

● ANADOLU'NUN KALBI

DIYAR BAKIR

GEZİ REHBERİ 2020

12.000 YILLIK
MEDENİYETİN

İZLERİNİ TAŞIYAN ŞEHİR

Diyarbakir
Şifresi Bekliyor

12.000 YILLIK
MEDENİYETİN
İZLERİNİ TAŞIYAN ŞEHİR
Diyarbakır
Sizleri Bekliyor

KLİSELER **HANLAR** FESTİVALLER **KALELER** EVLER KLİSELER **HANLAR** FESTİVALLER K
CAMİLER DOĞA SPORLARI **VADİLER** MAĞARALAR **CAMİLER** DOĞA SPORLARI **VADİLER** MAĞAR
MEDRESELER **HAMAMLAR** PEYGAMBER KABİRLERİ MEDRESELER **HAMAMLAR** PEYGAM
KAPLICALAR YÖRESEL YEMEKLER **TÜRBELER** HÖYÜKLER **KAPLICALAR** YÖRESEL YEMEKLER **TÜRBELER**
KLİSELER **HANLAR** FESTİVALLER **KALELER** EVLER KLİSELER **HANLAR** FESTİVALLER K
CAMİLER DOĞA SPORLARI **VADİLER** MAĞARALAR **CAMİLER** DOĞA SPORLARI **VADİLER** MAĞAR
MEDRESELER **HAMAMLAR** PEYGAMBER KABİRLERİ MEDRESELER **HAMAMLAR** PEYGAM
KAPLICALAR YÖRESEL YEMEKLER **TÜRBELER** HÖYÜKLER **KAPLICALAR** YÖRESEL YEMEKLER **TÜRBELER**
KLİSELER **HANLAR** FESTİVALLER **KALELER** EVLER KLİSELER **HANLAR** FESTİVALLER K
CAMİLER DOĞA SPORLARI **VADİLER** MAĞARALAR **CAMİLER** DOĞA SPORLARI **VADİLER** MAĞAR
MEDRESELER **HAMAMLAR** PEYGAMBER KABİRLERİ MEDRESELER **HAMAMLAR** PEYGAM
KAPLICALAR YÖRESEL YEMEKLER **TÜRBELER** HÖYÜKLER **KAPLICALAR** YÖRESEL YEMEKLER **TÜRBELER**
KLİSELER **HANLAR** FESTİVALLER **KALELER** EVLER KLİSELER **HANLAR** FESTİVALLER K

Güneşin Kalbindeki Kent

Anadolu ve Yukarı Mezopotamya coğrafyasının en kadim şehrinde geçmiş, bugün ve gelecek arasındaki zaman tüneline bir şehir Diyarbakır. Asurlulardan Urartulara, Medlerden Perslere, Romalılardan Bizanslılara, Mervanilerden Selçuklulara, Artuklular, Eyyübler, Akkoyunlular ve Osmanlı İmparatorluğuna kadar pek çok medeniyetin izlerini taşıyan bu şehirde adeta tarihe dokunmak.

Diyarbakır Gezi Rehberi

Tasarım & Baskı

A grafik Creative Solutions

www.agrafik.web.tr

Türkçe 1. Baskı Kasım 2020

Bütün yayın hakları saklıdır. Rehberde yer alan yazılar ve görseller, telif sahibinin izni olmaksızın kısmen ya da tamamen basılamaz ve çoğaltılamaz.

İçindekiler

Diyarbakır'ın Konumu	8
Diyarbakır'da Tarih Öncesi	10
Kronoloji	12
Medeniyetler ve Diyarbakır	16
Diyarbakır'ın Fikir ve Sanat Adamları	26
Diyarbakır'ın Kültürü	43
Gelenek ve Görenekler	50
Diyarbakır'ın Coğrafyası	54
Diyarbakır'ın Ekonomisi	58
Diyarbakır'da Eğitim	62
Diyarbakır'da Spor	64
Dört Mevsim Diyarbakır	66
Diyarbakır Surları	75
Burçlar	78
Diyarbakır Kapıları	84

sf. 86 - 97

İÇKALE

Hız. Süleyman Cami ve Sahabeler Türbesi, Artuklu Kemerli, Aslanlı Çeşme, Artuklu Sarayı, Amida Höyük, Saint George Kilisesi, Jandarma Binası, Adliye A (Hükümet) Binası, Adliye B (Büyük Adliye Sarayı) Binası, Kolordu Komutanlık Binası, Komutan Atatürk Müzesi, Cephanelik Binası (Eski Ziraat Bankası), Eski Cezaevi Binası, Vakıflar Müdürlüğü Binası, Defterdarlık Binası, Diyarbakır Müze Müdürlüğü

sf. 98 - 129

SURİÇİ GEZİ ALANI 1

İçkale Surları, Nebi Cami, İskender Paşa Cami, İskender Paşa Konağı, Cahit Sıtkı Tarancı Evi, Ahmet Arif Müze Kütüphanesi, Ziya Gökalp Evi, Diyarbakır Ulu Cami, Hasan Paşa Hanı, Kuyumcular Çarşısı, Sülüklü Han, Şeyh Mutaahhar Cami, Mar Petyun Keldani Kilisesi, Surp Giragos Ermeni Kilisesi, Fatih Paşa Cami, Latifiye Medresesi, Nasuh Paşa Cami, Ömer Şeddat Cami, Sultan Suca Türbesi, Deliller Hanı, Hüsrev Paşa Cami, Hüsrev Paşa Medresesi

sf. 130 - 153

SURİÇİ GEZİ ALANI 2

Yedi Kardeş Burcu, Ali Paşa Cami, Ali Paşa Medresesi, Ulu Beden Burcu, Meryem Ana Süryani Kadim Kilisesi, Urfa Kapı, Sarı Saltuk Türbesi, Melik Ahmet Paşa Cami, Melik Ahmet Paşa Hamamı, Parlı Safa Cami ve Minaresi, Muslihüddin Lari Medresesi, Behram Paşa Cami, Dengbej Evi, Cemil Paşa Konağı, Deve Hamamı, Aşefçiler Çarşısı, Peynirciler Çarşısı

sf. 154 - 161

SURDİŞİ GEZİ ALANI

Gazi Köşkü, Erdebil Köşkü, Ağuludere Köşkü, Kuşdili Köşkü, On Gözlü Köprü, Hevsel Bahçeleri

Yakın Yerler
Deve Geçidi Köprüsü

162

sf. 166 - 175

EĞİL'İ GEZİYORUZ

Ziyaret Tepesi ve Peygamber Kabirleri, Hz. Elyesa(a.s.), Hz. Zülkifl(a.s.), Nebi Ömer, Nebi Harun-i Asefi, Nebi Hürmüz, Nebi Hallak, Nebi Harut, Eğil Asur Kalesi, Asur Kral Kaya Mezarları, Kayalardan Yapay Mağaralar, Tarihi Hamamlar, Su Sarnıçları, Mağara Kilise, Taciyyan Cami, Eğil'de Doğa Sporları,

sf. 176 - 181

ERGANİ'Yİ GEZİYORUZ

Makam Dağı, Enüş Peygamber'in Türbesi, Hilar Mağaraları, Çayönü

sf. 182 - 187

ÇERMİK'İ GEZİYORUZ

Haburman Köprüsü, Gelincik Dağı, Sinekçayı Kaya Mağaraları
Kabartmaları, Çermik Kaplıcaları

sf. 188 - 197

SİLVAN'I GEZİYORUZ

Silvan Ulu Cami, Kara Behlül Cami, Kırık Minare, Silvan Kalesi, Silvan
Atatürk Evi, Hasuni Mağaraları, Malabadi Köprüsü

Zerzevan Kalesi ve Mithras Tapınağı	198
Diyarbakır'da Nerede Kalınır ?	200
Şehir Merkezinde Konaklama	201
Diyarbakır Mutfağı	210
Diyarbakır'da Gastronomi	214
Şehir Merkezinde Yemek	217
Diyarbakır'da Ne Alınır ?	222
Şehir Merkezinde Alışveriş	223
Faydalı Bilgiler	226
Diyarbakır'da Sağlık	230
Para ve Bankalar	232
Diyarbakır'da Ulaşım	234
Diyarbakır'da Haberleşme	238

Diyarbakır'ın Konumu

Diyarbakır, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Karacadağ'dan Dicle Nehri kenarlarına uzanan bazalt platonun üzerine kurulmuştur. Deniz seviyesinden 650 metre yükseklikte yer alan il, doğuda Batman ve Muş,

güneyde Mardin, batıda Şanlıurfa, Adıyaman ve Malatya, kuzeyde ise Elâzığ ve Bingöl illeri ile komşudur. Diyarbakır havzasının çevresi yüksekliklerle çevrilmiştir. Bu çukur alanın eksenini batı-doğu doğrultusunda Dicle Vadisi, kuzey doğrultusunda Güneydoğu Toroslar kuşatmaktadır. Bu dağlar Doğu Anadolu Bölgesi'yle Güneydoğu Anadolu'yu birbirinden ayırmaktadır. Diyarbakır havzasının güneybatısında ise Karacadağ kütlesi yükselir. Karacadağ, Diyarbakır-Urfa il sınırında, koyu renkli lavların yayılmasıyla oluşmuş eski bir volkan kütlesidir. Bu kütlenin zirve noktası ise 1.957 metre yüksekliğindeki Kolubaba Doruğu'dur. Karacadağ'ın lavları, doğu yönünde Dicle Vadisi'ne kadar uzanır. Bu lavların yapısı çok geçirimli olduğundan, Karacadağ kütlesi üstünde akarsu aşınımı hemen hiç rol oynamamakta, dağın içine süzülen suların ancak eteklerde ve uzaklarda kaynaklar halinde yeryüzüne çıktığı bilinmektedir. İlde sert bir karasal iklimi egemendir.

Yazları çok sıcak geçer, ama kış soğukları Doğu Anadolu Bölgesi'ndeki kadar şiddetli geçmemektedir. Bunun başlıca nedeni Güneydoğu Toroslar yayının kuzeyden gelen soğuk rüzgarları engellemesidir. Son yıllarda yapılan barajların oluşturduğu yapay göller, geniş buharlaşma yüzeyleri oluşturmaktadır."Son yıllarda yapılan barajların oluşturduğu yapay göller, geniş buharlaşma yüzeyleri oluşturarak nisbi neminin arttırmıştır. bu nedenle son zamanlarda Diyarbakır'ın kuru havası yumuşamıştır."

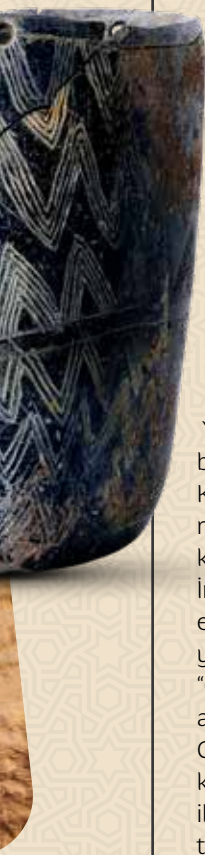
Geniş bir hinterlandı olan il merkezi, ulaşım yollarının kavşak noktasındadır. Diyarbakır'a ulaşım karayolu, hava yolu ve demiryolu ile sağlanmaktadır. Diyarbakır, Anadolu ile İran, Irak ve Suriye arasında doğal bir geçiş yolu, bir köprü görevi görmüş, bu nedenle de tarihin her devrinde birçok uygarlığın beşiği durumuna gelmiştir. İlk çağlardan beri önemli bir ticaret merkezi olan şehir günümüzde de bu özelliğini korumuştur.

Diyarbakır'da Tarih öncesi

DIYARBAKIR GEZİ REHBERİ | 2020

*Taş Kap: Körtik tepe kazısı, Akeramik,
Neolitik, Klorit*

Yontma taş ve Mezolitik devirlerde Diyarbakır ve çevresindeki mağaralarda yaşanıldığı, yapılan Arkeolojik araştırmalar ile anlaşılmıştır. Ergani yakınlarındaki Hilar Mağaraları Paleolitik Dönem'den itibaren yerleşime sahne olmuş, Roma döneminde de M.S 1-5 yy'da yerleşim devam etmiştir. Silvan yakınlarındaki Hasuni Mağaraları Epipaleolitik Dönem'de yerleşim yeri olarak kullanılmış, antik dönemde özellikle Hristiyanlığın ilk yıllarında ve Ortaçağ yerleşim özelliğini sürdürmüş, Anadolu'nun en eski mağara yerleşim yerlerinden biridir. Anadolu'nun en eski tarım köy topluluklarının en güzel örneğini veren Ergani yakınlarındaki Çayönü Tepesi, günümüzden 10.000 yıl önceye dayanan tarihiyle sadece bölge tarihimize değil Dünya uygarlık tarihine de ışık tutmaktadır. M.Ö. 9.300 yıllarına dayanan geçmişleriyle, kent uygarlığının ilk temellerinin atıldığı Çayönü, göçebelikten yerleşik köy yaşantısına, avcılık ve toplayıcılıktan besin üretimine geçilen önemli bir tarihsel dönümdür. Son yıllarda Bismil ilçesinde yapılan arkeolojik çalışmaların ışığında Yakın Doğu'daki en erken yerleşim yerlerinden birinin günümüzden 12.000 yıl öncesine dayanan Körtiktepe olduğu görülmüştür. Diyarbakır'ın Bismil İlçesi yakınlarındaki Üçtepe Höyük'te yapılan kazı çalışmalarında ise Asur Helenistik ve Roma İmparatorluk dönemlerine ait tabakalar tespit edilmiştir. Yine Ergani yakınlarındaki Girikihacıyan Tepesi'nde M.Ö. 5.000 yılları başına tarihlenen "Gelişkin Köy Evresi" ya da Kalkolitik Çağ olarak adlandırılan Halaf Kültürü Kuzey Irak Suriye ve Güneydoğu Anadolu'da görülen yuvarlak planlı kubbeli evleri zengin boya bezeli çanak-çömleği ile ünlü Halaf Kültürünün sonlarına tarihlenen tek bir kültür evresi görülmüştür. Lice yakınlarındaki Birkleyn Mağaraları ve Eğil'deki Eğil Kalesi ve kayalardaki kitabelerde Asurlardan kalan önemli eserler bulunmuştur.

Kronoloji

M.Ö. 10000

- Bismil Körtiktepe Yerleşimler
- Çayönü Yerleşimler (Günümüzden 12.000 Yıl Önceye Dayanıyor)
- Hurri-Mitanni Krallığı Dönemi (M.Ö. 2000-1550)
- Asurlar Dönemi (M.Ö. 1260)

M.Ö. 1000

- Urartular Dönemi (M.Ö. 7. YY)
- İslitler (M.Ö. 653)
- Medler (M.Ö. 625)

M.Ö. 600

- Persler Dönemi (M.Ö. 550).
- Makedonya Kralı İskender, Persleri Yenerek Bölgeyi Ele Geçirdi. (M.Ö. 550-331)

M.Ö. 400

- Selevkolar'ın Bölgedeki Makedon İstilasına Son Vermesi (M.Ö. 323)

M.Ö. 200

- Bölgeyi Partların Ele Geçirmesi (M.Ö. 140), ve Ardından Büyük Tigran Egemenliği (M.Ö. 85)

0

M.S. 200***Diyarbakır'da
Roma Dönemi***

- Bizans Dönemi (395-639)
- Şehir Partlar-Romalılar ve Sesaniler-Romalılar Arasında Mücadeleye Sahne Olur: (69-395)
- Diyarbakır Üzerinde İran İle Bizans Mücadelesi (395-639)

M.S. 400***Diyarbakır'da
İslam Dönemi*****M.S. 600**

- İslam Ordusu Şehri Ele Geçirir: (639)
- Yamuk Savaşı (639)
- Emeviler (661)
- Abbasiler (750)

M.S. 800

- Şehoğulları (869)
- Hamdaniler (930)
- Mervaniler (964)
- Büveyhoğulları (980)

Şehir,
Diyar-ı Bekr Olarak Anılır.

M.S. 1000***Diyarbakır'da
Türk Devletleri Dönemi***

- Büyük Selçuklular (1085)
- Selahaddin Eyyubi'nin Diyarbakır'ı Fethetmesi ve Şehir Artukoğulları'na Vermesi (1183)

M.S. 1200

- Eyyubiler Dönemi (1232)
- Anadolu Selçukluları (1240)
- Mardin Artukluları (1302)
- Timur ve Akkoyunlular (1395)

M.S. 1400

- Safeviler (1507)
- Osmanlılar (1515)
- Çaldıran Savaşı (1514) ve Ardından Yavuz Sultan Selim'in Diyarbakır'ı Ele Geçirmesi. (1515)
- Diyarbakır Osmanlı Yönetiminde, 11 Osmanlı Sancağı, 8 Beylik Sancağı ve Hükümetten Oluşan Eyaletin Merkezi Oldu
- *Diyarbakır'ın Daha Çok Kara Amid Olarak Anıldığı Dönem.*

M.S. 1900

- Türkiye Cumhuriyetinin Kurulması (1923)

AMULET
KÖRTİK TEPE
MÖ 10400

HAMAYLI
19.YY

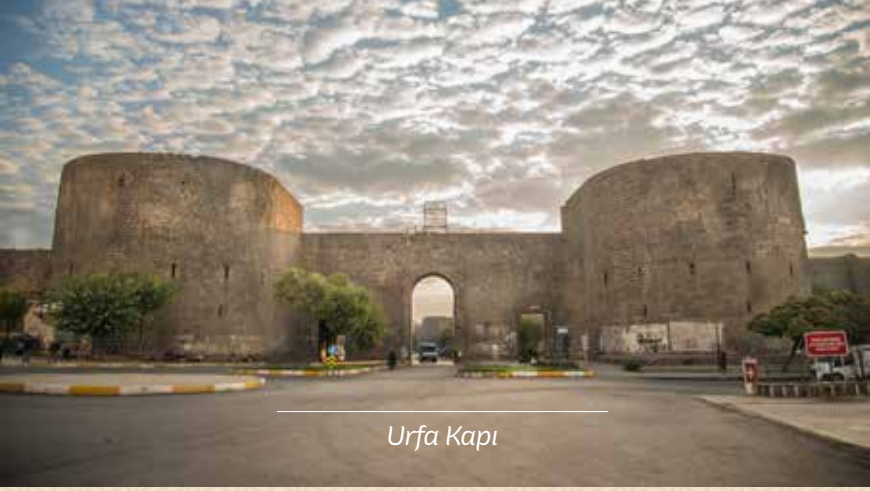
Diyarbakır Körtik Tepe

Medeniyetler ve Diyarbakır

Birbirini izleyen değişik uygarlıklara beşiklik etmiş olan Diyarbakır, tarihin her döneminde büyük uygarlıkların merkezi konumunda olmuştur. Kent, ana yolların düğüm noktasında bulunma özelliğinden dolayı, daha ilk çağlarda bir ticaret merkezi olma görevini üstlenmiştir. Diyarbakır'ın hiçbir zaman önemini yitirmeyecek konumu, geçmişte birçok devlet için ilgi odağı olmuştur. Tarihin her döneminde kültürel ve ekonomik hareketlerin merkezi olarak kabul edilen Diyarbakır'ın kuruluş tarihi, kentin Bismil ilçesinde yer alan Körtik Tepe kazısı sonuçlarıyla MÖ.10.400- 9250'lere dayandırılmaktadır. Kentin merkezinin ise şehrin doğusunda Fiskaya adlı kayalığa kurulan İç Kale, ilk yerleşme yeri olduğu bilinmektedir. Kentin sınırları çeşitli medeniyetlerin gücü ve önemi oranında değişiklik gösterirken, kentsel yapılar bu medeniyetlerin birer simgesi olarak günümüze kadar ulaşmış ve kentsel doku son şeklini almıştır.

Urfa Kapı

Diyarbakır bu yüzden pek çok medeniyetin sahip olmak istediği bir merkez olmuş, tarihte birçok mücadeleye ev sahipliği yapmış ve uzun yıllar bölgenin ticaret, endüstri merkezlerinden biri olmuştur. Diyarbakır'ın ismi üzerine değişik varsayımlar öne sürülmekte ise de yaygın görüş şudur: Diyarbakır şehrinin adı, bir Asurlu 'ya ait kılıç kabzasında 'Amid' olarak görülmektedir ve aynı adın M.Ö. 305 yılına kadar bütün Asur belgelerinde de kullanıldığı bilinmektedir. "Amidi, Amida, Âmid, Kara-Amid, Amed, Diyarbekr, Diyarbekir, Diyarbakır" adlarını alan bu kent, tarihin her döneminde önemini korumuş, Anadolu ile İran, Irak ve Suriye arasında bir köprü görevini üstlenerek birçok medeniyete beşiklik etmiştir.

Hurriler Dönemi

Şehrin merkezinde Dicle nehri seviyesinden yüz metre kadar yükseklikte bulunan İç kale, kentin ilk yerleşim yeri olarak çekirdeğini oluşturmaktadır. MÖ. 3000 ile MÖ. 1800 yılları arasında bu bölgede yaşayan Hurriler, yönetici kesimi kale ile çevrili alanda barındırırken, halkı da kalenin dışında bırakmıştır. Bu yönetici kesimin kaldığı İç kale'ye halk arasında "Viran Kale" denilmektedir. Çeşitli tarihi kaynaklarda ilk yerleşim yeri olarak bu höyük kabul edilmektedir. Höyükte yapılan kazılarda M.Ö

6.000'lere ait seramik parçaları bulunmuştur. Düzenli bir yerleşim modeli sergileyen Hurrilerin, bu dönemde yerleşim bölgelerini küçük de olsa ikinci bir kale ile çevirdikleri ve alanı genişlettikleri tahmin edilmektedir.

Mitanniler, Aramiler ve Asurlular Dönemi

M.Ö.1800 ile M.Ö.1255 yılları arasında, kente Mitanniler egemen olmuştur. Bu dönem içerisinde kalenin sınırları değişmemiştir. Fakat kale duvarlarının sağlamlaştırıldığı bilinmektedir. Diyarbakır'ı ilk defa merkez yaparak bir krallık haline getiren kavmin ise Aramiler olduğu bilinmektedir. Aramiler zamanında Hurrilerden kalma sur, yeniden onarılırken, kent ise bu dönemde büyütülmüştür. Kentin yüklendiği işlevlerin zamanla genişletilecek olan İç Kale'de cereyan ettiği tahmin edilmektedir. İç kale, Diyarbakır kentinin tarihsel bir çekirdeği olarak başlangıç noktası olma özelliğine sahiptir. M.Ö. 825-775 yıllarında hüküm süren Asurlular, ticaret yolları üzerindeki konumu ve işlevlerinden dolayı önemini korumuş, kısa sürede kendini toparlamıştır. Kentin adının Amid olduğunu kanıtlayan en eski buluntu bir Asurluya ait kılıç kabzasından anlaşılmaktadır.

Helen ve Roma Dönemi

Helen Döneminde hurrilerden kalma kalenin surları sağlamlaştırılmıştır. Kentin ana yollarının bu dönemde şekillendiği kabul edilebilir. İç kale içerisinde; yönetici sınıfın konutları, kalenin dışındaki alanda ise; halkın kullandığı pazar yerleri ve çarşı alanlarının ilk temelleri atılmıştır. M.Ö. 69 yılından itibaren kentte egemenlik kuran Romalılar mevcut kenti korumuş, büyük avlulu tapınaklar yapmıştır. Helen döneminden kalan su kanalları sisteminin bakımı yapılarak daha da sağlamlaştırılmıştır. Hristiyan-

lığın Diyarbakır ve çevresine yayılışının da Roma dönemine rastladığı bilinmektedir. M.S. 313 yılında Milano Fermanıyla Roma İmparatorluğunun resmi dini haline gelen Hristiyanlık, devletten de destek görerek, imparatorluk sınırları içinde rahatça yayılabilmiş; manastır, kilise ruhban okulları, kütüphane gibi yapılar kentsel yerleşmede kurulmaya başlamıştır.

Romalılar IV. yy. ortalarından itibaren kenti, Roma Mezopotamya'sının başkenti haline getirmiş, II. Constantius 349 yılında İç Kale'yi içine alacak doğudaki yarım daire şeklinde olan dış surları da yaptırmıştır. 367-375 yıllarında şehrin surları, halkı içine alacak şekilde genişletilmiş, şimdiki Dağkapı-Urfakapı-Mardinkapı arasındaki surlar yapılmıştır.

Kaynaklara göre; Kapılar her gece gün batımında kilitlenir ve anahtarlar saraya götürülürdü. Bu kural o kadar sıkıydı ki, bu saatten sonra hiçbir gezgin, konsolosları aracılığıyla paşadan izin almadan buraya kabul edilmezdi. Kent içinde birbiri ile kesişen ana yollar bir kastrum planı niteliğindedir. Ticari faaliyetin yoğun olması nedeniyle merkezde bir de çarşı mahallesi yer almıştır. IV. yy.da kentin dış surlarının yapılışı, kentin aldığı büyük göç, Roma'nın Diyarbakır'ı bir askeri merkez olarak kullanmaya başlayışı, kentin fiziksel gelişiminde ve şekillenmesinde etkili bir dönem olmuştur

Bizans Dönemi

Bizans Döneminde kentte Bizans'ın hâkimiyetiyle beraber şehirleşme ve bayındırlık faaliyetleri baş göstermiştir. Su ve kanalizasyon şebekelerinin yapımı ve yeni iskân alanlarının oluşturulmasına yönelik çalışma yapıldığı anlaşılmaktadır. Kent, iskân çalışmalarının yanısıra Hristiyanlığın hakim olduğu dinsel bir merkez kent konumuna gelmiştir. dinsel bir merkez konumuna gelmiştir. Hristiyan-

liğin hâkim olduğu bir kent konumundadır. Kilise ve manastır yapımına ağırlık verilmiştir. Bizans Dönemi ile birlikte konut yapımı, kiliseler, manastırlar, dükkânlar daha fazla yapılmaya başlanırken, kenti çevreleyen surlar da VI. yy.da Justinianus tarafından güçlendirilmiştir. Sur içinde yer alan Hellenistik ve Roma şehircilik anlayışıyla şekillenmiş, birbirine dik anıtsal yollar, Bizans Döneminde değişime uğramış ve büyük yapıların oluşturduğu kentsel doku, bu anıtsal özelliğini yitirme sürecine girmiştir. İç kale bu dönemde de yönetsel ve askeri bir işlevi taşımaya devam etmiştir.

Abbasiler ve Mervaniler Dönemi

Kentin Hz. Ömer Döneminde 639'da İslamiyet'e geçişi ile birlikte ibadethane arayışı başlamış ve en büyük mabet olan Mar Toma Kilisesi'nin bulunduğu alan günümüzde kullanılan Ulu Camiye çevrilmiştir. Bu dönemde kent Müslüman bir şehir olmuş ibadethane yapımına başlanmıştır. 869 yılında surlar Abbasiler tarafından neredeyse yeniden yaptırılmıştır. Mervaniler Dönemine gelindiğinde ise şehir ilim ve edebiyat alanında gelişip İslam kentleri arasında üst sıralara yükselerek önemli bir merkez niteliğini kazanmıştır. Kentte bayındırlık ve kalkınma hareketleri görülürken, halk da bir düzen içinde yaşamıştır. Bu dönemde vakıfların kamu hizmetlerinde kullanma süreci başlamış, su yollarının yapımı ve çarşı yapımına ağırlık verilmiştir. Mervaniler döneminde Leblebikıran Burcu surlara eklenmiş ve yapımı en eski burç olarak bilinen Keçi Burcu da bu dönemde kapsamlı onarım görmüştür. Mervani Hükümdarı Ebû Nasır Muhammed bin Cehir tarafından Dağ Kapı Burcunun üst tarafına Mervani Mescidi eklenmiştir. Dillere destan ünüyle On Gözlü Köprü olarak bilinen Dicle Köprüsü de bu dönemde yapılmıştır.

Büyük Selçuklular Dönemi

XI. yüzyılın ikinci yarısından itibaren şehirde hüküm süren Büyük Selçuklular döneminde şehirde görülen doğal afetler sonucu yapılarda tahribat görülmüş ve onarım çalışmasına gidilmiştir. Şehirde yaptıkları eserlerin en önemlisi 1091 de Ulu Cami'in kapsamlı onarımıdır. Melikşah'ın ana bölümünde tek şerit halindeki kitabesi, günümüze kadar gelmiştir. Surlara ilave olarak Fındık Burcu, Nur Burcu ve Selçuklu Burcu eklenmiştir. Sultan Melikşah döneminde yapılmış olan bu burçlar üzerlerindeki kitabe ve hayvan figürleriyle dikkat çekmektedir.

İnaloğulları ve Nisanoğulları Dönemi

Büyük Selçukluların şehirde zayıflaması sonucu ortaya çıkan İnaloğulları ve Nisanoğulları döneminde surların onarımı ve burçların kuvvetlendirilmesi yapılmıştır. Surların yıkılan kısımları onararak sağlamlaştırılmıştır. Surların yanı sıra cami yapımı da bu dönemde görülmektedir. Hz. Süleyman Cami ve Hz. Ömer Caminin de bu dönemde yapıldığı bilinmektedir. İnanoğulları döneminin izlerini plan ve mimari özelliklerinde göstermektedirler. Ulu Camii külliyesinin bir parçası olan Şafiiler bölümü de bu dönemde eklenilmiştir. Ulu Cami'de meydana gelen yangın sonrası Ulu Cami külliyesinde yer alan Batı Maksuresi ve çıkış kapısının yer aldığı Doğu Maksuresi bu dönemde yapılan eserlerdendir.

Artuklular Dönemi

Bu dönemde kentte bayındırlık ve kalkınma hareketleri görülmektedir. 12.yüzyılda şehirde hüküm süren Artuklular döneminde Diyarbakır'ın tüccarlarıyla ünlü bir ticaret merkezi olduğunu bilinmektedir. Bunun yanı sıra çevrede bol mik-

tarda bulunan bakırın da ustaca işlenerek ticareti yapılan mallar içinde önemli bir yerinin olduğu bilinmektedir. El sanatları ve ticaretin yanı sıra iskân faaliyetleri de görülmektedir. Surların onarımına büyük önem verilmiştir. Dış kaleye yeni burçlar eklenilmiş ve birçok köprü yapımına ağırlık verilmiştir. “Evli Beden” ve “Yedikardeş” Burçları surlara eklenmiştir. İç kale esaslı bir onarımdan geçirilerek orada bir saray ve kervansaray yaptırılmıştır. İç kaledeki Artuklu Sarayının 1210-1220 yılları arasında yapıldığı yapılan kazılar sonucu öğrenilmektedir. İçkale’de Cezaevi konumundaki binanın kapısındaki kitabede Artuklu Meliki Salih Mahmud’a aittir. 1198-1199 yılında Mesudiye Medresesi ve 1198 yılında Zinciriye Medresesi eklenmiştir. Silvan Ulu Cami, Çermik Ulu Cami, Eğil Taciyan Cami, Mesudiye Medresesi, Hatuniye Medresesi, Urfa Kapısı, Malabadi Köprüsü, Haburman Köprüsü, Devegeçidi Köprüsü ve yıkılmış olan Ambar Çayı Köprüsü de bu dönemde inşa edilmiştir.

Akkoyunlar Dönemi

1401 yılında Akkoyunluların kente hâkim olmasıyla bayındırlık faaliyetleri başlamıştır. Bu dönemde Ergani Kalesi’nin onarımı yapılmıştır. Diyarbakır Kalesi’nin Urfa kapısı civarındaki burçların onarımı kitabelerden bilinmektedir. Bu dönemde büyük oranda cami yapımına önem verilmiştir. Parlı Safa Cami, Hoca Ahmed Cami, Nebi Cami, Şeyh Mutahhar Cami, Lala Bey Cami, Akkoyunlu döneminin eserleridir. Bu döneme ait mescidler ise: Hamza Bey, Balıklı, Taceddin, Hacı Büzürk, İbrahim Bey Mescitleridir. Semanoğlu Köşkü, Şeyh Muhammed Namazgâhı, Şeyh Muhammed ile Lala Bey Türbesi dönemin diğer eserlerindendir.

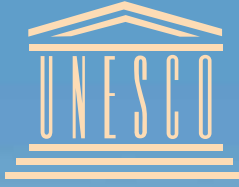
Osmanlı Dönemi

Diyarbakır, en uzun süreli idareyi Osmanlı egemenliğinde geçirmiştir. Bizanslıların 600 yılı bulan sürede şehri, Pers-Sasanîlerle paylaşımı şehirde birçok tahribe neden olmuştur. Saltanat kavgaları, Bizanslıların saldırıları şehrin sürekli gelişimini önlemiştir. Osmanlı Döneminde valilik yapan Paşalar, dört yüz yılı aşan süre içinde şehrin büyük ölçüde imarını sağlamışlardır. 1524-1526 yılları arasında İç kale'yi saran surlar da Kanuni Sultan Süleyman zamanında yeniden gözden geçirilmiş, ikinci bir surla çevrilerek Osmanlı kalelerinin genel özelliğine uygun birliklerin barınmalarına ve hareketine imkân sağlayacak biçimde genişletilmiştir. Osmanlı Döneminde yapılmış olan eserlere baktığımızda; Fatih Paşa Camii, Behram Paşa Camii, Nasuh Paşa Camii, İskender Paşa Camii, Ali Paşa Camii, Hasan Paşa Hanı, Deliller Hanı, çok sayıda konak ve yazlık köşkler gibi sayısız yapı bulunmaktadır.

Tanzimat Dönemi

Bu dönemde nüfusun giderek artması ve buna bağlı olarak artan konut ihtiyacı ortaya çıkarak kent merkezi genişlemiştir. Bu dönem aynı zamanda, yönetici sınıfın devlet dairelerine taşındığı dönem olmuş ve kentte vilayet konağı, hükümet konağı gibi binalar yapılmaya başlanmıştır. Özellikle Diyarbakır valisi Kurt İsmail Paşa döneminde Elazığ yolu üzerinde Seyran Tepe olarak bilinen yerde bir hastane, bir kışla, bir cami ve Mülkiye Dairesi, Rüştîye Okulu ile Fiskayası üzerinde yaptırdığı bir Sanat Okulu'nu yaptırmasıyla kentin dışına çıkış hareketleri başlar. 1884 yılında dönemin valisi Sırrı Paşa tarafından şimdiki Selaheddini Eyyubî Hastanesi olan Gureba Hastanesi açılmıştır. Kent sel öğelerin arttığı bir dönem olmuştur. Diyarbekir Vilayeti Salnamesine göre, dönemin valisi Arif Paşa zamanında belediye binası inşa edilmiştir. Vali Hacı

Hasan zamanında da Buğday Pazarı (Kebir Çarşısı), İçkale'de Hapishane ve Jandarma Kışlası yapılmıştır. Bu dönemlerde Ermeni nüfusun artmasına bağlı olarak, Protestan Kilisesi inşa edilmiş ve daha önce yapılanlar da onarılmıştır. 1916 yılında dönemin valisi İzzet Paşa tarafından sur içinde Dört-yol-Saray kapısı arasındaki caddenin açılmasıyla ilk imar operasyonu yapılmıştır. Böylece dört yol bir trafik odağı haline getirilmiştir. Tanzimat Dönemiyle kentte yeni kurumlar ve yeni yaşam tarzları gelmiş, buda kentsel dokuda çok önemli bir gelişme olmuştur.

*Diyarbakır
HevselBahçeleri*

Diyarbakır'ın Fikir ve Sanat Adamları

Diyarbakır, tarih boyunca önemli şahsiyetler çıkarmıştır. Bu önemli şahsiyetler arasında El Cezeri'den Nesimi'ye, Ali Emiri'den Süleyman Nazif'e, Ziya Gökalp'ten Cahit Sıtkı Tarancı'ya kadar şehre değer katan çok sayıda şair, yazar, bilim adamı, siyaset bilimci ve devlet adamı bulunmaktadır.

Cemili (1465-1543)

Diyarbakır'da dünyaya gelen ünlü şair Cemili, Akkoyunluların yönetimindeki Tebriz'e giderek orada nazireler yazdı. Tebriz'de bir dönem kaldıktan sonra Diyarbakır'a oradan da Herat'a giderek araştırmalar yaptı. Herat'ta kaldığı dönemde Ali Şîr Nevai'nin şiirlerine nazireler yaptı. 16.yüzyılın hemen başlarında Şah İsmail'in istilalarının başlamasıyla İstanbul'a giden Cemili, ölümüne kadar orada yaşadı. Şiirlerinin büyük bir bölümünü Çağatay lehçesiyle yazdı. Topkapı Sarayı Kütüphanesinde bulunan eserleri, daha çok Ali Şîr Nevai'nin şiirlerine nazirelerden oluşmaktadır. Ayrıca Cemili, Ümmî (formel öğrenim görmemiş) bir Divan şairi olarak bilinmektedir. Bazı eserleri: Encümen, Şarap, Gönül Alandır.

Ahmed Arif (1927-1991)

1927 yılında Diyarbakır'da dünyaya gelen ünlü şair Ahmed Arif, "Hasretinden Prangalar Eskittim" şiiriyle hafızalardan silinmemiş şairlerimizdendir. Türkiye'de şiir kitabı en çok basım âdeti görmüş olan şair, Türkçeyi en iyi kullanan şairlerden biri olarak kabul edilir. Asıl adı Ahmed Önal olan şair, Diyarbakır Lisesi'nden mezun olunca Ankara Üniversitesi Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi Felsefe Bölümü'nde okudu. 1940-1955 yılları arasında değişik dergilerde yayınladığı şiirlerinde kullandığı kendine has üslubu ile Türk edebiyatındaki yerini aldı. Yaşadığı coğrafyanın duyarlılığı ve halk kaynağındaki sesini hiç yitirmeden, kusursuz bir kurguyla özgün, tutkulu, müthiş ezgili, çağdaş şiirler yazdı. 1968'de yayınlanan Hasretinden Prangalar Eskittim isimli şiir kitabı 12 yılda 18 defa baskı yaptı. Unutulmaz şiirlerin şairi Ahmed Arif 2 Haziran 1991 yılında aramızdan ayrılmıştır.

Bazı Eserleri: Terketmedi Sevdan Beni, Yurdum Benim Şah Damarım, Cemal Süreyya'ya Mektuplar, Leylim Leylim...

Ahmed-i Mürşidi (1689-1761)

Ahmed-i Mürşidî Efendi, 1689 yılında Diyarbakır'da doğdu. Uzun süren medrese öğreniminden sonra, Birecikli Şeyh Ebubekir'in tarikatına girerek Diyarbakır'da birçok talebe yetiştirdi ve insanlara doğru yolu göstermek için vâaz verip nasihatlarla bulundu. 18. yüzyıl ilim adamlarından Ahmedî, 1760 senesinde Diyarbakır'da vefat etti. Ahmed-i Mürşidî Efendi'nin yazdığı ve bununla üne kavuştuğu Türkçe manzum bir fıkıh kitabı olan Ahmediyye isimli pendamesi çok meşhurdur. Âlimin ayrıca Yûsuf ve Züleyha ile Mevlid-i Nebî, Viladedi Hümayun Risalet Penahi gibi eserleri de vardır.

Ali Emiri (1857-1924)

Ünlü edebiyatçı Alî Emîrî Efendi, 1857 yılında Diyarbakır'da dünyaya geldi. Küçük yaştan itibaren okumaya ve araştırmaya büyük ilgi duyan Ali Emiri Efendi, Bağdat'ta Abbasi Halifesine sunulmak üzere Kaşgarlı Mahmud yazılan Divanı Lügatit Türk adlı eserini, Türk kültür hayatına kazandırdı. Divanı Lügatit Türk adlı şaheseri ilim ve irfân dünyasına kazandırması ile adını edebiyat dünyasına kazımıştır. Bütün hayatını kitaplara, okumaya ve araştırmaya adanmış Ali Emîrî Efendi, İstanbul'daki Millet Kütüphanesinin de kurucusudur. Şair,

tezkireci, ilim adamı, yazma eser koleksiyoncusu, hattat ve Millet Kütüphanesi'nin kurucusu gibi vasıflarıyla son yüzyıla damgasını vurmuş önemli bir şahsiyettir. Milletinin kültür mirasının korunmasında böylesine çok büyük hassasiyetler gösteren, Alî Emîrî Efendi, 1924 yılında vefat etti.

Tezkire-i Suara'yi Amid, Osmanlı Vilayet-i Şarkiyesi, Osmanlı Şehirleri, Diyarbakırlı Bazı Zevatin Terçüme-i Halleri gibi eserleri bulunan Emiri, 32 sayı yayınlanan Osmanlı Tarih ve Edebiyatı dergisini ve 6 sayılık Amid-i Sevide dergisini çıkardı.

Amid-i Ebul Kasım (1156-1233)

Asıl adı Ali bin Muhammed bin Salim es-Sa'lebi olan âlim, İslam âlimlerinin büyüklerindendir. Künyesi, Ebü'l-Hasan veya Ebü'l-Kasım, lakabı ise Seyfüddin'dir. Amidi adıyla meşhur olan âlim 1156 senesinde Diyarbakır'da doğdu. Tahsilini kendi memleketinde yapan Amid-i Ebul Kasım, aynı zamanda iyi bir şiir eleştirmen ve iyi bir hattattır. Yaşamı boyunca Kur'ân-ı Kerim'i ezberledi, kıraat ilmi, Arapça ve İmam Ahmed b.Hanbel'in mezhebi üzerine fıkıh okudu. Bağdat'ta büyük muhaddis Ali b. Şâtil'den hadis okudu. Çeşitli ilim sahalarına dair 20 kadar eser yazan Âmidî, 1233 senesinde Şam'da vefat etti.

Bazı Eserleri: Kelama dair; Ebkarü'l-Efkâr, Gâyetü'l-Merâm fi İlmi'l-Kelâm, el-Me'âhiz ale'l-İmam er-Râzî, Risâletün fi İlmillah, Menâihu'l-Karâih, el-Livâu'l-Aziz Tezkiretü'l-Melik el-Aziz, Usul-i Fıkha dair; el-İhkam fi Usuli'l-Ahkâm ve Munteha's' Sûl fi İlmi'l-Usul, Felsefeye dair; Dekâiku'l-Hakâik,

el-Mubîn fi Elfâzî'l-Hükemâ ve'l-Mutekellimîn, Rumûzu'l-Künûz; Keşfü't-Temvihât, el-Bâhir fi Ulû-mi'l-Evâil ve'l-Evâhir, Diyalektiğe dair; Gâyetü'l-E-mel fi İlmi'l-Cedel ve Şerhu Cedeliş Şerif, Hilafiyâta dair; Muhtasarun fi'l-Hilâf ve Lübâbu'l-Elbâb.

Celal Güzelses (1899 – 1959)

1899 yılında Diyarbakır'da doğan yazarın asıl adı Mehmet Celalettin'dir. 1913'ten 1921'e kadar Ulu Cami 'de müezzinlik yapan sanatçı, 1924'te Diyarbakır Valiliği Evrak Tevzi Memurluğu'nda görev yaptı. Dönemin Bayındırlık Bakanı Feyzi Piriñ-çioğlu'nun tanıştırmasıyla 1917 yılında Mustafa Kemal Paşâ'dan 'Şark Bülbülü' unvanını aldı. 1934 yılında soyadı kanunu ile sesinin güzelliğinden dolayı 'Güzelses' soyadını aldı. Sanatçı, folklorcü olup, Diyarbakır folklorü üstüne araştırma yaparak dönemin en ünlü ses sanatçıları arasında yer aldı. 22 Haziran 1943 tarihinde arkadaşlarıyla Diyarbakır Halk Musiki Cemiyeti'ni kurarak, daha sonra cemi-yetten ayrıldı. 1959 yılında vefat etti.

Derlenen Bazı Türküleri: Ağlama Yar Ağlama, Bül-bülün Kanadı Sarı, Dağlar Dağımdır Benim, Esme-rin Ağı Gerek, Mardin Kapı Şen Olur, Nare Esvap Yıkıyor, Vallahi O Yârdır, Fincanın Etrafı Yeşil...

Cahit Sıtkı Tarancı (1910-1956)

1910 tarihinde Diyarbakır'da dünyaya geldi. İlkokulu Diyarbakır'da tamamladıktan sonra, Ortaöğretim için İstanbul'a gönderilerek Galatasaray Lisesi'nden mezun oldu. Şiir yazmaya lise yıllarında başlayan şair, edebiyat tarihimizde "35 Yaş" şiiri gibi unutulmayacak birçok esere imzasını atmıştır. Geçirdiği kısmi felcin etkisiyle yaşama sevincini kaybeden sanatçı ölüm korkusuyla yaşamaya başladı ve eserlerini ölüm korkusu temasıyla yazdı. Tedavi için götürüldüğü Viyana'da 1956'da vefat etti. İlk şiir kitabı "Ömrümde Sükût" 1933'te yayınlandı. 1946 yılında Cumhuriyet Halk Partisi'nin düzenlediği şiir yarışmasında birincilik kazanmasıyla ününü pekiştiren Cahit Sıtkı TARANCI, kendine özgü, hiçbir akıma bağlı olmayan uyum ve biçime önem veren yalnızlık ve ölüm temalı şiirler yazdı.

Bazı Eserleri: Ömrümde Sükût (Şiir), Otuz Beş Yaş (Şiir), Düşten Güzel (Şiir), Desem ki (Şiir), Gün Eksilmesin Pencereyden (Şiir), Ziya'ya Mektuplar (Mektup)...

Ebu'l-İzzîsmâîl b. er Rezzâz el-Cezerî (1136-1233)

Cizre Beyliği Diyarbakır Sancak Beyliği'ne bağlı iken 1136 yılında Cizre'de doğdu. El Cezeri, İslam'ın altın çağında Robotik biliminin babası olarak kabul edilen sibernetik üzerine çalışmalar yapan ilk Müslüman bilim adamı ve mühendistir. Ünlü bilgin, 1100'lü yılların sonu ve 1200'lü yıllarında başında bölgede yaşadı ve Artuklular döneminde 35 yıl Diyarbakır'da Artuklu Sarayında saray başmühendisi olarak çalıştı. Burada birbirinden farklı işlevlere sahip makineler tasarlamış olan ünlü bilginin tam adı Ebû'l İz İbni İsmail İbni Rezzaz El Cezerî'dir. Bilim Dünyasında Sibernetik biliminin kurucuları arasında anılan El Cezeri'ye ait ve Arapça "Kitab-ül Camii Beyn-el ilmi vel-amel En Nafi-i fi Sinaat-il hiyel" veya "Kitab-ül Hiyel" olarak bilinen kitabı bulunmaktadır. Sibernetik alanının en büyük dâhisi kabul edilen, fizikçi, robot ve matriks ustası, El Cezerî 1233' te Cizre'de vefat etti.

Ziya Gökalp (1875-1924)

Asıl ismi Mehmet Ziya olan ünlü edebiyatçımız Ziya Gökalp, 1875'te Diyarbakır'da dünyaya geldi. Eğitimine Diyarbakır'da başlayan edebiyatçı, 1886'da Mektebi Rüştîye-i Askeriyye'ye (Askeri Lise) girdi; özgürlük düşüncesini ilk defa bu okuldaki hocası Kolağası İsmail Hakkı Beyden aldı. Ünlü edebiyatçı buradaki öğretimi sırasında Jön Türkler'den etkilenerek İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne katıldı. II. Meşrutiyetten sonra İttihat ve Terakki'nin Diyarbakır şubesini kurdu. "Peyman" gazetesini çıkaran yazar, 1909'da Selanik'te toplanan İttihat Terakki Kongresi'ne Diyarbakır delegesi olarak katıldı. Türk Ocağı'nın kurucuları arasında yer alan yazar, derneğin yayın organı "Türk Yurdu" başta olmak üzere birçok dergiye yazılar yazdı. Toplumsal ve siyasi görüşlerini anlattığı sayısız makale yazarak "Türkçülük" düşüncesini sistemleştirdi. Milli edebiyatın kurulması ve gelişmesinde önemli rol oynadı. Lise programlarına sosyal bilimler derisi koydurarak bu disiplinin okullarımıza girmesini sağladı. 1924'te İstanbul'da vefat etti.

Bazı Eserleri: Kızıl Elma, Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak, Yeni Hayat, Altın Işık, Türk Töresi, Doğru Yol, Türkçülüğün Esasları, Türk Medeniyet Tarihi, Kürt Aşiretleri Hakkında Sosyolojik Tetkikler...

Esmâ Ocak (1928-2011)

Diyarbakır'ın öykü ve roman yazarlarından Esmâ Ocak, 1928 yılında Diyarbakır'da dünyaya gelmiştir. Yaşadığı süre boyunca yazdığı öykülerde Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki kadınların sesi olmuştur. Gerçek hayattan etkilenerek yazdığı 'Berdel' kitabı, yönetmen Atıf Yılmaz tarafından 1990 yılında beyaz perdeye uyarlandıktan sonra sınırları aşmış, 1991'de 41. Uluslararası Berlin Film Festivali'nde ödül kazanmıştır. Ocak, bölgenin sözlü edebiyat örnekleriyle beslediği kurgu dünyasını, sade bir dille aktararak toplumsal cinsiyetin köylerde kadınlar üzerindeki etkisini aktararak, kaleme almıştır. Diyarbakır'ın yetiştirip büyüttüğü ünlü yazar Esmâ Ocak, 25 Mayıs 2011'de 83 yaşında aramızdan ayrılmıştır. Bazı Eserleri: Berdel, Kervan Servan, Sara Sara, Kuyudaki Ses, Muş Gürcüsü Destanı, Surlu Kentin Sır Suyu, Kadınlar Mektebi, Duvar İçindeki Diyar (Diyar-be-kir)

Faik Ali Özansoy (1875-1950)

Asıl Adı 'Mehmet Faik' olan şair, 1875 yılında Diyarbakır'da doğdu. Diyarbakırlı Said Paşa'nın küçük oğlu ve Süleyman Nazif'in kardeşidir. İlköğrenimi Diyarbakır'da tamamlayan sanatçı Askeri Rüştiye ile İstanbul Mektebi Mülkiye'yi bitirdi. Okulu bitirdikten sonra çeşitli ilçelerde kaymakamlık ve mu-

taasırlık, mutareke yıllarında Diyarbakır'da Valilik ve İçişleri Bakanlığı'nda Müsteşarlık yaptı. Serveti Fünun Topluluğu'nun en genç şairlerinden olan sanatçı, Serveti Fünuncuların arasına girmesinde ve tanınmasında ailesinin edebiyat kültürünün büyük etkisi vardır. Şiirlerinde çokça his ve hayale değindi. Kendi iç dünyası ve ferdi konulara değinmesi yönünden tipik bir Serveti Fünun şairi olarak görülen sanatçı, 1950 yılının Ekim ayında Ankara'da öldü, vasiyeti üzerine İstanbul'da Zincirlikuyu Mezarlığı'nda gömüldü. Son şiirleri 1927 yılında Güneş Dergisi'nde yayınlandı.

Bazı Eserleri: Fani Teselliler, Mithat Paşa, Temasil, Elhan-ı Vatan, Şair-i A'zam'a Mektup, Payitahtın Kapisında, Nedim ve Lale Devri...

Hattat Hamid Aytaç (1893-1982)

Diyarbakır'da doğan sanatçının asıl adı Şeyh Musa Azmi'dir. Sanatçı Hamid, takma adı ile tanınmaktadır. Soyadı kanunuyla Aytaç soyadını almıştır. İlköğrenimini Sıbyan mektebinde Diyarbakır meb'usu Hoca Mustafa Akif Efendi'den aldı. Harb Okulu matbaası hattatlığına, sonra da Genel Kurmay serhattatı hocası Mehmed Nazif Efendi'nin ölümü üzerine bu matbaada eserler vermeye başladı. Hattat Hamit Aytaç, Türk matbaacılığına çinkografi, çelik üzerine resim, gravür, kabartma ve lüks baskı tekniğini de ilk getirenlerdendir. 1982'de vefat eden sanatçı, vasiyeti üzerine Karaca Ahmet mezarlığında Şeyh Hamdullah'ın kabrinin ayakucuna, bir mi'rac kandili günü toprağa verildi.

İbn-Ül Ezrak (1117-1181)

Ünlü tarihçi İbn-ül Ezrak, Hicri 510-577/ Miladi 1117-1181 yılları arasında yaşadı. Tam adı "Ahmed b.Yusuf b. Ali b. Ezrak" olan İbnü'l-Ezrak, bugünkü Diyarbakır ilinin Silvan ilçesinde dünyaya geldi. XI. Yüzyıla damgasını vuran tarihçi Suriye, Bağdat, Şam ve Ahlat gibi birçok yeri dolaşarak çalışmalar yaptı. Memleketini ve tarih ilmini çok sevdiğini eserlerinden öğrendiğimiz İbnü'l-Ezrak, "Tarihü'l Meyyafarikîn ve Âmid"i eseriyle zirveye ulaştı. Eser XII. yüzyıla kadar Diyarbakır tarihi için eşsiz bir kaynaktır. 1187 yılında vefat eden tarihçi bölge tarihiyle ilgili çok sayıda esere imzasını bırakmıştır.

Orhan Asena (1922 - 2001)

1922'de Diyarbakır'da dünyaya gelen sanatçı, ilk ve orta öğrenimini Diyarbakır'da tamamladı. Sanatçı çocuk yaşlarda şiir ve öykü yazmaya başladı. İlk tiyatro çalışmalarını ise lise yıllarında yaptı. Lisans öğrenimini İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'nden 1945'te tamamlayan ünlü sanatçı, uzun yıllar Anadolu'da hekim ve hükümet tabibi olarak görev yaptı. Yazın dünyasına şiir ve hikâye yazarak giren ve ilk şiirleri Yaratış ve İstanbul dergilerinde yayım-

lanan Asena oyun yazarlığına yöneldi. İlk oyunu Tanrılar ve İnsanlar-Gilgamiş, 1954-1955 tiyatro sezonunda Ankara Devlet Tiyatrosu'nda sahnelendi. Yaşamının geri kalan kısmında oyun yazarlığına devam eden Asena kırkı aşkın oyun yazdı ve oyunları tüm Türkiye'deki sahnelerde oynandı ve oyunlarından yaklaşık yarısı kitap olarak yayımlandı. Eserlerinde başkaldırı teması ağır bastı. Sanatçı 'Ataçlı Kel Mehmet' adlı oyunu ile TRT'den 1970 yılında başarı ödülünü aldı. Daha sonra ise, İsmet Küntay Tiyatro Ödülünü, Avni Dilligil Tiyatro Ödülünü ve Türkiye İş Bankası Büyük Tiyatro Ödülünü kazandı. 1998 yılında Kültür Bakanlığı'na verilen Devlet Sanatçısı unvanını aldı. 2001 yılında Ankara'da vefat eden yazar Cebeci Asri mezarlığında toprağa verildi.

Bazı Oyunları: Tanrılar ve İnsanlar, Hürrem Sultan, Kocaoğlu, Yalan, Kapılar, Tohum ve Toprak...

Said Paşa (1832-1891)

1832 yılında Diyarbakır'da doğan Said Paşa, Diyarbakırlı edebiyatçı Süleyman Nazif Efendi'nin babasıdır. Birkaç nesil şair ve sanatkâr yetiştirmiş asil bir aileden gelmektedir. Osmanlı devlet adamı, tarihçi ve şair olup kendi kendini yetiştirmiş ahlaklı ve dürrüst bir devlet adamıdır. Medrese eğitimden sonra Diyarbakır Tahrirat Kâtipliği, Vilayet Mektupçuluğu, hâceganlık ve mirmiranlık rütbelerini aldı. Yazdığı 10 cilt olan genel tarih kitabı Mirat-ül İber'in 9. cildi basılmış, 10. ise yazma olarak İstanbul Müze Kitaplığında bulunmaktadır. Diyarbakır Tarihi adlı

çalışmasıyla 1884 tarihli Diyarbakır Salnamesi'nin ikinci bölümünü oluşturdu. Sanatçı, 1891 yılında Mardin'de vefat etti.

Basılmış olan eserleri: “Mizânül Edeb”, “Divan-çe-i Eş’ar”, “Mir’at-i Sıhhat”, “Türkçe Hülâsa-i Mantık”, “Nuhbet’ül Emsal”, “Tabsiretül İnsan” ve Hz. Âdem’den zamanına kadar ki konuları kapsayan “Mir’at-ül İber” adlı umumi tarih. “Müstakiym Ol” isimli şiiri, Fehmi Kuyumcu beyefendinin “Evliyanın Dilinden” isimli eserinden alıntı yapmıştır.

Şevket Beysanoğlu (1920-2003)

Yazar Diyarbakır'da dünyaya geldi. Üniversite öğrenimini Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde tamamlayan yazar, Başkale ve Avnos'ta hâkimlik yaptı. 1950'den itibaren serbest avukat olarak çalışan yazarın, çeşitli dergi ve gazetelerde şiir, araştırma, deneme türünde yazıları yayınlandı. Şevket Beysanoğlu, Diyarbakır'ın kültür ve tarihinin tanınmasında önemli çalışmalar yaptı. İlk şiiri olan 'Hasret' 1936 yılında Diyarbakır gazetesinde yayınlandı, ilk yazısı da Diyarbakır Halkevinin yayınladığı Karacadağ dergisinde çıktı. Kütüphanesini Dicle Üniversitesine bağışlayan yazar, 2003 yılında Ankara'da vefat etti.

Bazı Eserleri: Diyarbakır Folkloru, Ziya Gökalp'in İlk Yazı Hayatı, Doğumunun 80. Yıldönümü Dolayısıyla Ziya Gökalp ve Ziya Gökalp Müzesi, Bütün Cep-heleriyle Diyarbakır, Diyarbakır Coğrafyası,

Sezai Karakoç (1933 -)

Asıl adı Ahmet Sezai olarak bilinen yazar, 1933'te Diyarbakır'ın Ergani ilçesinde doğdu. İlkokulu Ergani'de Ortaokulu Maraş'ta, liseyi Gaziantep'te okudu. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'ni kazanarak başladığı yüksek öğrenimini 1955'te fakültenin mali şubesinden mezuniyetle tamamladı. Mecburi hizmet sebebiyle Maliye Bakanlığı'nda Hazine Genel Müdürlüğü Dış Tediye Muvazenesi Bölümü'ne atandı. Görevleri nedeniyle Anadolu'nun birçok yerini gezdi. İstanbul'da Diriliş Yayınları ve Diriliş Dergisi'ni kuran yazar, edebiyatımızın usta şairlerindendir. Fikir adamı olarak İslam kültürü ve medeniyetinin yeni bir canlanışla çağımızda gerçek yerini alması gerektiğini savunduğu düşünce eserleriyle kültür ve sanat hayatımızda oldukça verimli bir diriliş ekolü oluşturdu. 1982'de Hikâye Ödülü'nü kazanan yazar, Türkiye Yazarlar Birliği'nin 1988'de Üstün Hizmet ödülünü aldı. Yeni İstanbul ve Sabah gazetelerinde fıkra yazarlığı yaptı. İstanbul'da şiir yazmaya devam etmektedir.

Bazı Eserleri: Körfez, Şahdamar, Hızırla Kırk Saat, Sesler, Taha'nın Kitabı, Kıyamet Aşısı, Mona Roza, Gül Muştusu, Zamana Adanmış Sözler, Ayinler, Leyla ile Mecnun, Ateş Dansı

Süleyman Nazif (1870-1927)

1870 yılında Diyarbakır'da doğan şair Süleyman Nazif, Osmanlı ve Erken Cumhuriyetin önemli Türk aydınlarından. Servet-i Fünun döneminin ünlü şairi, yazarı ve devlet adamıdır. Babası hem şair hem de tarihçi olan Said Paşa, dedesi Süleyman Nazif Efendi dönemin değerli ilim ve edebiyat mensuplarından. Babasının görevi nedeniyle Harput ve Maraş'ta bulunduktan sonra Diyarbakır'da rüştiye öğrenimi gördü. 1892'de Diyarbakır Valiliğinde Meclis-i Vilayet kâtipliği yaptı; 1895 tarihli Diyarbakır Vilayet Salnamesi'ni hazırladı. Bir yanda da Diyarbakır Gazetesi'nde başyazarlık yaptı, vilayet matbaasını yönetti. Süleyman Nazif, özellikle Namık Kemal'den gelen bir etkilenmeyle haykıran bir hitabet üslûbuna sahipti. Kendi kişisel duygu ve düşüncelerinden çok; sosyal meseleleri ele aldı. 1918'de Cenap Şahabettin ile birlikte Hadisat Gazetesi'ni çıkaran ünlü edebiyatçı, 1927 yılında hayata veda etti. Süleyman Nazif'in cenazesi büyük Türk şairi Mehmet Akif'in hemen yanı başına defnedildi.

Bazı Eserleri: Gizli Figanlar, Fırak-ı Irak, Batarya ile Ateş, Malta Geceleri, Çal Çoban Çal, Tarihin Yılan Hikâyesi, İki Dost gibi çok sayıda eser bıraktı.

İbrahim Gülşen-i (1452-1533)

İbrahim Gülşenî, XV. yüzyılın birinci yarısında Diyarbakır'da dünyaya geldi. Asıl adı İbrahim bin Muhammed'tir. Küçük yaştan itibaren ilme ve ibadete düşkün olan İbrâhîm Gülşenî, gençlik döneminin ilk yıllarında ilim tahsili için Diyarbakır'dan ayrılıp Tebriz'e gitti. Tebriz'de Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan'ın kazaskeri Molla Hasan ile tanıştı; onun himayesinde hem öğrenimini sürdürdü hem de çalışmaya başladı. Gülşenî tarikatının kurucusu olan İbrahim Gülşen-i zamanın âlimlerinden okuyup din ilimlerinde mütehassıs oldu. Semerkand ve Tebriz'e gidip Kâdî'l-kudât Mevlâna Hasan ile görüşüp, hürmet görmüş olan Gülşenî İbrahim, Hocasının emriyle kâmil ve mükemmil (yetişmiş ve yetiştirebilen bir zât) olarak Tebriz'deki medreselerde dersler verdi.

Diyarbakır'ın Kùltürü

Diyarbakır, çok sayıda uygarlığın izlerini taşıyan, zengin tarihi ve kültürel birikimi ile farklı uygarlıkların, medeniyetlerin yerleşim alanı ve merkezi olmuştur. Bu sayede bir tarih ve kültür merkezi olma özelliğini her zaman koruyabilmeyi başarmıştır. Diyarbakır'da sırasıyla Hurriler, Mitanniler, Hititler, Asurlar, Medler, Persler, Büyük İskender, Romalılar, Bizanslılar, Araplar, Selçuklular, Osmanlılar ve birçok medeniyet hüküm sürmüştür. Hurriler'den başlayarak Osmanlılara kadar uzanan yoğun bir tarihi geçmişi olan Diyarbakır'da yaşayan medeniyetler, dönemlerine ait izlerle kenti ölümsüzleştirmişlerdir. Diyarbakır, el sanatları ve sivil mimari özellikleriyle de tarihi zenginlikleri geleceğe taşımaktadır.

Edebiyat, Müzik

Şevket Beysanoğlu'nun "Diyarbakırlı Fikir ve Sanat Adamları" kitabında 668 fikir ve sanat adamı yer almaktadır. Bunlardan 28'i şair, 171'i yazar, 193'ü bilim adamı; 46'sı ise hattat, ressam ve bestekârdır. Bunlardan 62'si Diyarbakır'ın El sanatları Örnekleri Osmanlı döneminden önce, 246'sı Osmanlı ve Cumhuriyet döneminde yaşamışlardır. Yazdıkları eserlerin toplamı 2000'i bulmaktadır. Diyarbakır'da halk edebiyatı denince akla hemen dengbejler gelir. Dengbej, "halk ozanı" ve "hikâye anlatan" anlamında kullanılmaktadır. Dengbejler, yöre yöre gezerek, efsaneleri, destanları anlatır, hayatlarını bu şekilde kazanırlar. Kaval veya sazla gezen dengbejler, gittikleri yerlerin türkü ve destanlarını da yeniden derleyip geliştirirler. Bu kültürü koruma yönünde birçok çalışma yapılmaktadır.

Diyarbakır'da Gümüş

El Sanatları

Diyarbakır'ın geleneksel el sanatları içerisinde kuyumculuk, ipekçilik, bakırcılık önde gelmektedir. Şehrin el sanatları, 19. yüzyılın sonuna kadar çok ileri bir düzeydeydi. Eskisi kadar olmamakla birlikte günümüzde önemini koruyan bu el sanatlarında hasır bilezik, kişniş gerdanlık, gümüş işlemeli nalin ve çekmeceler Diyarbakır kuyumcularının beğenilen ürünleri arasındadır. İpek böcekçiliği ise Merkez, Kulp, Silvan, Lice ilçelerinde yapılmakta, ipekli kumaşlar, mendiller ve puşular üretilmektedir. Çömlekçilik, saraçlık, keçecilik, kilim, sicim, heybe dokumacılığı, işlemeli peşkir, peştamal ve halı dokumacılığı Diyarbakır'ın diğer el sanatı ürünlerini oluşturur.

Kuyumculuk

Diyarbakır'ın en önemli sanatlarından birisi kuşkusuz kuyumculuktur. Hala eski tip üretimini sürdüren ailelerden işlenmiş ayna, gülabdan, nalin, ziynet, takunya, hasır bilezik ve gerdan başta olmak üzere takılarını korumak için "pestahtah" adı verilen gümüş işlemeli sandıklar bulabilirsiniz. Kuyumculuk sanatının en büyük ismi 940'ta doğan Ahmet Çelebi'dir. Ahmet Çelebi'nin yaptığı altın,

gümüş ve mücevherata ilişkin ürünler oldukça ilgi görüyordu. Günümüzde kuyumculuk, Diyarbakır'ın en önemli sektörlerinden biri olmaya devam etmektedir. Ancak altın işçiliği yapan atölye sayısı oldukça azalmıştır. Konya'da Mevlana Türbesi'nin ikinci kapısı, Bağdattaki İmam-ı Azam Türbesinin nefis altın ve gümüş işlemeli kapısı, avize, şamdan ve kandilleri Diyarbakır'da yapılmıştır.

İpekçilik

19. yüzyılda kırmızı kök boya ile boyanmış Diyarbakır ipliği Avrupa'da ünlüydü. Diyarbakır, ipek ve pamuk üretimi açısından önemini 19. yüzyıla kadar devam ettirmiştir. Özellikle Kulp, Silvan ve Lice ilçelerinde ipekçilik yaygındı. Yöre kilim, sicim, heybe dokuma özellikleriyle dikkat çekicidir. Silvan'da dokumacılık hala eski önemini sürdürmektedir. Özellikle dağ köylerinde yedi renkten oluşan desenli ve halk arasında "yemeni" olarak bilinen kilimler, çantalar, seccadeler üretilmektedir. Keçi kılında "kon" denilen siyah çadırlar, kilimler ve kaim ipler dokunmaktadır. İlçede halıcılık, battaniyecilik, rengârenk kazaklar, çoraplar, eldivenler, çuvallar yapılmaktadır.

*Diyarbakır
Bakırcılar Çarşısı*

Bakırcılık

Alüminyum ve plastiğin yaygınlaşmasıyla birlikte bakır önemini eskiye oranla yitirmiştir. Ancak son dönemlerde bakır ile yapılan ürün çeşitliliğinin artması, süs ve kullanım eşyası olarak farklı şekillerde sunulması bakıra ilgiyi tekrardan artırmıştır. Kaşık, şekerlik, semaver, sigaralık ,biblo, tabak, gibi süs eşyalarının üretimi sürmektedir.

Çinicilik

Diyarbakır'daki önemli geleneksel sanatlar arasındadır. Yöredeki köşk, konak ve camilerin çinileri Diyarbakır'da üretilmiştir. İznik ve klasik Osmanlı çiniciliğinin genel özelliklerini taşısa da yöresel motiflerde farklılık görülmektedir. Çini fırınları; Fatih Paşa ile Nasuh Paşa Camileri arasında, Zincirkıran Türbesi civarında bulunmaktaydı. Ayrıca Lice ve diğer bölgelerde de seramik ve çini yapılmaktaydı. Diyarbakır'da çömlekçilik de önemli bir el sanatı olmuştur. Peygamber mesleği olarak kabul edilen çömlekçiliğe, yörede kutsallık atfedilir.

Surp Giragos Kilisesi

Diyarbakır'ın Mimarisi

Diyarbakır, sur ve kaleleri, camileri, medreseleri, türbeleri, hanları, hamamları ve köprülerinin yanı sıra sivil mimari eserleri bakımından da bölgenin en zengin örneklerini bir araya getirmiştir. Şehrin güçlü tarihinin yanı sıra yanı sıra iklim koşulları da sivil mimariyi etkilemiştir. Diyarbakır sivil mimarisinin oluşmasında surlar oldukça mühim bir rol oynamaktadır. Surlar kentin genişlemesini sınırladığından sur içinde yoğunlaşma artmış, evler birbirine bitişerek sokaklar daralmıştır. Bu sıkışıklığın dışında, mahremiyeti sağlamak adına evlerin sokaklardan yüksek duvarlarla ayrılması şehri şekillendirmiştir. Roma döneminden kalan ve günümüzde de halen kullanılan kanalizasyon ağı, mimari dokunun eskiden de sıkışık olduğunu göstermektedir.

Diyarbakır evleri genel olarak düzensiz bir geometriye sahiptir. Yazların sıcak, kışların soğuk geçtiği şehirde, avluların büyük önemi vardır. Yerleşim ve yaşam avlu etrafında yoğunlaşmıştır. Yazlık, kışlık ve baharda kullanılan mekânlar aynı ev şeması

içerisine yerleştirilmiştir. Diyarbakır evlerinin tüm bölümleri avlu ile bağlantılıdır. Bu avlulardan bodrum ve sergah için alt kata, oda, sofa, eyvan, ara katlar, üst katlardaki odalar ve dam için yukarıya yönelinir. Oda sayıları ailenin büyüklüğüne göre değişen Diyarbakır evlerinde bahçenin de büyük önemi vardır. Evler şehrin dar sokakları, yüksek avlu duvarları içerisine kapansa da avlu ve bahçeye girildiğinde bambaşka bir güzellik ortaya çıkar. Açık eyvan havuz, tulumba, kuyu ve merdivenler bu avluda toplanmıştır. Avlularda yer alan havuzlar eve ayrı bir güzellik katmaktadır.

Surp Giragos Kilisesi

Havuzdan boşalan sular için yapılan su kanalcıkları da havuz kadar dikkat çekicidir. Diyarbakır'da evler büyük aile yapısına uygun olacak biçimde düzenlenmiştir. Bunun yanı sıra eski köylerde geniş kemerli, eyvanlı eski taş yapılarla da karşılaşmaktadır. Avluya açılan odalar yazlık ve kışlık olarak avlunun değişik yönlerine iklim koşulları dikkate alınarak yerleştirilmiştir. Diyarbakır evlerinde eyvanların da büyük önemi vardır. Bu evlerin odağı avlulu evlerdeki eyvanlardır. Şehrin klasik sivil mimarisinde eyvansız ve avlusuz ev bulunmaz.

Evlerde kullanılan ana malzeme lavların püskürtmüş olduğu bazalt taşlarıdır. Yöresel malzeme olduğu için bu taşlar tercih edilmiştir. Diyarbakır'a dışarıdan getirilen kalker taşı, pahalı olduğu için daha çok süs malzemesi olarak kullanılmıştır. Evlerin üzeri çoğunlukla sıkıştırılmış toprak damla örtülmüştür. Bu tür toprak damlar yazın sıcağa kışın da soğuğa karşı koruma sağlamaktadır. Diyarbakır evlerinde süslemeler evlerle bütünleşmiştir. Evlerde en çok süslenen bölümler avluya bakan cephe olmuştur. Duvara gömülü geometrik şekiller, dilimler, zikzaklar en yoğun görülen örneklerdir. Cemil Paşa Konağı, İskender Paşa Konağı, Cahit Sıtkı Tarancı Evi, Arap'ın Köşkü, Seman Köşkü, Üstünler Evi, Azizoğulları Evi, Behram Paşa Konağı ile Ziya Gökalp Müzesi olarak kullanılan yapılar Diyarbakır'ın en önemli ve tanınmış sivil mimari örnekleri arasındadırlar. Son dönemlerde Suriçi bölgesinde Geleneksel Diyarbakır Evlerinin turizme kazandırılması ve restore edilmesine yönelik gerek kamu kurumları gerekse özel girişimlerle yapılan çalışmalarda artış gözlenmektedir.

İç Kale

Gelenek ve Görenekler

Diyanbakır, Hz. Ömer döneminde 639 yılında İslâm ordularınca fethedilmesinden bu yana Müslümanların ve 1085'ten bu yana da Müslüman Türklerin idaresinde kaldığı için Türk-İslâm kültürü ile yoğrulmuştur. Selçuklular, İnaloğulları, Nisanoğulları, Artukoğulları, Akkoyunlu ve Osmanlılar bölgenin gelenek ve göreneklerinde belirleyici rol oynamıştır. Halk arasında birlik, beraberlik, dayanışma oldukça yoğundur. Bu durum geleneklere daha sıkı sarılmayı, inançlarına daha fazla sahip çıkmayı beraberinde getirmiştir.

Giyim-Kuşam

Diyarbakır'da giyim kuşam oldukça önemlidir. Cumhuriyet döneminde giyilen şehir kıyafetleride yöre halkının giyimine her dönem ne kadar özen gösterdiğinin belgesidir. Yörede birçok kültürün beraber yaşaması ve kültür alışverişi, giyimi de etkilemiş, bu da yöre kıyafetlerine zenginlik katmıştır. Yörede giyim çok renklidir. Elbiseler atlas canfes giyimi ve diba gibi kumaşlardan yapılır. Kadınlar kofi (kadın başlığı), fistan, dari, leçek (tülbent) puşu ve kuşak ile bezenir erkekler entari, şalvar, kuşak, ışlık ve yelek giyer; başa külah takar veya puşu sararlar.

Takılar

Diyarbakır'da kullanılan takılar da oldukça renkli ve çeşitlidir. Kadınlar başlarına, şırık, eyyün, küpe, hızma; boyunlarına hamayli, kolye, beşibirlik, mercan, süt muskası, kordon, kehribar; kollarına bilezik; bele gümüş kemer; ayağa da halhal takarlar. Erkeklerde ise boyuna takılan hamayli, pazubant ve köstek; yeğin düğmesine tutturulan zincir ve kuşakla yelek arasına sıkıştırılan mendil önemli aksesuarlardır.

Halk Oyunları

Diyarbakır geleneksel halk oyunları çok çeşitli, canlı ve renklidir. Bölgede devki ve el vuruşturma figürlü oyunlar yaygındır. Oyunların çoğu halay türündedir. Çepik, lorke, çaçan, esmer ve gırani halayları en yaygınlarıdır. Halaylarda bir fasıl sırası bulunur. Ayrıca makamlara göre de sıra oluşturulur. Diyarbakır halk oyunları genellikle erkek oyunu olsa da bazı yörelerde erkek kadın birlikte oynamaktadır. Bayram yerlerinde genellikle erkekler ve kadınlar ayrı ayrı oynar. Ancak son zamanlarda kadın erkek kol kola da oynamaktadır. Kadın ve Er-

kek oyunlarında genellikle figür farklılıkları vardır. Erkek oyunları daha sert ve ciddi bir tarzda figürler içerir. Yörede oyunlar, genellikle davul zurna eşliğinde oynanır. Diyarbakır oyunları genelde coşku-yu, sevgiyi, hüznü, yiğitliği ve günlük doğa olaylarını anlatmaktadır.

Düğün

Geleneksel evlilik süreci ailenin beğendiği kızı istemeye gitmesiyle başlar. Daha sonra özel olarak hazırlanmış şeker ve şerbetler, pazartesi veya perşembe günü kız evine gönderilir, sonraki günlerde iki aile arasında karşılıklı yemek davetleri yapılır. Çeyiz hazırlığı, kısa veya uzun sürebilir. Çeyiz genelde yataklar, allı- mavili yorganlar, renkli ve işlemleri yastıklar, gümüş çekmece, gümüş kupa, el aynası, gümüş nalın, hamam taşı, büyük endam aynaları, fildişi çekmece, avize ve ceviz sandık gibi eşyalardan oluşur. Erkek tarafının özel olarak hazırladığı kına, düğünden bir hafta önceki perşembe günü törenle kız evine gönderilir. Çeyiz, kız evinde büyük bir odada, üç gün boyunca sergilenir. Çeyizin oğlan evine gidişinden sonra, düğün törenine geçilir. Düğünden bir gün önce “kına gecesi” düzenlenir. Gelinin el ve ayakları kınalanır, çalgılar çalınır, maniler ve şarkılar söylenir. Düğün töreninden sonra oğlan evine götürülen gelin, kapıdan içeri girmeden içi su dolu bir testiye yere çalıp kırarak içeri girer.

Son zamanlarda bu geleneğin sadece belli bir kısmı uygulanmakta ve yaşatılmaktadır.

Kirvelik

Sünnetin düzenlenmesinden sorumlu olan ve sünnet sırasında çocuğu tutan kişiye kirve denir. Sünnet olacak çocuğun bir yakını veya aile dost-

larından biri bu görevi üstlenir ve sünnetle ilgili tüm masrafları karşılar. Sünnetten sonra, kirve ve ailesi baklavalara açar, sünnet yapan ailenin bütün fertlerine hediyeler alıp ziyarete giderler. Bu ziyaretten birkaç gün sonra sünnet yapan aile, aynı şekilde kirve evine iade-i ziyarete bulunur. Böylece iki aile, birbirini yakın akraba olarak kabul etmiş olur. Bundan sonra iki aile kendi aralarında kız alıp vermezler.

Yas

Bir kişi öldüğünde kişinin ardından üç gün yas tutulur. Herkes başsağılığına gider ve dualar okunur. İlk günün sabahı kadınlar ve yakınları erkenden mezar yerine gider. Yas evinde yedi gün süre ile yemek pişmez. Komşu, akraba ve sevenler yemek pişirerek yas evine gönderirler. Fazla gelen yemekler fakirlere dağıtılır. Ölümün kırkıncı günü mevlit okutulur, helva yapılır ve ekmekle birlikte dağıtılır.

*Kuyumcular Çarşısı
Altın Gerdanlık*

Diyarbakır'ın Coğrafyası

Diyarbakır, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin orta kısmında Mezopotamya'nın kuzey tarafında ve Güneydoğu Torosların eteğindedir. Doğudan Batman, Muş; güneyden Mardin, batıdan Şanlıurfa, Adıyaman, Malatya; kuzeyden Elâzığ ve Bingöl illeri ile komşudur. Yüzölçümü 15.355 kilometre karedir. Etrafı fazla yüksek olmayan dağlarla çevrili ili, yüzde 37 oranında dağlar, yüzde 31 oranında ovalar kaplar. Ovalar tarıma elverişli ve verimlidir. Bu verimli topraklar, Dicle nehri ve kolları tarafından sulanmaktadır.

İklim Özellikleri

Diyarbakır'da sert bir kara iklimi egemendir. Yazları çok sıcak geçer. Ama kış soğukları Doğu Anadolu Bölgesi'nde olduğu kadar şiddetli değildir. Bunun nedeni Güneydoğu Toroslar yayının kuzeyden gelen soğuk rüzgarları kesmesidir. İl merkezindeki meteoroloji istasyonunun gözlemlerine göre en sıcak ay ortalaması 31 derece, en soğuk ay ortalaması ise 1,8 derecedir. Bugüne kadar ölçülen en yüksek sıcaklık 46,2 derece ile 21 Temmuz 1937'de, en düşük sıcaklık ise -24,2 derece ile 11 Ocak 1933 günü ölçülmüştür. Yıllık ortalama yağış tutarı 496 milimetredir. Ancak bunun yaklaşık yüzde 2'si yaz aylarında düşer. Kuzeydeki dağların eteklerine doğru gidildikçe yağışlar artar. Yıllık yağış tutarı Silvan'da 729, Ergani'de 767 Kulp'ta 1156 Lice'de ise 1293 milimetredir. Son yıllarda yapılan barajların oluşturduğu yapay göller, geniş buharlaşma yüzeyleri oluşturmaktadır. Bu nedenle de Diyarbakır

Havzası'nın kuru havasının nisbi neminde bir artış olmuştur. Ortalama nispi nem en çok Aralık ve Ocak aylarında ölçülmüştür. Nisbi nem oranı bu aylarda yüzde 77'ye çıkarken, Temmuz-Ağustos aylarında yüzde 20'ye düşmektedir.

Bitki Örtüsü

Doğal bitki örtüsü, genellikle otsu bitkilerin ağır bastığı bozkır bitkilerinden ve meşe ağaçlarından oluşur. Bu otsu bitkiler ilkbaharda kısa bir süre içinde yeşerip çiçeklenir ama yağışların kesilmesiyle, yaz başında kururlar. Orman bakımından yoksul olan bölgede, Diyarbakır'ın kuzeyi meşe toplulukları ile kaplıdır. Vâdilerde söğüt, çınar, ceviz ve kavak ağaçları, yükseklerde ise meşe, ardıç ve yabânî meyve ağaçları yer alır. Orman oranı yüzde 20'un üstündedir. Son dönemlerde Ağaçlandırma çalışmaları büyük bir hız kazanmaktadır.

Yeryüzü Şekilleri

Diyarbakır ilinde yeryüzü şekilleri oldukça sadedir. Çevresi Yüksekliklerle kuşatılmış, ortası çukur bir havza durumundadır. Diyarbakır havzası denen bu çukur alanın eksenini batı-doğu doğrultulu geniş Dicle Vadisi oluşturur. Kuzeyden Güneydoğu Toroslar yayı ile kuşatılmıştır. Bu dağlar Doğu Anadolu Bölgesi'yle Güneydoğu Anadolu'yu birbirinden ayırır. Diyarbakır havzasının güneybatısında ise Karacadağ kütlesi yükselir. Urfa-Diyarbakır il sınırı üstündeki bu kütle, koyu renkli lavların yığılmasıyla oluşmuş eski bir volkan kütesidir. Koni biçiminde olmadığından fazla heybetli görülmez. Yüksekliği, Kolubaba doruğunda 1957 metreyi bulur. Karacadağ'ın lavları doğu yönünde Dicle Vadisi'ne kadar uzanır. Bu lavların yapısı çok geçirimli olduğundan Karacadağ kütlesi üstünde akarsu aşımını hemen hiç rol oynamamakta, dağın içine süzülen sular ancak eteklerde ve uzaklarda kaynaklar halinde yeryüzüne çıkmaktadır.

Akarsular

İlin en önemli akarsuyu Dicle'dir. Elazığ ili sınırları içinden çıkan bu akarsu hemen sonra Diyarbakır ilinin topraklarına girer. Eğil'in doğusunda Dipni Çayı'nı alır ve güneye yönelir. Diyarbakır'a ulaşımından önce Devegeçidi Suyu ile birleşir ve Diyarbakır kenti önünde geniş bir yatak içinde akar. Dicle, Diyarbakır ilindeki akarsuların tümüne yakınıni toplar. Yalnızca ilin kuzeybatı köşesindeki Çermik ilçesinin suları Fırat ırmağına gider.

Barajlar

GAP çerçevesinde inşa edilen Karakaya, Devegeçidi, Kral Kızı, Dicle ve Göksu gibi barajların önemli bir bölümü Diyarbakır ilindedir. Silvan barajının yapımı ise devam etmektedir. Hidroelektrik enerji yanında baraj ve göletlerden elde edilen su, tarımsal alanlarda yeni olanaklar sağlamaktadır.

Eğil, Kral Mezarları

Diyarbakır'ın Ekonomisi

Diyarbakır ekonomisi tarım ve hayvancılık ağırlıklı olmak üzere gelişmekte olan sanayi, turizm ve ticarete dayanır. Brüt gelirin yüzde 40'ı tarımdan ve yüzde 10'u sanayiden temin edilir.

Tarım

Diyarbakır'da 570.466 hektarlık alan ekilmektedir. Tahıl başta gelen üründür. Sebze ve meyvecilik gelişmektedir. Tahıl ürünü 20 sene içinde 3 kat artmıştır. Başlıca tarım ürünleri ise buğday, mısır, arpa, darı, pirinç, mercimek, baklagiller, saf pamuk, tütün, susam ve keten tohumudur. Son 10 sene içinde sebzecilik çok gelişmiştir. Salatalık, domates, patlıcan, biber, fasulye kabak ve taze soğan yetiştirilir. Diyarbakır karpuzu ve kavunu iri olduğu gibi, çok lezzetlidir. Türkiye'de yetişen karpuzun yüzde 10'u ve kavunun yüzde 5'i Diyarbakır'da yetişir. Meyvecilikte daha çok üzüm, ceviz, badem, nar, dut ve armut yetişir. Sunî gübre kullanımıyla modern tarım araçları kullanımı artmıştır. Dicle kenarındaki köylerde "Boranhane" denilen güvercinliklerde binlerce güvercin beslenir. Kumsal arazide yetişen karpuzlar büyüklükleriyle ün yapmıştır. Pembe, Sürme, Ferikpaşa, Yafa, Kara, Alaca ve Mehmed Emir karpuz çeşitlerini oluşturur. İri, tatlı ve kokulu kavunlarından Beji, Tat, Mollaköy ve Asma tipi meşhurdur. İlde sayısız üzüm çeşidi bulunmaktadır.

*Diyarbakır Karacadağ
Hayvancılık*

Hayvancılık

350 bin hektara yaklaşan çayır ve meraları ile hayvancılığa çok elverişlidir. Hayvancılık verimi henüz düşüktür. Desteklenen kalite ıslah projeleriyle üretim artacaktır. Koyun, kıl keçisi, sığır, eşek ve katır beslenmektedir. Bal üretim merkezlerinden biri olan Diyarbakır, arıcılık konusunda gün geçtikçe gelişmektedir.

Amed Üstün Keçi Çiftliği

Ormancılık

Orman alanı 500 bin hektar görülmekteyse de, ormanların önemli kısmı fundalıktır. Mevcut ormanların da verimi düşüktür

Madencilik

Türkiye'nin hâlihazırda en zengin petrol yatakları Diyarbakır-Batman sınırındadır. Diyarbakır'da ilk petrol kuyusu 1961'de Shell tarafından açılmıştır. TPAO ise 1973'ten beri faaliyettedir. Türkiye'de senede çıkan 2.5 milyon ton ham petrolün yarısı Diyarbakır'dan elde edilir. Zengin Mermer yatakları ihracatın en büyük kaynağıdır.

Sanayi

Diyarbakır'da son yıllarda en büyük gelişme inşaat sektöründe olmuştur. İlde, küçük sanayi, dokumacılık, bakırcılık, demircilik, kuyumculuk, tekstil, gıda ve mermer sanayisi de gelişmiştir. Diyarbakır sanayisinin son yıllarda yapılan farklı sanayi girişimleriyle geliştiği gözlemlenmektedir.

Dicle Vadisi

Diyarbakır'da Eğitim

Diyarbakır'da 37 kamu ve 4 özel okul öncesi eğitim kurumunda yaklaşık 28 bin öğrenci; 1310 kamu (974 ilkokul 336 ortaokul) ve 27 özel ilköğretim okulunda (15 ilkokul 12 ortaokul) 330 bin öğrenci; 101 kamu ve 20 özel orta öğretim okulunda yaklaşık 92 bin öğrenci eğitim görmektedir.

Dicle Üniversitesi

1966 yılında Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi bünyesinde öğrenime açılan Diyarbakır Tıp Fakültesi, bugünkü Dicle Üniversitesinin temelini oluşturmaktadır. 1974 yılında ise Fen Fakültesi'nin açılışı ile kuruluşunu tamamlamıştır. Dicle Üniversitesi, tarihi Diyarbakır kentinin doğusunda 27 bin dekarlık arazi üzerine kurulmuş, adını üniversiteyi kentten ayıran Dicle Nehri'nden almıştır. Dicle Üniversitesi; bünyesinde 14 fakülte, 5 yüksekokul, 12 meslek yüksekokulu ve 4 enstitüsü, merkezi kütüphane, merkez araştırma laboratuvarı, teknokent, 32 Araştırma ve Uygulama Merkezi ve kongre merkezi ile modern ve çağdaş eğitim olanakları sunmaktadır. Merkez kampüsün yer aldığı Diyarbakır dışında, Diyarbakır'ın Ergani, Çermik, Çüngüş, Bismil ve Silvan ve Kulp ilçelerinde de yüksekokulları mevcuttur. Dicle Üniversitesi'nin bugün 140 bölüm 29.500 öğrenci, 3600 civarında kadrolu akademik ve idari elemanı mevcuttur. Üniversite, sunmakta olduğu öğretim hizmetleri dışında 1200 yataklı Araştırma Hastanesiyle, mevcut hastane kompleksiyle aynı zamanda bölgenin sağlık merkezi konumundadır. Dicle Üniversitesi, bölgede ihtiyaç

men her alandaki meslek elemanlarını yetiştiren, ulusal ve uluslararası düzeyde araştırmalar yapan ve bölge ekonomisine yönelik projeler üreten bölgedeki en önemli kurumlardan biridir. Öğrenci kulüplerinin kültür-sanat faaliyetleri ve üniversite takımlarının sportif başarıları, bir taraftan kent yaşamına hareket getirirken diğer taraftan bu faaliyetler, gençleri üniversiteye özendiren “modern toplum”a geçişte önemli bir işlev görmektedir.

Dicle Üniversitesi

Diyarbakır'da Spor

Genç nüfus yoğunluğuyla dikkat çeken Diyarbakır'da spor önemli bir tutkudur. İlin, 54 branşta, 15 bin 968 erkek, 6 bin 63 bayan lisanslı sporcusu vardır. 85 spor kulübünün faaliyet gösterdiği şehirde, Diyarbakırspor'un ayrı bir yeri ve önemi vardır. Diyarbakır farklı spor alanlarındaki altyapı çalışmalarıyla bölgenin önemli bir şehri olma konusunda ilerlemektedir.

Diyarbakırspor

Diyarbakır amatör liginin iki ezeli rakibi Diclespor ve Yıldızspor kulüplerinin 24 Haziran 1968 tarihinde birleşmeleriyle kurulmuştur. Diyarbakırspor Kulübünün ilk başkanlığını, dönemin Belediye Başkanı Nejat Cemiloğlu yapmıştır. Diyarbakırspor, formasında taşıdığı renklerin yeşilini Diclespor'dan, kırmızısını ise Yıldızspor'dan almıştır. Amblemi, kentle özdeşleşen kale surlar ile ünlü karpuzundan oluşmaktadır. Kurulduğu yıldan itibaren pek çok kez 1. Lig'e yükselen Diyarbakırspor, burada uzun süre kalıcı olamadı. 1978-79 sezonunda Türkiye Kupası'nda yarı finale yükselen kulüp, 2000'li yıllarda 1. Lig'de uzun bir süre mücadele göstermiştir.

Diyarbakır'ın 2. ve 3. ligde mücadele eden birer takımı mevcuttur.

Dört Mevsim Diyarbakır

Tarih boyunca bölgede hüküm sürmüş devletlerin stratejik kalesi olan Diyarbakır, aynı zamanda kültür ve sanatın merkezi olmuştur. Tarihi ipek yolunun önemli kavşak noktalarından biri olan Diyarbakır'da, farklı milletlerin ve inançların bir arada yaşaması kentin kültürel zenginliğini artırmıştır. Gerek kültürel gerekse coğrafi özellikleri itibarıyla her dönem canlılığını koruyan şehirde, çeşitli festivaller, dini ve milli bayramlar ve doğaya dönük etkinlikler ile bu değerlerini ve zenginliklerini sürdürmektedir. Diyarbakır, kültürel değerlerini en fazla yaşatan şehirlerden biridir.

Ergani, Makam Dağı

İlkbahar

Kış ilin genelinde etkinliğini kaybetmekte, Dicle vadisinde ilkbahar rengârenk çiçekler ve yemyeşil bir doğa ile karşımıza çıkar. Diyarbakır, Anadolu'nun Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarının buluşma noktasında olmasından dolayı zengin bir kuş varlığına sahiptir. Bahar aylarında çok sayıda göçmen kuş buradan geçer. Şah kartal, kızıl şahin, şahin, kerkenez gibi kuşlar ilkbaharda gözlemlenebilir. Dicle kenarındaki güvercinlikler de turizm açısından mühimdir. İlkbahar, aynı zamanda kültür turizminin de canlandığı, GAP turlarının yoğunlaştığı bir dönemdir.

Kara Çarşamba

Silvan'ın Dönerkaya Köyü Girkûvî Mezrası'nda Şubat ayının son çarşambası ve Mart ayının ilk iki çarşambası düzenlenir. Uğursuz olduğuna inanılan bu günlerde Girkûvî Mezarlığı ziyaret edildikten sonra çevredeki mesire alanlarında piknikler yapılır, şarkılar söylenir ve halaylar çekilir.

Murat Şenlikleri

Silvan'ın Kumgölü köyünde 17 Mart'ta düzenlenir. Silvan Belediyesi tarafından organize edilen şenlikler üç gün üç gece sürer.

Nevruz Bayramı

“Bereket” anlamı taşıyan bahar bayramı Nevruz, 17-21 Mart günlerinde il ve ilçe merkezlerinde çeşitli etkinliklerle kutlanır. Nevruz Bayramı kapsamında ilde bulunan kamu kurumları ile sivil toplum kuruluşları, çeşitli kültürel ve sanatsal programlar hazırlamaktadır.

5 Nisan

Atatürk’ün Diyarbakır’ı Fahri Hemşehriliğe Kabul Günü olan 5 Nisan, Diyarbakır’da düzenlenen çeşitli etkinliklerle görkemli bir şekilde kutlanır.

Orhan Asena Yerli Oyunlar Tiyatro Festivali

Diyarbakir Devlet Tiyatrosu tarafından Orhan Asena Sahnesi'nde Nisan ayi içerisinde düzenlenir. 20 gün süren festival kapsamında diğ r illerden gelen oyunlar sahnelenir.

Ağ   Bayramı

 evre ve Orman İl Müdürlüğünce Nisan-Mayıs aylarında yapılır.

Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı

23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı, il ve ilçelerde çeşitli etkinliklerle kutlanır.

Hidrellez

Çevre ve Orman İl Müdürlüğünce Nisan-Mayıs ayı Hidrellez, bütün Türk dünyasında bilinen mevsimlik bayramlardan biridir. Ruz-ı Hızır (Hızır günü) olarak adlandırılan hidrellez günü, Hızır (a.s.) ve İlyas Peygamber'in yeryüzünde buluştukları gün olması nedeniyle kutlanmaktadır. Hızır ve İlyas sözcükleri birleşerek halk ağzında hidrellez şeklini almıştır. Baharın başlangıcı kabul edilir. Mayıs'ın ilk haftası kutlanır.

Gençlik ve Spor Bayramı

Her yıl 19 Mayıs günü Atatürk'ü Anma, Gençlik ve Spor Bayramı Türkiye'nin dört bir yanında spor gösterileri ve törenlerle kutlanır.

On Gözlü Balıkçısı

*Hevsel Bahçeleri,
Reyhan Zamanı*

Yaz

Sıcak yaz aylarında Diyarbakır'ın kalbi büyük ölçüde Hevsel bahçelerinde atar. Diyarbakır'da turizm de bu aylarda hareketlenir. Dicle Barajı ve Eğil'de yamaç paraşütü ve su sporları yapılmaktadır.

Doğa Yürüyüşü

Kuzeyde Akdağ'ın en yüksek tepesi Beklik Tepe (2531 m), Ergani'de Mihrap Dağı, Süpliz Dağı, Dicle ilçesinde güneye doğru uzanan Koz, Cirbir, Lis ve Adem dağları; Silvan ilçesinde Zarga ve Püsküllü dağları; Çermik ilçesinde Gelincik, Petekkaya, Aşurkar ve Karacadağ doğa yürüyüşü yapılabilecek önemli merkezlerdir.

Sportif Olta Balıkçılığı

İlde baraj göllerinin artmasıyla sportif olta balıkçılığı da gelişme göstermiştir. Diyarbakır il merkezinde Deve Geçidi Barajı, Dicle Nehri, Çüngüş ilçesinde Karakaya Barajı, Çınar'da Göksu Barajı, Dicle ilçesinde Kralkızı Barajı sportif olta balıkçılığı yapılabilecek yerler arasındadır.

Dünya Çevre Günü

5 Haziran Dünya Çevre Günü Diyarbakır'da çeşitli etkinliklerle kutlanır.

Zafer Bayramı

Türk Ordusu'nun, 30 Ağustos 1922'de, Kurtuluş Savaşı'nın en önemli aşamalarından biri olan Başkomutanlık Meydan Muharebesi'ni kazanması, Türkiye'nin her yerinde ve Diyarbakır'da "30 Ağustos Zafer Bayramı" olarak çeşitli etkinliklerle görkemli bir şekilde kutlanır.

Sonbahar

Diyarbakır'da sıcaklık yavaş yavaş etkisini kaybetmektedir. Bu dönemde bir tarafta bağbozumu yapılmakta ve hasat alınmaktadır. Diğer tarafta yaylacılar eve dönüş hazırlıklarına başlamıştır. Günlük hayat, festivallerin de konusunu oluşturur.

Diyarbakır Kùltür ve Karpuz Festivali

Diyarbakır karpuzu, dñnyaca ùnlñ tarım ùrñnlerinden biridir. Dicle nehri kenarında çakıllı, kumlu arazilerde yðreye øzgñ yöntemlerle yetiştirilen bu karpuz çeşidi, Diyarbakır'ın ekonomik, sosyal ve folklor yaşıntısında önemli bir yer edinmiştir. Karpuz Festivali ilk olarak 1966 yılı 23 Eylül'ünde yapılmıştır. Diyarbakır'ın tanıtımı ve şehrin ticari hayatına canlılık kazandırmak amacıyla eylülün üçüncü haftası başlayan festival üç gün sürer. Folklor gösterileri, müzik şöleni ve çeşitli yarışmaların yapıldığı festival renkli görüntülere sahne olmaktadır.

Cahit Sıtkı Tarancı'yı Anma Günü

Cahit Sıtkı Tarancı'nın anıldığı bu günde şiir dinletisi ve çeşitli anma programları yapılır.

Bağbozumu

Bağ'ları ile meşhur Diyarbakır üzüm hasadı zamanı adeta panayır alanına döner Bağlar, bir tarafta katar katar üzümler bağlardan toplanırken diğer taraftan bu üzümler işlenerek Pekmez, Sucuk ... imal edilir

Kış

Diyarbakır kış aylarında kara ve soğuşa bürünür. Diyarbakırlılar, güneşten istifade etmek için evin güneşe bakan odalarına geçerler. Sosyal hayat çok hareketli değildir. Kış sezonunda kaplıcalar ve Karacadağ Kayak Merkezi şehrin ilgi gören turistik merkezlerdir.

Diyarbakır Surları

Hurriler'den başlayarak Osmanlılara kadar uzanan yoğun bir tarihi geçmişi olan Diyarbakır'da yaşayan medeniyetler, dönemlerine ait izlerle kenti ölümsüzleştirmişlerdir. Bu eserlerin başında, kuşbakışı bir kalkan balığını andıran biçimiyle kenti baştanbaşa kuşatan surlar gelir. İnsanlığın ortak ürünlerinden belki de en önemli yapı tasarımı olarak karşımıza çıkan Diyarbakır Kalesi, XXI. yüzyıla kadar önemini her dönemde korumuştur. Kentleri, yol güzergâhlarını, limanları ve sınırları koruyan tarihi surlar, eskilik ve yükseklik bakımından dünyada birinci sırada kabul edilmektedir. UNESCO

Dünya Kültür Mirası listesinde yer alan Diyarbakır Surları, kentin sayısız eserlerinin başında gelmektedir. Kuşbakışı kalkan balığını andıran biçimiyle kenti baştanbaşa kuşatmış ve İç Kale ve Dış Kale olmak üzere iki bölümden oluşmuştur. Diyarbakır Surları, eskilik ve yükseklik bakımından dünyadaki kaleler arasında birinci sırada yer alır. Tamamına yakın kısmı günümüze ulaşan ve birçok medeniyetin izlerini taşıyan Diyarbakır Kalesi, zamana meydan okuyarak yaklaşık beş bin yıldır ayakta durmaktadır. 3-5 metre kalınlığı ve 11-12 metre yüksekliği ile görölmeye değer bir heybete sahiptir. 5.500 metre uzunluğundaki Diyarbakır Surları, 82 burçla taçlandırılmış ve şehrin boynuna adeta bir gerdanlık gibi sarılmıştır. Milad öncesi ve milad sonrası izlerini, 63 ayrı kitabede ve sayısız figürlerinde saklamış, bir yazıtlar ve kabartmalar müzesi niteliğine sahiptir.

İç Kale Surları

Surların kapladığı alanın kuzeydoğu köşesinde yay biçiminde bir duvarla şehirden ayrılan İç kale, etrafında bulunan surlarla bir açıdan Dış kale'nin minyatürü gibidir. Yapım tarihi olarak kaynaklarda yer alan bilgilerde, İç Kale'nin Huriler Dönemi'nde yapıldığına dair ortak bir karar mevcuttur. Hurilere

dayandırılan İç Kale'nin etrafı 349 yılında Bizans Döneminde surlarla çevrilmiştir. Artukluların yönetimindeyken önemli değişikliklere uğramış İç kale, 16. yüzyılda Osmanlı'nın yönetimine girmesiyle son halini almıştır. İç kale'nin Saray, Oğrun, Küpeli, Fetih adlı toplam dört kapısı vardır. Fetih ve Oğrun kapıları dışa; Saray ve Küpeli kapıları ise kente açılmaktadır. Toplamda 18 burçtan oluşan İç kale'nin burçlarından her biri değişik işlevlerle donatılmıştır. Silah mühimmat deposu, tahıl ve yiyecek deposu, hapishane, askeri araç gereç deposu gibi işlevlerde kullanılan burçlar Artuklu ve Osmanlı Dönemlerinde önemli değişiklikler geçirmiştir. Tarihte vilayetin yönetim merkezi olan İç kale'de Artuklu Sarayı, Hz. Süleyman Camii ve 27 Sahabe Türbesi, Saint George Kilisesi, Aslanlı Çeşme, Artuklu Kemerî'nin yanı sıra kamu yapılarından Jandarma Binası, Eski Cezaevi, Kolordu Binası, Adliye A ve Adliye B Binaları, Komutan Atatürk Müzesi bulunmaktadır.

Dış Kale Surları

Kenti adeta bir gerdanlık gibi çepeçevre saran Diyarbakır Surları, yer yer dairevi yer yer kare 82 burçla taçlandırılmıştır. Diyarbakır Surlarının toplam uzunluğu 5.500 metre ve yer yer değişen biçimde 11- 12 metre yüksekliğindedir. Duvar kalınlığı ise 3-5 metre arasında değişir. Burçlar çoğunlukla yarım daire, birkaç tanesi çok köşeli, Benusen ve Dicle Vadisi'ne bakan bölümler ise genellikle dört köşelidir. Burçlar iki katlıdır. Alt katlar "depo" olarak kullanılmış, üst katlar ise savaş zamanlarında askerlerin kalması için tasarlanmıştır. Tamamına yakın kısmı günümüze ulaşan kalelerin başında gelen Diyarbakır Kalesi, İslam Döneminden itibaren Abbasiler, Mervan iler, Büyük Selçuklular, İnalogulları, Nisanogulları, Artuklular, Eyyubiler, Anadolu Selçukluları Akkoyunlular ve Osmanlı Dönemlerinde onarım görmüştür. Diyarbakır Surlarının barındırdığı figürler, bugüne kadar anlamı çözülmemiş sirlara sahiptir. Tarih boyunca sürekli olarak el değiştiren kent surlarının üzerinde tespit edilen altmış üç kitabeden altısı Bizans dönemine aittir. Dördü Yunanca, biri Latince'dir. Diğerleri İslam dönemine aittir. Savaşlarla sürekli tahrip olduğu için her seferinde yeniden onarılan ve tahkim edilen sur duvarlarının gerçekte daha fazla kitabesinin olduğu düşünülebilir. Kitabelerin bir kısmı silindikleri için okunamamıştır. Surların yapım ve onarım zamanlarına ilişkin çok sayıda kitabe bulunmaktadır. Bu yönüyle Diyarbakır Surları tek başına bir kitabeler müzesi niteliğindedir.

Keçi Burcu

Burçlar

Kuşbakışı kalkan balığı şeklindeki Diyarbakır Surları 82 burçla taçlandırılmaktadır. Burçlar çoğunlukla dairesel, birkaç tanesi çok köşeli, Benusen ve Dicle Vadisine bakan bölümler de ise genellikle dört köşelidir. İki katlı planlanan burçların alt katları depo olarak kullanılmış, üst katlar ise savaş zamanlarında askerlerin konumlandırılması için tasarlanmıştır. Kalede bulunan bazı önemli burçlar

Ulu Beden Burcu

Ulu Beden Burcu, şehri kuşatan surların güneybatısında yer alır. Evli Beden Burcu olarak da bilinen burcun Artuklu Hükümdarı Melik Salih adına 1208 yılında Melik Salih'in çizmiş olduğu plan üzerine Mimar Caferoğlu İbrahim tarafından yapılmış olduğu kitabesinde belirtilmektedir. Yedi Kardeş Burcu'na plan ve bezemesiyle oldukça benzeyen burç silindirik planlıdır. Hakimiyet sembolü çift başlı kartal, olağanüstü kuvveti sembolize eden kanatlı aslan, sfenks kabartmaları, burcu adeta bir kuşak gibi baştan başa saran kitabesi ve mukar-

naslı bezemeleri ile heybetli bir görüntüye sahiptir. Burcun yıllarca süregelen efsanesi bulunmaktadır. Efsaneye göre; “Bir usta ve kalfası en güzel burcu kimin yapacağı üzerine iddiaya girer. Yedi Kardeş Burcu ve Ulu Beden Burçlarını yapmaya başlarlar. Yedi Kardeş Burcunu yapan usta ile Ulu Beden Burcunu bitiren kalfa, halkın huzurunda, birbirlerine ben mi sen mi? diye sorarlar. Ancak usta kalfanın üstünlüğünü kabullenerek kendini surlardan aşağı atar. Buna dayanamayan kalfa da ustanın ardından atlar. Ustayla kalfanın rekabet ve dostlukla karışık hikâyesinin geçtiği yer, o gün bugündür ben ve sen anlamına gelen Ben u Sen olarak anılmaktadır.”

Yedi Kardeş Burcu

Surların güneyinde yer alan Yedi Kardeş Burcu'nun Artuklu Hükümdarı Melik Salih adına 1208 yılında Melik Salih'in çizmiş olduğu plan üzerine Mimar İbrahim oğlu Yahya tarafından yapılmış olduğu kitabesinde belirtilmektedir. Burç üzerindeki süslemeler burca abidevi bir görüntü katmaktadır. Silmeler çift başlı kartal, kanatlı aslan kabartmaları ve burcu bir kuşak gibi saran kitabesi ile oldukça görkemli bir görüntü vermektedir. Yedi Kardeşler Burcu'nun ön yüzünde, Besmele-i Şerife'nin yer aldığı kitabenin üzerinde bulunan çift başlı kartal motifli, aslan figürlerini bir anlamda simetrik olarak ikiye bölmüştür. Burcun efsanesine göre; "Düşman Diyarbakır'ı kuşattığı dönemde Yedi Kardeşin savunulduğu burçtakiler teslim olmazlar. Kralın tepkisini çeker ve uzlaşmak için burca elçiler gönderir. Yedi Kardeş, burca gelen elçilere 'kralınızı getirirseniz teslim oluruz' sözü verirler. Kral komutanlarıyla kaleye gelir ve gelmesiyle kale havaya uçar. Kral, komutanlar ve Yedikardeş ölür, düşman dağılır. Bu olaydan sonra burcun adı Yedi Kardeş Burcu olarak anılmaktadır."

Keçi Burcu (Şems Burcu)

Mardin Kapısı'nın doğusunda yer alır. Surlardaki burçların en eski ve en büyüğüdür. Yapım tarihi tam olarak bilinmeyen burcun üzerinde, 1223 yılında Merdanoğlu tarafından onarıldığını belirten bir yazıt yer almaktadır. 11 kemerli bu burcun bir dönem tapınak olarak kullanıldığı düşünülmektedir. Sütun başlıklarında kullanılan formlar Roma Dönemine ait kullanımları hatırlatması devşirme olarak kullanıldığını düşündürdürebileceği gibi İslam Öncesi döneme ait bir yapı olması da muhtemeldir. Burç, diğer Dışkale burçlarına göre oldukça sade tutulmuş ve süslemeye büyük oranda yer verilmemiştir. Yer yer sülüs yazı ve kuş figürü karışımına çıkmaktadır.

Nur Burcu

Surların güneyinde Yedi Kardeş Burcu'nun doğusundaki burçtur. Selçuklu Döneminin en güzel eserlerinden biri olarak kabul edilmektedir. 1089 yılında Selçuklu Hükümdarı Melik Şah'ın buyruğu ile Ebu Nasr Muhammed ve bina ustası Urfalı

Selame oğlu Muhammed tarafından inşa edilmiştir. Duvarlarında kabartma halinde koşan at, aslan, geyik ve kadın figürleri işlenmiştir. Burada İslam ikonografisinde ender görülen “çıplak kadın” kabartması ayrıca dikkat çekicidir. Diyarbakır Burçlarındaki en zengin kabartmaların yer aldığı Nur Burcu, gülen iki aslan, birbiriyle tokuşmaya hazırlanan iki geyik, karşılıklı hareket halindeki binicisiz iki at, avını alıp uçmaya hazır kanatları açık iki kartal ve bağdaş kurmuş, gövdesi açık, göğüsleri görünen, çıplak biçimde bağdaş kurmuş iki kadın kabartması ile oldukça dikkat çekicidir. Burada görülen kuş tasvirlerinin kuyruk ve kanatları açıktır. Bu; güç, kuvvet gösterisini ifade etmektedir.

Surlar ve Burçlar

Selçuklu Burcu

Burcun üzerinde yer alan kitabesine göre Büyük Selçuklu hükümdarı Melikşah döneminde Şemseddin Ebu Ali el Hasan yönetiminde Abdülvahid Ebu Nasir Muhammed ve Urfalı usta Muhammed tarafından 1088-1089 tarihinde inşa edilmiştir. Olağanüstü kuvveti sembolize eden aslan, antilop, keçi, kuş ve saldırıya hazırlanır konumdaki boğa figürleri burca büyük oranda hareketlilik katmıştır.

Fındık Burcu

Mardin kapı ile yeni kapı arasında yer alan burç Leblebikıran burcunun hemen yanında yer almaktadır. Selçuklu Hükümdarı Alpaslan oğlu Ebu'l Feth Melik-şah'ın buyruğuyla Mimar Selame oğlu Muhammed tarafından yapıldığı kitabesinde yazılıdır. Adını az yer kaplayan yuvarlak formundan dolayı almıştır.

Leblebikıran Burcu

Mardin kapı ile yeni kapı arasında yer almaktadır. Mervaniler Dönemine ait olan burç 1034 yılında Mervanoğlu Ahmet tarafından yaptırılmıştır. Plan olarak kare planlıdır. İsminin kaynağı hakkında kesin bilgilere ulaşılmamaktadır. Burçta kitabe yer almakta fakat; iç yüzün yarısından çoğu yıkık durumda bulunmaktadır.

Akrep Burcu

Akrep Burcu üzerindeki kitabesinden anlaşıldığına göre Eyyubi Döneminde 1236-1237 tarihinde inşa edilmiştir. Burç bu ismi ön yüzündeki kabartmadan dolayı almıştır. Burcun üzerine bağdaş kurarak oturmuş bir insan figürü yerleştirilmiştir. Sağ elinde ise bir akrep tutmaktadır. Kuyruğundan tutarak aşağı doğru sarkıttığı akrep, ayrıntılı şekilde işlenmiştir. Figürün akrebi, en tehlikeli yeri olan kuyruğundan tutarak aşağı sarkıtması, figüre yüklenmek istenen güçlü kişiliğin bir ifadesi olmalıdır.

Urfa Kapı

Diyarbakır Kapıları

Diyarbakır Surlarında hem İç Kale hem de Dış Kale üzerinde dört ana kapı bulunmaktadır. Bu kapılar, kentin dış dünyayla bağlantısını sağlamak kadar, onu dışarıdan gelecek her türlü tehlikelere karşı da korumak amacıyla yapılan Dağ Kapı, Mardin Kapı, Yeni Kapı ve Urfa Kapı'larıdır. Bu kapılar sadece askeri öneme sahip bir kenti değil, Kuzey Mezopotamya'nın en önemli ticaret merkezlerinden biri olan Diyarbakır'a giriş ve çıkışların kontrol altında tutulmasının da birer aracı olmuştur.

DAĞKAPI | Harput Kapsı, Bab-ı Cebel

Dağ Kapsı şehrin kuzeyinde iki silindirik burç arasında yer alır. Kapsı farklı dönemlere ait yapımların evreleri geçirmiştir. Kapsının üzerinde Roma İmparatorunun Latince, Bizans İmparatorunun Grekçe kitabelerinin yanı sıra Abbasi ve Mervani dönemlerine ait onarım kitabeleri yer almaktadır. Dağ Kapsı Burcu'nun üst katında bulunan Mervanî Mescidi, Mervani Hükümdarı Ebû Nasır Muhammed bin Cehir tarafından Kitabesine göre hicri 447 yılında yaptırılmıştır. Her iki burcun üzerine de farklı düzenlemelerden meydana gelen kabartmalar işlenmiştir. Dağ Kapsı burcunda avuç içini tümüyle gösterir biçimde, parmaklar aşağıda dönük tarzda tek bir taş üzerine el figürü işlenmiştir. Dağ Kapsı'nın iç tarafı tamamen Mervan Oğulları dönemine aittir. Dış tarafının üstü Abbasiler, Roma ve Bi-

zanslıların stillerini göstermektedir. En altta geyik ve geyik avı resimleri, koşan at, boğa, onların üstünde gamalı haç bulunmaktadır. Boğa ve aslanlar gamalı haçın altında koşan geyik resmi hiçbir şekilde Romalılara işaret etmemektedir.

MARDİN KAPI | Bab-el Tel - Tepe Kapısı

Şehrin güneyine açılan tek kapı olan Mardin Kapısı üzerindeki kitabeye göre, 909-910 tarihlerinde Abbasiler Döneminde mühendis Ahmed tarafından onarılmıştır. Kapı şu an tek girişli olup yerden belli bir yüksekliğe kadar görülen kapı söve kalıntılarından daha önce üç geçişli olduğu anlaşılmaktadır. Kalenin güneyinde yer alan Mardin Kapısı zamanla köklü değişimler geçirmiş üç girişi olan kapıdan bugün yalnız ortada olanı ayakta kalabilmiştir. Kapı üzerinde İslam öncesine ait kabartma ve bezemeler görülür. Yer yer bitkisel motiflerle iç içe kullanılmış yazı bordürlerinin yanı sıra ayırt edilemeyen hayvan figürleri de bulunmaktadır.

YENİ KAPI | Dicle Kapısı- Su Kapısı

doğusunda yer alan basık kemerli ve tek girişli olan bu kapı, kenti; Suya, yani Dicle'ye bağlar. Ulu Cami'nin Hanefiler bölümünde yer alan 1240-1241 tarihli kitabede "Su Kapısı" olarak anılır. Basık kemerli ve tek girişli olan bu kapı, şehirden Dicle'ye yani su yoluna inışı sağlamaktadır. Girişin hemen kuzeyinde iki katlı dikdörtgen bir burçla tahkim edilmiştir. Geçirdiği onarımlara rağmen Bizans dönemi yapısı olma karakterini korumuştur.

URFA KAPI | Rum Kapısı

Kalenin batısında bulunan Urfa Kapısı, kitabesine göre Artuklu Hükümdarı Karaslanoglu Artukoğlu Muhammed tarafından 1183-1184 yılında onarılmıştır. Kapı üç girişlidir. Sol tarafta yer alan orijinal kapı üzerinde stilize edilmiş boğa ve kartal figürleri bulunur.

İçkale

DIYARBAKIR GEZİ REHBERİ | 2020

Önemli bir kültür şehri olan Diyarbakır tarihin her döneminde büyük uygarlıkların kültürel ve ekonomik faaliyetlerin merkezi olarak kabul edilmiş ve birbirini izleyen birçok değişik uygarlığa beşiklik etmiştir. Kent merkezi "İç Kale" olarak nitelendirilen noktada Amida Höyüğünde (Viran Tepe) kurulmuştur. İç Kale'den günümüze ulaşan kanıtlara ve konumuna bakılarak buranın tarihsel süreç içerisinde son yıllara kadar, hemen her dönemde 'kentin yönetim merkezi' olarak sürekli bir işlev gördüğü anlaşılmaktadır. Hurlilere dayandırılan İç Kale'nin etrafı Bizans Döneminde 349 yılında surlarla çevrilmiştir. Artukluların yönetimindeyken önemli değişikliklere uğramış olan kentin yönetim merkezi olan İç Kale 16. yüzyılda Osmanlı yönetimine girmesiyle son halini almıştır. İç Kale'nin

Saray, Oğrun, Küpeli, Fetih adlı dört kapısı bulunmaktadır. “Fetih” ve “Oğrun” kapıları dışa; saray ve küpeli kapıları ise kente açılmaktadır. Tarihte vilayetin yönetim merkezi olan İç Kale’de Artuklu Sarayı, Jandarma Binası, Eski Cezaevi, Kolordu Binası, Adliye A ve Adliye B Binaları, Komutan Atatürk Binası, Hz. Süleyman Camii ve 27 Sahabe Türbesi, Saint George Kilisesi, Aslanlı Çeşme ve Artuklu Kemeru bulunmaktadır.

- ☉ *Artuklu Kemeru*
- ☉ *Aslanlı Çeşme*
- ☉ *Hz. Süleyman Camisi*
- ☉ *Amida Höyüğü*
- ☉ *Saray Kapı*
- ☉ *Saint George Kilisesi*

1 HZ. SÜLEYMAN CAMİSİ VE
27 SAHEBE TÜRBESİ

2 ARTUKLU KEMERİ

3 ASLANLI ÇEŞME

4 AMİDA HÖYÜĞÜ VE
ARTUKLU SARAYI

5 SAINT GEORGE KİLİSESİ

6 JANDARMA BİNASI

7 ADLİYE A BİNASI

8 ADLİYE B BİNASI

9 7. KOLORDU
KOMUTANLIK BİNASI

10 ATATÜRK MÜZESİ

11 CEPHANELİK

12 ESKİ CEZAEVİ

13 VAKIFLAR MÜDÜRLÜĞÜ BİNASI

14 DEFTERDARLIK MÜZE
MÜDÜRLÜĞÜ

1 | Hz. Süleyman Camii ve Sahabeler Türbesi

Nisanoğlu Ebul Kasım tarafından 1155-1169 yılları arasında yaptırılmıştır. Kitabelerden anlaşıldığına göre mimarı da Hibetullah el Gürgani'dir. Hazreti Süleyman Camii ve Kale Camii olmak üzere iki ayrı isimle anılan cami, Hz. Süleyman'ın kabri ve 27 Sahabenin meşhedinin burada olması sebebiyle yerli halkın ve yabancıların geldiği bir ziyaretgâhtır. İç Kale'de yer alan caminin en önemli özelliği Hz. Ömer Döneminde Diyarbakır'ın fethinin buradan başlaması ve Diyarbakır'ın Müslümanlar tarafından alınışı sırasında şehit düşen sahabelerin yattığı Meşhedlerin burada yer almasıdır. Hicretten 17 yıl sonra 639 yılında Hz. Ömer Döneminde, İyaz bin Ganm'in komutasındaki 8000 kişilik orduyla Diyarbakır fetih edilmiş ve Müslümanların olmuştur. Fetih sırasında Halid bin Velid'in oğlu Hz. Süleyman'ın da aralarında bulunduğu 27 sahabe şehit düşmüş ve buraya defnedilmiştir. Kuzey güney doğrultusunda dikdörtgen plan şemasında inşa edilen cami, oldukça sadedir. Kara bazalt taş camiye tamamen hâkim olmuş ve camiye kalevari bir görünüm kazandırmıştır. Cami; Sahabeler Türbesi, namazgâhı, kare minaresi ve çeşme dizisinden oluşan bir yapı topluluğudur.

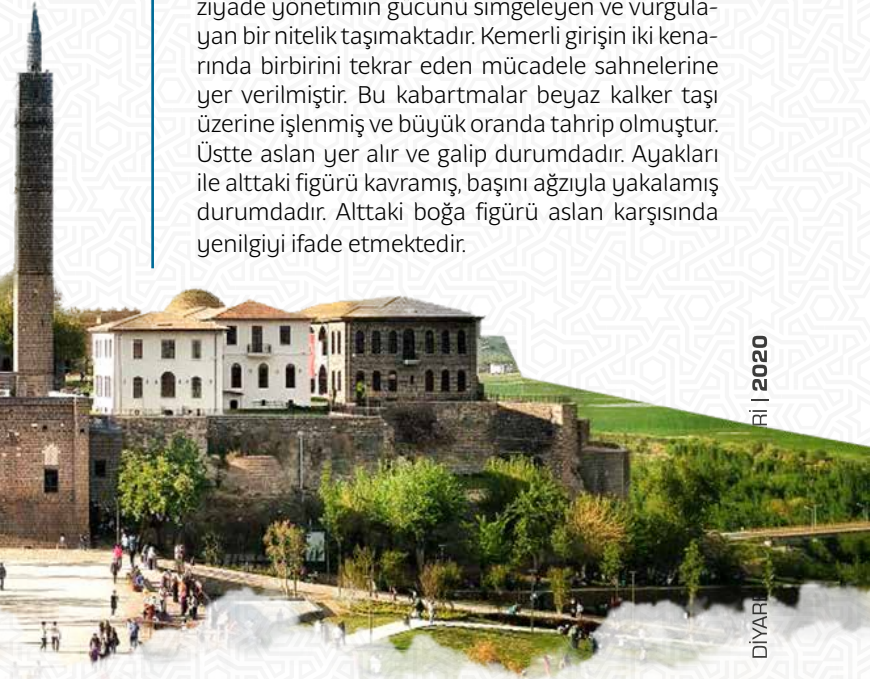

İçkale Artuklu Kemer

2 | Artuklu Kemer

İç Kale'nin orta kesiminde yer alan kemer; yaklaşık 10 metre genişliğindedir. Kemerin üzerindeki büyük boyutlu kitabede 1206 tarihinde Artuklu Sultanı Mahmut döneminde Artuklu Sarayıyla aynı dönemde yapıldığı yazılıdır. Yaklaşık 10 m genişliğindeki bu kemerli giriş, bir savunma amacından ziyade yönetimin gücünü simgeleyen ve vurgulayan bir nitelik taşımaktadır. Kemerli girişin iki kenarında birbirini tekrar eden mücadele sahnelerine yer verilmiştir. Bu kabartmalar beyaz kalker taşı üzerine işlenmiş ve büyük oranda tahrip olmuştur. Üstte aslan yer alır ve galip durumdadır. Ayakları ile alttaki figürü kavramış, başını ağzıyla yakalamış durumdadır. Alttaki boğa figürü aslan karşısında yenilgiyi ifade etmektedir.

2020

2020

3 | Aslanlı Çeşme

19. yüzyılın sonlarına tarihlendirilen tarihi Aslanlı Çeşme, iki aslanın ağzından akan su ile oldukça ünlüdür. Siyah bazalt taştan inşa edilmiştir. Çeşmenin üst kısmı iki beyaz kısa sütun üzerine üçgen bir alınlıkla taçlandırılmıştır. Orijinalinde üç dilimli kemere sahip niş içerisine yerleştirilmiş iki aslanın ağzından suyun akışı sağlanmıştır; fakat günümüzde bu aslanlardan sadece bir tanesi yerinde bulunmaktadır.

4 | Artuklu Sarayı ve Amida Höyüğü

İç Kale'nin kuzeybatısında yer alan Viran Tepe (Amid) Höyüğü Diyarbakır'ın aynı zamanda çekirdek kuruluş noktası olmakta, höyükte yapılacak arkeolojik kazı ve araştırmalar kent tarihi hakkında birçok belge ve bilgiye ulaşmamızı sağlamaktadır. İç Kale'deki Viran Tepe (Amid) Höyüğü'nde Prof. Dr. Oktay ASLANAPA tarafından 1961-1962 yıllarında

İçkale, Saint George Kilisesi

İçkale, Amida Höyük

yapılan kazılarda ortaya çıkan, 13. yüzyılın başlarına ait olan saray Artukoğullarından Nasirüddin Salih bin Muhammet tarafından yaptırılmıştır. İdare merkezi konumunda olan İç Kale Artuklu Döneminde bilimsel çalışmaların da merkezi olmuştur. Bu dönemde yaşamış olan Ünlü Bilgin ve İlim Adamı El-Cezeri, Saray Mühendisi olarak Diyarbakır'da Artuklu Beyliğinin hizmetine girmiş, 30'lu yaşlarında sarayın "Baş Mühendisi" olmuştur. Sibernetik ilminin babası sayılan El Cezeri; robotlar, saatler, su makineleri, şifreli kilitler, kasalar, termos, otomatik çocuk oyuncakları, otomatik yüzen kayık, su tulumları gibi çok sayıda buluşa imza atmıştır.

5 | Saint George Kilisesi

Diyarbakır'ın şehir tarihinin ilk yönetim merkezi olan İç Kale'de bulunan kilise, M.S.3. yüzyılda Roma Döneminde inşa edilmiştir. Roma mimarisini bütünüyle yansıtan abidevi bir eserdir. Artuklular Döneminde batı tarafına eklenen kubbeli bölüm ile yapı hamam haline getirilmiştir. Kilise, doğu yönünde sur duvarlarıyla birleşerek Dicle vadisine bakar. Orta nefin üzeri elips bir kubbeye örtülmüştür. Artuklu döneminde yapılan hamam kısmı kare planlı olarak inşa edilmiştir. Bu mekânın sivri kemerlerle birbirine bağlanmış sekiz ayağın taşıdığı üst örtüsü günümüze gelmemiştir. Kilise, son dönemde yapılan restorasyon çalışması ve İç Kale Müze Projesiyle 'Sanat Galerisi' olarak işlevlendirilmiştir.

İçkale Adliye A (Hükümet Binası)

6 | Jandarma Binası

Bina 1887-1891 tarihleri arasında dönemin Diyarbakır Valisi Hacı Hasan Paşa zamanında yaptırılmıştır. Eğimli bir araziye kurulan bina; kuzey-güney doğrultusunda uzanan dik dörtgen bir plana sahiptir. Yapı uzun yıllar Jandarma İstihbarat Binası olarak kullanıldıktan sonra yapılan restorasyon sonrasında "Tematik Eserler Sergileme Binası" olarak işlevlendirilmiştir.

7 | Adliye A (Hükümet) Binası

1888 yılında dönemin Diyarbakır Valisi Sırrı Paşa zamanında inşasına başlanmış ve Hacı Hasan Paşa döneminde tamamlanmış olan yapı "Hükümet Konağı" olarak kullanılmak üzere 1889 yılında yaptırılmıştır. Bu dönem öncesinde "Hükümet Binası" olarak şehir içinde kiralananan binalar kullanılmış; hükümet konağının İç Kale'ye yapılmasıyla beraber hükümet daireleri yeni konağa taşınmıştır. Kültür ve Turizm Bakanlığına devredilen yapı tamamlanan restorasyon sonrasında "Müze Kazı Eserlerini Sergileme Binası" olarak işlevlendirilmiştir.

8 | Adliye Binası (Büyük Adliye Sarayı)

1893 yıllarında inşa edilmiştir. Yapının giriş kapısının üstünde Cumhuriyet Döneminde yazıldığı düşünülen enine dikdörtgen kitabede, Süleyman Nazif'in bir beyiti yer almaktadır. Doğu-batı doğrultusunda inşa edilen bina; görkemli ve oldukça büyük bir yapıdır. 2005 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığına devredilen yapı tamamlanan restorasyon sonrasında "Valilik Kabul Makamı" ve "Kent Müzesi" olarak işlevlendirilmiştir.

9 | Kolordu Komutanlık Binası

Bina 1902 yılında dönemin Diyarbakır Valisi Mehmet Faik Paşa zamanında yaptırılmıştır. Yapının doğu cephesinin önünde büyük bir avlusu ve içinde şadırvanı bulunmaktadır. Cephelerinde iki renkli taş kullanılması ve girişin önünde yer alan revaklı bölümlerin olması yapıya abidevi bir görünüm katmıştır. Tamamlanacak restorasyon sonrasında yapı "Müze Kafeterya" olarak işlevlendirilmiştir.

10 | Komutan Atatürk Müzesi

1906'da hürriyetin ilanıyla imar faaliyetleri tekrar başlamış ve İç Kale'deki Umumi Müfettişlik Makamı bu tarihte yapılmıştır. Bu bina Genel Müfettişin oturduğu bina olup, 1916 da 2. Ordu Komutanlığı karargâhı olmuştur. Atatürk II. Kolordu Komutanı olarak Diyarbakır'da bulunduğu sırada (1917) bu binayı karargâh olarak kullanmıştır. 1973'te 7. Kolordu Komutanlığınca onarılaraq yeni işleviyle hizmete açılmıştır. Atatürk Müzesi günümüze gelene kadar birçok yenileme ve onarım çalışmaları geçirmiştir. Yapılan Restorasyon sonrasında "Müze Eğitim Merkezi" olarak işlevlendirilmiştir.

11 | Cephanelik Binası (Eski Ziraat Bankası)

İç Kalede Atatürk Müzesinin biraz gerisinde yer alan cephanelik binası; plan ve mimari bakımdan Atatürk Müzesi Binasına benzemektedir. 20. Yüzyılın başlarında Ziraat Bankası dairesi olarak inşa edilmiştir. Yapı kare planlı olup bodrum ile beraber üç katlıdır. Tamamlanan restorasyon sonrasında "Dokümantasyon Merkezi" olarak işlevlendirilmiştir.

12 | Eski Cezaevi Binası

737 yılında Artuklu Döneminde bir kervansaray olarak inşa edilmiştir. Osmanlı Devleti döneminde Vali Hasan Paşa zamanında onarılarak hapisane binası olarak kullanılmıştır. Plan itibariyle kareye yakın dikdörtgen olarak inşa edilmiş olan yapının ortasında açık avlu bulunur. Dikdörtgen şeklindeki han, tek katlı fakat güneyine bakan bölüm iki katlıdır. Bu bölümün gerisinde avlu, mahkum odaları ve gerekli ihtiyaçların karşılandığı bölümler yer almaktadır. Yapılan Restorasyon sonrasında "Müze Eser Deposu ve Laboratuvarı" olarak işlevlendirilmiştir.

13 | Vakıflar Müdürlüğü Binası

Bina, 1900-1907 yılları arasına tarihlendirilmektedir. Evkaf Müdürlüğü olarak inşa edilmiş ve uzun yıllar hizmet vermiştir. Defterdarlık Binası ile aynı doğrultuda bitişik ve eş zamanda inşa edilmiştir. Yapı iki katlı olarak düzenlenmiş ve düzgün olmayan dikdörtgen plana sahiptir.

14 | Defterdarlık Binası

İç Kalede Vakıflar Müdürlüğüyle aynı doğrultudadır. Kaynaklarda hemen yanında yer alan Vakıflar Müdürlüğüyle eş zamanda yapıldığı belirtilmektedir. Plan itibarıyla dikdörtgen bir şemaya sahip olan yapı kuzey-güney doğrultusunda düzenlenmiştir. Kuzeyde yer alan giriş kapısına üç basamakla ulaşılmakta olan bina iki katlı olarak inşa edilmiştir. Yapının kuzey cephesi İç Kaledeki diğer yapılara oranla oldukça gösterişlidir. Giriş kapısının üst kısımlarının üç dilimli kemer şeklinde düzenlenmesi cepheye hareketli bir görünüm katmış; dilimli kemerlerin etrafında siyah zemin aralarına beyaz taş yerleştirilerek renkli bir görünüm oluşturulmuştur. Bina, restorasyon sonrasında “Müze Müdürlüğü Hizmet Binası” olarak işlevlendirilmiştir.

15 | Diyarbakır Müze Müdürlüğü

Diyarbakır'da ilk müze 1934 yılında Ulu Cami yakınındaki Zinciriye Medresesi'nde açılmıştır. 1985 yılında ise Elazığ Caddesindeki bu günkü binasına taşınmış, teşhir tanzim çalışmaları tamamlanan müzemiz 1993 yılında halkın hizmetine sunulmuştur. Müzemiz; bölgede gerçekleştirilen kazılar ve satın alma, müsadere gibi yollarla kazanılan; Prehistorik Çağdan itibaren Eski Tunç, Urartu, Asur, Helenistik, Roma, Bizans, Selçuklu, Akkoyunlu ve Osmanlı devirlerine ait eserler ve ayrıca Amida baskılı Artuklu dönemi sikketleri ile zengin etnografik eserlerden oluşan zengin bir koleksiyona sahiptir. Yine Çayönü, Hallaçemi kazılarının yanı sıra 2000 yılından beri İli su barajı kurulumu kazıları kapsamında müzemiz başkanlığında on ayrı yerleşim yerinde yürütülen kazı çalışmaları ile insanlık tarihine ait çok önemli bilgiler içeren bulgular elde edilmekte ve bu da müzemizi ayrıcalıklı bir konuma oturtmaktadır. Mevcut Müze Müdürlüğü binasının bataklık üzerine kurulması ve sürekli su

baskınlarına uğraması sonucu hizmet veremez hale gelmiş olması ve İçkale'de geliştirilen yeni Müze Projesi çerçevesinde eserlerin konserve edilerek teşhire hazırlanması için, Bakanlığımız oluruyla 16.07.2007 tarihinde müzemiz teşhire kapatılmıştır. Bu bağlamda müzemiz bünyesinde İlisu Barajı Kurtarma Kazıları Bütçesinden eserlerimizin konservasyon ve restorasyonunun yapılabilmesi için bir Laboratuvar kurulmuştur. Diyarbakır Müzesinin yanı sıra Müdürlüğümüze bağlı olan Cahit Sıtkı Tarancı Kültür Müzesi Ziya Gökalp Müzesi ve Silvan Atatürk Evi de bulunmaktadır. Diyarbakır Arkeoloji Müzesinin koleksiyonunda toplam 33.351 eser kayıtlıdır.

İçkale, Aslanlı Çeşme

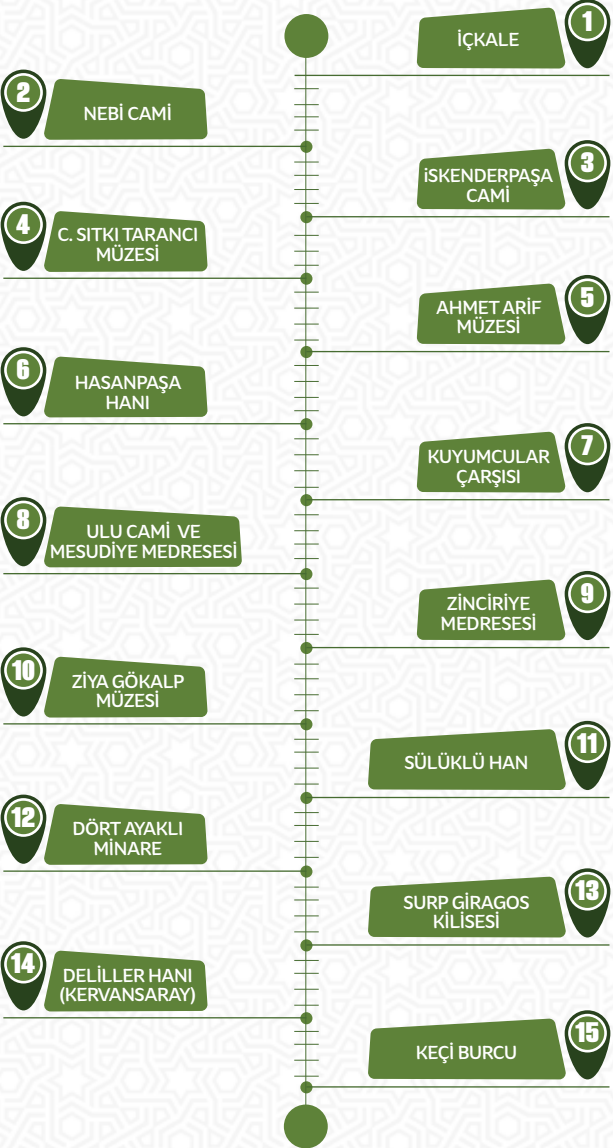
Suriçi | 1 Gezi Alanı

İçkale

Hurriler'den başlayarak Osmanlılara kadar uzanan yoğun bir tarihi geçmişini olan Diyarbakır'da yaşayan medeniyetler, dönemlerine ait izlerle kenti ölümsüzleştirmişlerdir. Bu eserlerin başında, kuşbakışı bir kalkan balığını andıran biçimiyle kenti baştanbaşa kuşatan surlar gelir. İnsanlığın ortak ürünlerinden belki de en önemli yapı tasarımı olarak karşımıza çıkan Diyarbakır Kalesi, XXI. yüzyıla kadar önemini her dönemde korumuştur. Kentleri, yol güzergâhlarını, limanları ve sınırları koruyan tarihi surlar, eskilik ve yükseklik bakımından dünyada birinci sırada kabul edilmektedir. UNESCO Dünya Kültür Mirası listesinde yer alan Diyarbakır Surları, kentin sayısız eserlerinin başında gelmektedir. Kuşbakışı kalkan balığını andıran biçimiyle kenti baştanbaşa kuşatmış ve İç Kale ve Dış Kale olmak üzere iki bölümden oluşmuştur. Diyarbakır Surları, eskilik ve yükseklik bakımından dünyadaki kaleler arasında birinci sırada yer alır. Tamamına yakın kısmı günümüze ulaşan ve birçok medeniyetin izlerini taşıyan Diyarbakır Kalesi, zamana meydan okuyarak yaklaşık beş bin yıldır ayakta durmaktadır. 3-5 metre kalınlığı ve 11-12 metre yüksekliği ile görölmeye değer bir heybete sahiptir. 5.500 metre uzunluğundaki Diyarbakır Surları, 82 burçla taçlandırılmış ve şehrin boynuna adeta bir gerdanlık gibi sarılmıştır. Milad öncesi ve milad sonrası izlerini, 63 ayrı kitabe ve sayısız figürlerinde saklamış, bir yazıtlar ve kabartmalar müzesi niteliğine sahiptir.

16 | İç Kale Surları

Surların kapladığı alanın kuzeydoğu köşesinde yay biçiminde bir duvarla şehirden ayrılan İç kale, etrafında bulunan surlarla bir açıdan Dış kale'nin minyatürü gibidir.

17 | Nebi (Peygamber) Camii

Halk arasında Peygamber Cami olarak bilinen Nebi Camii, Akkoyunlu Dönemine ait bir eser olup, XV. yüzyıldan kalma kare planlı, tek kubbeli bir camidir. Minare kitabesinde Hz. Muhammed'in hadisleri " kâle'n nebi "ifadesi ile nakledildiği için cami halk arasında Nebî Camii, Peygamber Camii, Câmiu'n-Nebi olarak anılmıştır. Minare yıkılan şafiler kısmının ön cephesine yakın bir yerde iken bugünkü yerine taşınmıştır. Kare gövdeli minaresindeki hadislerle ve beyaz-siyah taşın nöbetleşe kullanılmasının yarattığı ahenkle görülmeye değer bir Akkoyunlu Dönemi eseridir. Yapı ilk yapıldığı dönemlerde çok geniş bir alan üzerine yayılmış bir halde üç bina şeklinde Şafiler kısmı, Hanefiler kısmı ve medrese olarak inşa edilmiş fakat 1955 yılında Gazi Caddesinin genişletme çalışmasında tahrip olarak günümüze sadece Şafiler bölümü ve medresenin bir kısmı gelmiştir.

18 | İskender Paşa Camii

İskender Paşa Camii, Diyarbakır'ın 12. Osmanlı Valisi İskender Paşa tarafından 1551-1554 yılları arasında yaptırılmıştır. Mimar Sinan'ın eserlerinin en güzel örneklerinden olan cami, Ters T plan şemasıyla yerli ve yabancı birçok araştırmacının ilgi odağı olmaktadır. Tek kubbeli, kare plan tipine sahip olan yapının son cemaat yeri yapıya göre dışarı taşkın ve Beş gözlüdür. İskender Paşa Camii iç

mekân duvarlarında ve minberinde bulunan hat örnekleri ve hattat imzalarıyla dikkatleri üzerine çekmektedir. Caminin sol tarafına silindirik gövdeli, tek şerefeli taş minare eklenmiştir. Minare oldukça sade tutulmuştur. Bu caminin doğusunda da İskender Paşa'nın ailesine ait türbe bulunmaktadır. Türbe merkezi kubbeli ve iki yarım kubbeli plan şemasıyla Diyarbakır'da tek örnek olup görülmeye değer bir eserdir.

19 | İskender Paşa Konağı

İskender Paşa Konağı, İskender Paşa Mahallesinde yer almaktadır. Yapı 1551 yılında Diyarbakır valiliğine atanan ve on dört yıl burada valilik yapan Diyarbakır'ın 12. Valisi İskender Paşa tarafından kendisi için ikametgâh olarak yaptırılmıştır. Yapı hala kullanılmakta olup iki katlıdır. Yapının doğu, batı ve güneyinde komşu yapılar yer almaktadır. Konak, L şeklinde harem bölümü ve arkada ise selamlık bölümü halinde yapılmıştır.

20 | Cahit Sıtkı Tarancı Evi

Diyarbakır'ın ünlü şairlerinden biri olan Cahit Sıtkı Tarancı, 1910 yılında Cami-i Kebir mahallesinde yer alan evinde dünyaya gelmiş ve edebiyat tarihimize "35 Yaş" şiiri gibi unutulmayacak bir çok esere bu evde imzasını atmıştır. Sanatçının doğduğu ve gençlik yıllarını geçirdiği ev, Diyarbakır'ın konut mimarisini en iyi yansıtan evlerden biridir. 1973 yılında şairin anısını yaşatmak ve ismini ebedileştirmek amacı ile Kültür Bakanlığı tarafından müze olarak hizmete açılmıştır. Çiçeklerle, güllerle ve şadırvanıyla insana bambaşka bir mekânda olduğunu hissettiren bir avluya sahiptir. 1973'ten beridir müze olarak kullanılan evde şaire ait özel eşyalar, mektupları ve kitapları ile etnografik eserler sergilenmektedir.

21 | Ahmet Arif Müze Kütüphanesi

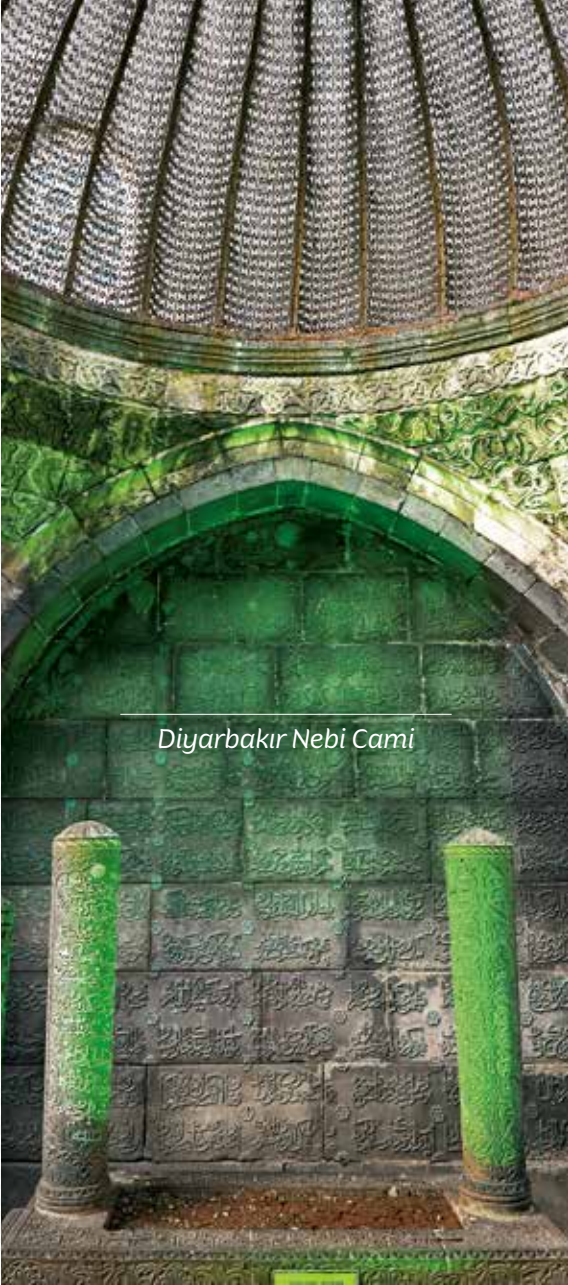
1927 yılında Diyarbakır'da dünyaya gelen ünlü şair Ahmet Arif "Hasretinden Prangalar Eskittim" şiiriyle hafızalardan silinmemiş şairlerimizdendir. Türkiye'de şiir kitabı en çok basım adeti görmüş olan şair, Türkçeyi en iyi kullanan şairlerden biri olarak kabul edilir. 2011 yılı itibarıyla Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından şairin adına ithaf edilen 120 yıllık konak, edebiyat müze kütüphanesi olarak işlevlendirilmiştir. Diyarbakır konut mimarisinin en güzide örneklerinden olan Ahmed Arif Edebiyat Müze Kütüphanesi'nde şairin kişisel eşyaları, el yazısıyla yazdığı şiirleri ve fotoğrafları sergilenmektedir. Ayrıca müzede birbirinden farklı çok sayıda kitap okuyucularla buluşmaktadır. Birçok şiiri bestelenen ve günümüz gençliği tarafından en çok okunan şairler arasında yer alan Ahmet Arif'in "Akşam Erken İner Mahpushaneye, Karanfil Sokağı, Sevdan Beni" gibi unutulmayan şiirleri bulunmaktadır. Unutulmaz şiirlerin şairi Ahmed Arif 2 Haziran 1991 yılında aramızdan ayrılmıştır.

22 | Ziya Gökalp Evi

Asıl ismi Mehmet Ziya olan Ziya Gökalp, 1876'da Diyarbakır'da dünyaya gelmiştir. Eğitimine Diyarbakır'da başlayan Gökalp, amcasından geleneksel İslam ilimlerini öğrenmiş sosyolog, şair ve yazardır. Ziya Gökalp'ın ailesinin yerleştiği evde 1876 yılında Ziya Gökalp dünyaya gelmiş, 1924'te İstanbul'da vefat etmiştir. Edebiyatçının doğup büyüdüğü, çocukluk yıllarını geçirdiği ev, şairin anısını yaşatmak ve ismini ebedileştirmek amacı ile 1956 yılında müze olarak hizmete açılmıştır.

Diyarbakır'daki sivil mimari örneklerinden biri olan yapı bazalt taştan iki katlı olarak 1806 yılında inşa edilmiştir. Merkezi avlu etrafında sıralanmış 3 kanattan oluşur. Müzede, Ziya Gökalp'ın kişisel eşyaları, belgelerinden oluşan koleksiyonları, fotoğrafları, kütüphanesindeki kitapları, mektupları ile yörenin etnografik eserleri sergilenmektedir.

Diyarbakır Nebi Cami

23 | *Diyarbakır* *Ulu Cami*

Anadolu'nun en eski camilerinden olan Ulu Cami şehirde bulunan tarihi camiler içinde en büyük ve en ünlü yapı topluluğudur. Yapı 639 yılında Hz. Ömer Döneminde şehrin merkezindeki en büyük mabed olan Mar Toma Kilisesinin bulunduğu alana inşa edilmiştir. Erken İslam döneminin 751 yılına tarihlenen ünlü Şam Emeviye Cami'nin Anadolu'ya yansıması olarak yorumlanan Diyarbakır Ulu Camii, İslam âleminin 5. Harem-i Şerifi olarak kabul edilir. Farklı dönemlerde inşa edilen yapılarla bir yapı topluluğu halini alan Ulu Cami, doğu batı doğrultusunda dik-dörtgen bir alanı kaplamaktadır. Anadolu'nun en eski

camilerinden olan Ulu Cami birçok seyyahın eserlerine de konu olmuştur. 1061 yılında şehre gelen Nasr-ı Hüsrev gördüğü Ulu Caminin heybeti karşısında şaşkınlığa düşerek “Caminin kara taştan yapıldığını, içinde iki yüz küsur taş direk olduğunu, direklerin üstüne hepsi taştan olmak üzere kemerler yapıldığından (...)” bahsetmektedir. Tarihin her döneminde ibadet merkezi olarak kullanılan tarihi Ulu Camii Diyarbakır’daki en büyük yapılar topluluğudur. İki cami (Hanefiler ve Şafiler Bölümü), iki medrese (Mesudiye ve Zinciriye), doğu-batı maksure, minare ve abdesthane kısımlarından oluşmakta ve bütün bu yapı topluluğunun ortasında büyük dikdörtgen bir avlu bulunmaktadır. Camiye giriş üç ayrı yerden sağlanır. Doğuda yer alan ana giriş kapısının iki köşesinde aslanla boğa mücadelesini simgeleyen ve simetrik olarak işlenmiş kabartma iki figür bulunmaktadır. İki hayvanın mücadelesini konu alan ana giriş kapısı oldukça geniş açıklıklı bir kemer şeklinde avluya açılmaktadır.

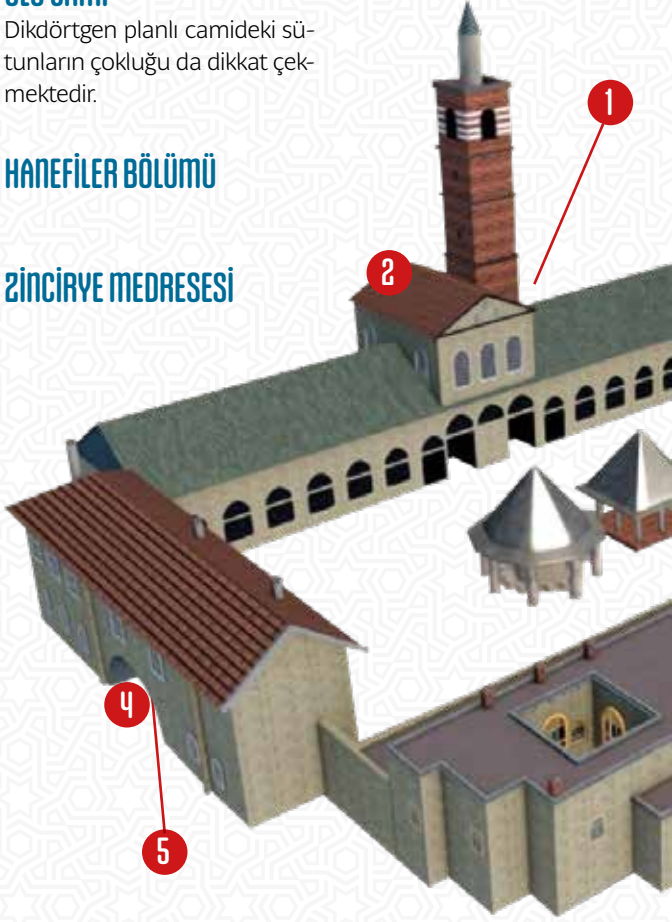

1 ULU CAMİ

Dikdörtgen planlı camideki sütunların çokluğu da dikkat çekmektedir.

2 HANEFİLER BÖLÜMÜ

3 ZİNCİRYE MEDRESESİ

4 TAÇ KAPI

Üç girişi bulunan caminin doğu tarafında yer alan Taç Kapı, oldukça geniş açıklıklı bir kemer şeklinde avluya açılmaktadır.

5 ASLAN FIGÜRLERİ

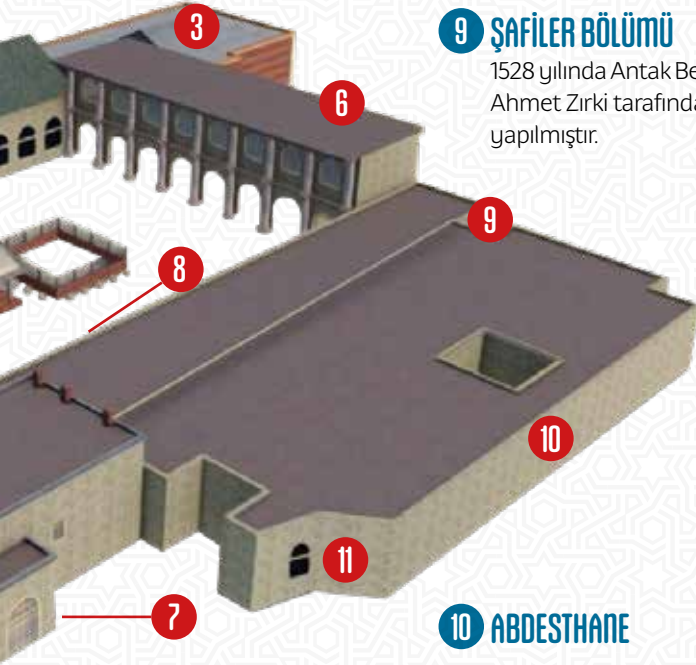
Taç Kapı'nın iki köşesinde aslanla boğa mücadelesini simgeleyen, simetrik olarak işlenmiş kabartma figürler bulunmaktadır.

6 BATI KAPISI

Batı taraftaki kapı ise batı maksuresi ile Hanefiler bölümünün köşesinde bulunmaktadır. Bu kapıdan dar bir sokakla Zinciriye Medresesine ulaşmaktadır. Avlunun batısındaki iki katlı revaklı bölüm 1117 ve 1124 yıllarında Ebu Mansur İlaldı tarafından ana yapıya eklettirilmiştir

9 ŞAFİLER BÖLÜMÜ

1528 yılında Antak Beyi Ahmet Zırki tarafından yapılmıştır.

7 MESUDİYE MEDRESESİ

Artuklular döneminde inşa edilmiştir.

8 GÜNEŞ SAATİ

Sibernetiğin babası olarak kabul edilen El-Cezeri tarafından yapılmıştır.

10 ABDESTHANE

11 KUZEY KAPISI

İkinci derecede kullanılan kuzey kapısından avluya uzunca bir aralık ile ulaşılır. Bu geçidin çevresi Mesudiye Medresesi, Şafiler bölümü ve abdestlik ile çevrilmiş ve daraltılmıştır.

Şafiiler Bölümü

Yapının kuzeyinde batı maksureye bitişik inşa edilen Şafiiler kısmı yer alır. Bu bölümün inşası 12. yüzyılda İnanoğluları Dönemine tekabül etmektedir. Enine dikdörtgen plan tipine sahip olan Şafiiler kısmı Kanuni Sultan Süleyman Döneminde Atak Beyi Emir Ahmet Zırki tarafından onarılmıştır. Mihraba paralel uzanan sahinlardan oluşan enine dikdörtgen plan tipine sahiptir. Hanefiler Bölümüne göre oldukça küçüktür.

Doğu Maksuresi

Avlunun doğu kısmında yer alan doğu maksuresi kitabesinden anlaşıldığı üzere İnanoğlu Mahmut ve veziri Nisanoğlu Ali döneminde 1163-1164 yıllarında inşa edilmiştir. Üst katı Osmanlı Döneminde kütüphane amaçlı kullanılarak külliye'nin sadece ibadet amaçlı değil ilim ve irfan yuvası olduğu da vurgulanmıştır. Doğu revakının her iki katındaki sütunlar olağanüstü güzellikteki nakışlarla bezeli korint düzenindeki başlıklara sahiptir.

Batı Maksuresi

Avlunun batı kısmında iki katlı revaklı batı maksuresi bulunmaktadır. Kitabelerden anlaşıldığı üzere alt katı İnanoğlu Ebu Mansur İlaldı tarafından 1117'de, üst katı ise 1124 yılında yaptırılmıştır. Batı cephede görülen kitabeler ve silmeler abidevi bir görüntü vermektedir. İkinci katındaki revaklarda birbirinden farklı kemerler görülür. Batı maksure; geç antik Bizans yapı elemanları ile İslam motiflerini başarılı bir biçimde birleştiren iki katlı bir abidedir.

Güneş Saati

Tarihi Güneş Saati Şafiler Bölümü ile Mesudiye Medresesi'ne açılan kapı arasında yer alır. 900 yıllık bir geçmişli olan güneş saati, bir metre kadar yükseklikteki yuvarlak bir mermer üzerine yerleştirilen metal parçasının, güneşin hareketiyle birlikte çevresinde

dönen gölge marifetiyle zamanı göstermektedir. Sibernetiğin babası olarak kabul edilen ünlü bilgin El-Cezire'nin yaptığı güneş saati Diyarbakır'a gelen yerli ve yabancı turistlerin ilgi odağıdır.

Mesudiye Medresesi

Mesudiye Medresesi, Ulu Caminin kuzey kanadının doğu yarısında bulunmaktadır. Kitabesine göre medresenin yapımına 1198 yılında Artuklu Meliki Ebu Muzaffer zamanında başlanmış, 1223 yılında Melik Mesud Döneminde tamamlanmıştır. Yapı, Melik Mesud Döneminde tamamlandığı için "Mesudiye" ismiyle anılmaktadır. Anadolu'nun ilk üniversitelerinden olan medresenin kitabesinde dört Sünni mezhebe yönelik fıkıh medresesi olduğu anlaşılmaktadır. Çok eski bir ilim yuvası olan Mesudiye Medresesinde akli ve nakli ilimler okutulmuş, bilginler arası ilmi tartışmalar yapılmıştır. Medrese doğu batı yönün-

de uzanmakta ve medresenin ortada kareye yakın bir avlusu bulunmaktadır. Motif ve kitabeleriyle çok değerli bir sanat eseri olan medresenin iç avlusundaki mihrabın iki yanına ustaca yerleştirilmiş döner taş sütunlar binanın herhangi bir sebeple olabilecek çökme veya kaymalarını tespit için konulmuştur.

Zinciriye Medresesi

Ulu Cami'nin güneybatısında yer alan medrese, 1198 yılında Artuklulardan Kutbuddin Muzaffer II. Sökmen zamanında inşa edilmiştir. Sincariye Medresesi olarak bilinen yapı 1934 yılında Diyarbakır Arkeoloji Müzesi olarak kullanılmıştır. Yapının malzemesi ta-

mamen siyah bazalt ve beyaz kalker taşıdır. Medrese iki eyvanlı ve tek katlı olarak inşa edilmiştir. Avluyu saran kemerler ayaklarla taşınmaktadır. Medresede en belirgin yer ana eyvandır. Avlunun etrafını odalar sarmaktadır. Yapı gerek mimari organları gerekse dekorları bakımından görülmeye değer bir yapıdır. Yapının dört cephesindeki kemerlerin üstü ayetlerden oluşan kitabelerle süslüdür.

24 | Hasan Paşa Hanı

1572-1575 yılları arasında dönemin Diyarbakır Valisi Sokullu'nun oğlu Vezirzade Hasan Paşa tarafından yapımına başlanmıştır. Ancak bu süreç içerisinde Vali Hasan Paşa başka bir göreve atandığından hanın tamamlanması dönemin Valisi Osman Paşa zamanında olmuştur. 1612 yılında Diyarbakır'a gelen ve şehri gezen Polonyalı Simeon, seyahatnamesinde handa "Çok sayıda oda ve 500 beygiri barındırabilen yer altında iki büyük ahırının var olduğundan" bahsetmiştir. XVII. Yüzyılda şehre gelen Evliya Çelebi Hasan Paşa Hanı'nın "Kale misali, gayet metin ve müstahkem bir yapı" olduğundan bahsetmiştir. Kentin ticaret merkezinde bulunan Hasan Paşa Hanı, Deliller hanından sonra Diyarbakır'daki ikinci büyük handır. Dikdörtgen plan şemasına sahip avlulu, iki katlıdır. Avlu dikdörtgen planlı ve oldukça geniş tutulmuş, ortasında yer alan altı sütunlu, üstü kubbeye örtülmüş bezemesiz bir şadırvan avluya hareket katmaktadır. Han bodrum, avlulu bölüm ve üst kat olmak üzere üç katlıdır. Günümüzde turistik bir gezi mekânı olan Hasan Paşa Hanı restore edilip, çeşitli turistik işletme ve cafelere ev sahipliği yapmaktadır. Daha önce deve ve atların gecelediği ahır olarak yapılmış birimin bir kısmı günümüzde kapalı restaurant, bir kısmı ise kitap evi olarak işlevlendirilmiştir.

25 | Kuyumcular Çarşısı

Gazi Caddesi üzerinde, Ulu Cami'nin tam karşısındadır. Daha önce demircilerin kullandığı çarşıdır. Demircilerin yerine yeni bir çarşı kurularak kuyumcular da çarşıya yerleştirilmiştir. Kuyumcular Çarşısı, her türlü ziynet eşyalarının satıldığı bir çarşıdır.

26 | Sülüklü Han

1683 yılında Hanilioğlu Mahmut Çelebi ve kız kardeşi Atike Hatun tarafından yaptırılmıştır. Hasan Paşa Hanı gibi son dönemlerin popüler mekânları arasında yer alan Sülüklü Han 2010 yılı itibarıyla restore edilerek ziyaretçilerin hizmetine girmiştir. Han içerisinde yer alan kuyuda bir dönem hekimler tarafından sülük çıkarıldığı bilinmektedir. Şifa amaçlı toplanan sülüklerin burada toplanılmasından dolayı hana Sülüklü Han ismi verilmiştir. Üst katlarının dinlenme odası, alt depoların ise hayvanların konaklama yeri olarak kullanıldığı han; Kurtuluş Savaşı sırasında süvari birliklerinin karargâhı olarak kullanılmıştır. Şimdi halka açık turistik bir gezi mekânı ve kafeye ev sahipliği yapmaktadır.

27 | Şeyh Mutahhar (Şeyh Madar) Camii

Akkoyunlular Döneminde 1500 yılında Sultan Kasım tarafından yaptırılan cami kendisinden daha çok minaresiyle ün yapmıştır. Yapının dört ayaklı minaresi Anadolu'nun tek minare örneğidir. Bu minarenin dört ayağı 4 İslam mezhebini simgelemektedir. Anadolu'da tek örnek olduğundan her yıl yerli ve yabancı turistin ilgi odağı olmaktadır. Turistik öneme sahip tarihi ve kültürel unsur olan kare formlu minare, 4 yekpare taş sütun üzerinde dört köşeli olarak inşa edilmiştir. Bir inanışa göre yedi defa sütunların altından geçenin dileği kabul edilir. Kare plan şemasında inşa edilen cami, tek kubbeyle örtülmüştür. Siyah ve beyaz taşın nöbetleşe kullanıldığı bir ahenkle gelenleri büyülemektedir.

28 | Mar Petyun Keldani Kilisesi

Özdemir Mahallesinde Şeyh Mattahar Cami yakınındadır. Mülkiyeti Katolik Mezhebine bağlı Keldaniler tarafından günümüzde de aktif olarak kullanılmaktadır. Birbiriyle bağlı olan ihtiyaçtan kaynaklı ek yapılar ile kompleks bir yapı grubu halindedir. Kompleks içinde Mar Petyun Kilisesi, lojman ve üç avlu mevcuttur.

29 | Surp Giragos Ermeni Kilisesi

Özdemir mahallesinde yer alan kilise, Ortodoks Ermenilerin kullandığı bir kilisedir. Ermeni mimari tarihinin önemli eserlerinden birisi olan Surp Giragos Kilisesi Ortadoğu'daki en büyük Ermeni kilisesidir. Araştırmalarda kilisenin adına ilk kez 1610-1615 tarihleri arasında Polonyalı Simeon'un Seyahatnamesinde rastlanılmıştır. Heybetli bir görüntüye sahip olan kilise, doğu batı doğrultusunda uzanır. Kilisenin soğan başlı ilk çan kulesi yıldırım çarpması sonucunda yıkılınca yerine bir Ermeni taş ustası tarafından eskisinden daha görkemli, 29 metre yüksekliğinde yenisi inşa edilmiş fakat bu çan kulesi de yeniden günümüze gelememiştir. 2011 yılında tamamlanan restorasyon çalışması ile soğanvari çan kulesi yeniden inşa edilmiştir.

30 | Fatih Paşa Camii

Fatih Paşa Camii, 1516-1520 yılları arasında, Diyarbakır'ın ilk Osmanlı Valisi Bıyıklı Mehmet Paşa tarafından yaptırılmıştır. Fatih Paşa Mahallesi'nde bulunan bu cami üst örtüsünün kurşun ile kaplanmasından ötürü halk arasında Kurşunlu Cami adıyla anılmaktadır. Yapı cami gelişimi içinde Sanat Tarihi ve Mimarlık Tarihçileri camiasında önemli bir yer tutmaktadır. Plan olarak Diyarbakır camilerinden tamamen ayrılır. Merkezdeki kubbenin dört yarım kubbeye desteklenmiş olması yapının Mimar Sinan'a ilham kaynağı olduğunu

göstermektedir. Bu yönüyle tarih boyunca yerli ve yabancı birçok araştırmacının ilgi odağı olmuştur. Cami, Mimar Sinan'ın İstanbul Şehzade Camii'nde yarattığı ideal merkezi yapı için kendisine fikir vermiş ve Şehzade Cami'ye bir hazırlık olmuştur. Kare planlı caminin üzeri ana kubbe ve ana kubbeyi destekleyen dört yarım kubbeye örtülmüştür. Son cemaat yeri sekiz sütunun taşıdığı yedi kubbe ile örtülerek cephesi hareketlendirilmiştir. Yapı, kuzeydoğu ve kuzeybatı köşesine eklenen kare planlı oda uygulamaları ile de tabhaneli cami geleneğini sürdürmektedir. Caminin hemen yanında Osmanlı

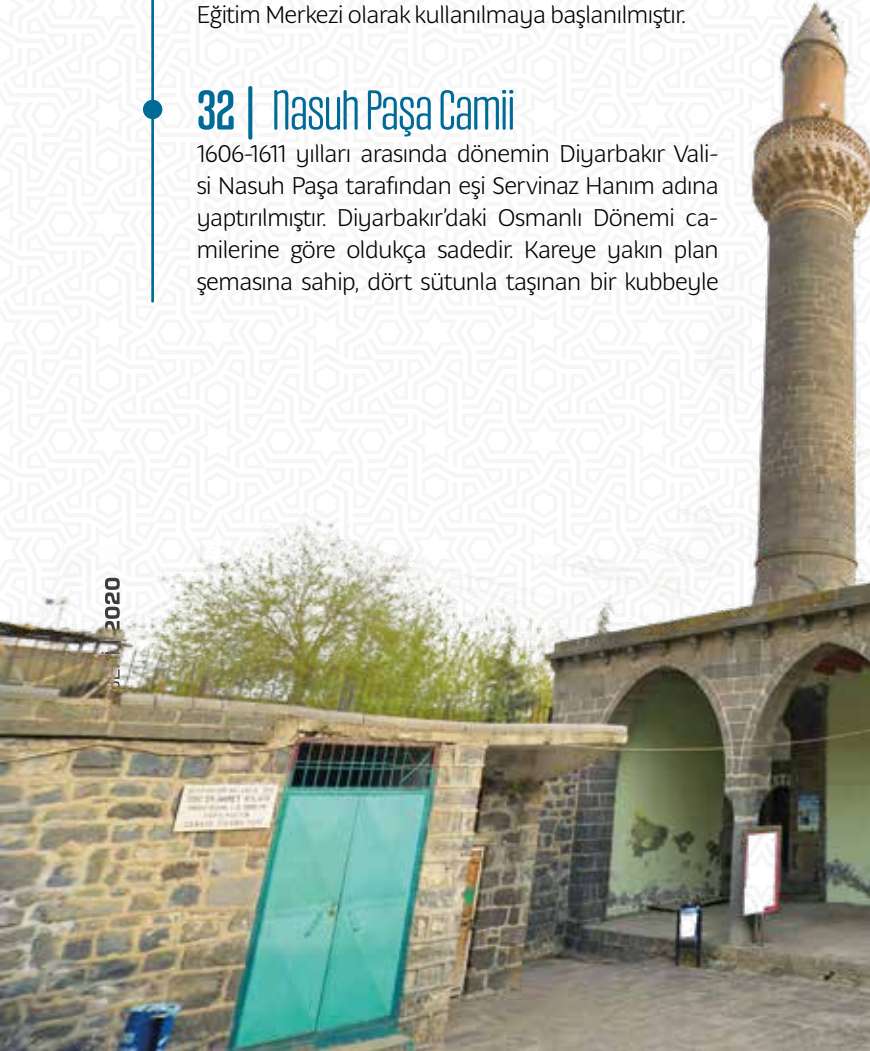
dönemi Diyarbakır fatihi Bıyıklı Mehmet Paşa'nın mezarı ve yine Diyarbakır'ın Osmanlı Dönemi Valisi Özdemiroğlu Osman Paşa'nın Türbesi bulunmaktadır.

31 | Latifiye Medresesi

Medrese, Fatih Paşa Camii'nin kuzeydoğusunda yer almaktadır. Burası aslında Fatih Paşa Camii'nin Şafile Bölümü olarak kullanılmış fakat 19.yüzyılda medrese olarak faaliyet görmüştür. Uzun süre harap olarak kalan yapı 2004 yılında onararak Kadın ve Çocuk Eğitim Merkezi olarak kullanılmaya başlanılmıştır.

32 | Nasuh Paşa Camii

1606-1611 yılları arasında dönemin Diyarbakır Valisi Nasuh Paşa tarafından eşi Servinaz Hanım adına yaptırılmıştır. Diyarbakır'daki Osmanlı Dönemi camilerine göre oldukça sadedir. Kareye yakın plan şemasına sahip, dört sütunla taşınan bir kubbeye

örtülmüştür. Silindirik gövdeli minaresi, 1819 yılında yaşanan ayaklanma sırasında iç kaleden atılan top mermilerden birinin isabetiyle yıkılmıştır. 1972 de aslına uygun olarak onarılmıştır.

33 | Ömer Şeddat Camii (Hz. Ömer Camii)

Cami, Diyarbakır Surlarının İçinde Mardin Kapısı'nın iki girişi kapatılarak oluşturulmuştur. Mardin Kapısı'nın hemen yanındaki surların iç kesiminde yer alan cami, halk arasında Hz. Ömer Camii olarak adlandırılmaktadır. Bunun nedeni mescidin Caminin kitabesinde, Mescid-i Şeddat ismine rastlandığından camiye Ömer Şeddat ismi verilmiştir. Kitabesine göre Nisanoğulları zamanında, Nisanoğlu Mueyyiddin Ebu Ali Hasan bin Ahmet tarafından 1150-1151 yılında yaptırılmıştır. Cami, enlemesine dikdörtgen planda ve küçük ölçektedir.

Dört Ayaklı Minare

34 | Sultan Şuca Türbesi

1183-1231 yılları arasında Diyarbakır'a hâkim olan Artukoğulları devrinde Melikşah'ın torunu Sultan Şuca tarafından 605/1208-1209 tarihinde yaptırılmıştır.

35 | Deliller Hanı Hüsrev Paşa Hanı)

1527 yılında dönemin Diyarbakır Valisi Hüsrev Paşa tarafından arkasındaki medrese ile birlikte inşa edilmiştir. Evliya Çelebinin de bahsettiği üzere oldukça fazla sayıda odası bulunan Deliller Hanı, vakfiyelerde "Menzil Hanı" olarak geçmektedir. Han sefere çıkan Osmanlı Hükümdarlarına bile ev sahipliği yapmıştır. Deliller Hanı olarak bilinmesinin nedeni Hicaz'a gidecek hacı adaylarını götürecek delillerin (rehberlerin) bu handa kalmasındandır. Çok geniş bir alanı kaplayan han, iki katlı inşa edilmiştir. Ortasında havuzlu, kareye yakın bir avlusu yer alır. Ana malzeme olarak siyah bazalt taş ve beyaz kalker taşı kullanılmıştır. Hanın caddeye bakan kısmında ahır bölümü yer almakta ve burası şu an restoran olarak kullanılmaktadır. Cadde üzerindeki cephede bulunan dükkânlar da turistik amaçlı alışveriş imkânına sahiptir.

36 | Hüsrev Paşa Camii

1521-1528 yılları arasında Diyarbakır'ın 2. Valisi Hüsrev Paşa tarafından yaptırılan cami, Osmanlı Dönemi eseridir. Medrese olarak inşa edilmiş fakat yapının mescit kısmı devamlı ibadet yeri olarak kullanılınca yapıya 1728'de bir de minare eklenecek cami olarak kullanılmaya başlanılmıştır. Ortak bir avlu etrafında konumlanan cami ve medreseden oluşan yapıda avlunun etrafını sivri kemerli revaklar çevirmekte ve revakların arkasında medrese odaları yer almaktadır. Hem cami hem de medrese olarak kullanılan yapı, bu yönüyle görülmeye değer tarihi eserlerimiz arasındadır.

37 | Hüsrev Paşa Medresesi

Dönemin Diyarbakır Valisi Hüsrev Paşa tarafından 1521-1528 tarihleri arasında yaptırılan Medrese, Mardin Kapı semtindedir. Medrese olarak inşa edilen yapının mescit kısmı devamlı ibadet yeri olarak kullanılınca yapıya 1728'de minare eklenerek cami olarak kullanılmaya başlanmıştır. Ortak bir avlu etrafında konumlanan cami ve medreseden oluşan yapıda avlunun etrafını sivri kemerli revaklar çevirmekte ve revakların arkasında medrese odaları yer almaktadır.

*Haz. Süleyman Camii
Sahebe Türbesi*

Suriçi | 2

Gezi Alanı

Diyarbakır
Cemilpaşa Konağı

Hurriler'den başlayarak Osmanlılara kadar uzanan yoğun bir tarihi geçmişini taşıyan Diyarbakır'da yaşayan medeniyetler, dönemlerine ait izlerle kenti ölümsüzleştirmişlerdir. Bu eserlerin başında, kuşbakışı bir kalkan balığını andıran biçimiyle kenti baştanbaşa kuşatan surlar gelir. İnsanlığın ortak ürünlerinden belki de en önemli yapı tasarımı olarak karşımıza çıkan Diyarbakır Kalesi, XXI. yüzyıla kadar önemini her dönemde korumuştur. Kentleri, yol güzergâhlarını, limanları ve sınırları koruyan tarihi surlar, eskilik ve yükseklik bakımından dünyada birinci sırada kabul edilmektedir. UNESCO Dünya Kültür Mirası listesinde yer alan Diyarbakır Surları, kentin sayısız eserlerinin başında gelmektedir. Kuşbakışı kalkan balığını andıran biçimiyle kenti baştanbaşa kuşatmış ve İç Kale ve Dış Kale olmak üzere iki bölümden oluşmuştur. Diyarbakır Surları, eskilik ve yükseklik bakımından dünyadaki kaleler arasında birinci sırada yer alır. Tamamına yakın kısmı günümüze ulaşan ve birçok medeniyetin izlerini taşıyan Diyarbakır Kalesi, zamana meydan okuyarak yaklaşık beş bin yıldır ayakta durmaktadır. 3-5 metre kalınlığı ve 11-12 metre yüksekliği ile görülmeye değer bir heybete sahiptir. 5.500 metre uzunluğundaki Diyarbakır Surları, 82 burçla taçlandırılmış ve şehrin boynuna adeta bir gerdanlık gibi sarılmıştır. Milad öncesi ve milad sonrası izlerini, 63 ayrı kitabede ve sayısız figürlerinde saklamış, bir yazıtlar ve kabartmalar müzesi niteliğine sahiptir.

GAZİ CADDESİ

GAZİ CADDESİ

MELİK AHMET CADDESİ

K AHMET CADDESİ

8

10

11

8

7

1

2

3

KUZEY (K)

BATI (B)

DOĞU (D)

GÜNEY (G)

Diyarbakır Yedi Kardeş Burcu

38 | Yedi Kardeş Burcu

Surların güneyinde yer alan Yedi Kardeş Burcu'nun Artuklu Hükümdarı Melik Salih adına 1208 yılında Melik Salih'in çizmiş olduğu plan üzerine Mimar İbrahim oğlu Yahya tarafından yapılmış olduğu kitabesinde belirtilmektedir. Burç üzerindeki süslemeler burca abidevi bir görüntü katmaktadır. Silmeler çift başlı kartal, kanatlı aslan kabartmaları ve burcu bir kuşak gibi saran kitabesi ile oldukça görkemli bir görüntü vermektedir. Yedi Kardeşler Burcu'nun ön yüzünde, Besmele-i Şerife'nin yer aldığı kitabenin üzerinde bulunan çift başlı kartal motif, aslan figürlerini bir anlamda simetrik olarak ikiye bölmüştür. Kartal figürü, şehri kötülüklerden koruyan tılsımlı bir motiftir. Kalelerde kartallar hem şehri müdafaa eden koruyucu ruh hem de

şehre düşman, kötülük girmesini önleyici bir nazarlık tılsımıdır. Kanatlı aslan kullanılması ise olağanüstü kuvveti ifade etmektedir. Böylelikle adeta güneş, aydınlığı sembolize eden hayvanlar daha güçlü olarak hep bir arada verilmiş olur. Burcun efsanesine göre; “Düşman Diyarbakır’ı kuşattığı dönemde Yedi Kardeşin savunulduğu burçtakiler teslim olmazlar. Kralın tepkisini çeker ve uzaklaşmak için burca elçiler gönderir. Yedi Kardeş, burca gelen elçilere ‘kralınızı getirirseniz teslim oluruz’ sözü verirler. Kral komutanlarıyla kaleye gelir ve gelmesiyle kale havaya uçar. Kral, komutanlar ve Yedikardeş ölür, düşman dağılır. Bu olaydan sonra burcun adı Yedi Kardeş Burcu olarak anılmaktadır.”

39 | Ali Paşa Camii

Ali Paşa Camii, Mardin Kapısı ile Urfa Kapısı arasında Ali Paşa Mahallesinde bir yapı topluluğunun içinde yer alır. Dönemin Diyarbakır Valisi Hadım Ali Paşa tarafından 1534-1537 tarihleri arasında inşa edilmiştir. Yapı Mimar Sinan’ın eserlerinin derlendiği Tuhfetül Mi’marin’de Mimar Sinan’ın eseri olarak geçmektedir. Çinileri, medresesi, zikir yeri, hamamı ve şafilere ait camisiyle görülmeye değer bir külliye. Cami, kare planlıdır ve ibadet mekânı.

nının üzeri kubbeye örtülüdür. Kubbe dışarıdan sekizgen, yüksek bir kasnak üzerine oturmuş ve piramidal bir çatı ile örtülmüştür. Caminin iç duvarları belli bir yüksekliğe kadar mavi renkli, altıgen çinilerle kaplanmıştır. Osmanlı Mimarisini yansıtan formu ve XVI. yüzyılın en güzide çinileriyle cami, yerli ve yabancı halkın ilgi odağı olmuştur.

40 | Ali Paşa Medresesi

Tek katlı olan medresenin avlusu dikdörtgen biçimindedir. Avlunun sağında ve solunda önü eyvanlı olan beşer oda vardır. Avlunun güneyinde yarım sekizgen planlı mescit bölümü yer almaktadır. Bir dönem “Düşkünler Evi” olarak kullanılan medrese, günümüzde Kur’an Kursu olarak faaliyet göstermektedir.

41 | Ulu Beden (Ben u Sen) Burcu

Burç şehri kuşatan surların güneybatısında yer alır. Evli Beden Burcu olarak da bilinen burcun Artuklu Hükümdarı Melik Salih adına 1208 yılında Melik Salih’in çizmiş olduğu plan üzerine Mimar Caferoğlu İbrahim tarafından yapılmış olduğu kitabesinde belirtilmektedir. Yedi Kardeş Burcu’na plan ve bezemesiyle oldukça benzeyen burç silin-

dirik planlıdır. Hakimiyet sembolü çift başlı kartal, olağanüstü kuvveti sembolize eden kanatlı aslan, sfenks kabartmaları, burcu adeta bir kuşak gibi baştan başa saran kitabesi ve mukarnaslı bezemeleri ile heybetli bir görüntüye sahiptir. Kitabe kuşağının ortada kalınlaştığı yerin alt tarafında iki kenarda ortada birbirine doğru karşılıklı ve simetrik iki yüksek arslan kabartması görülür. Bunlar da silmeli dikdörtgen çerçeve içine alınmışlardır. Baş kısımları kıvrık, kalçalar kabarık ve detay görülmez. Burcun yıllarca süregelen efsanesi şöyledir; “Bir usta ve kalfası en güzel burcu kimin yapacağı üzerine iddiaya girer. Yedi Kardeş Burcu ve Ulu Beden Burçlarını yapmaya başlarlar. Yedi Kardeş Burcunu yapan usta ile Ulu Beden Burcunu bitiren kalfa, halkın huzurunda, birbirlerine ben mi sen mi? diye sorarlar. Ancak usta kalfanın üstünlüğünü kabul lenerek kendini surlardan aşağı atar. Buna dayanamayan kalfa da ustanın ardından atlar. Ustayla kalfanın rekabet ve dostlukla karışık hikâyesinin geçtiği yer, o gün bugündür ben ve sen anlamına gelen Ben u Sen olarak anılmaktadır.”

Meryem Ana Süryani Kadim Kilisesi

Mülkiyeti, Süryani Kadim Meryem Ana Kilisesi Cemaati Vakfına aittir. Önceleri Őemsilerin tapındığı bir tapınak işlevini gören yapı, İ.S. 280 yılında kiliseye çevrilmiştir. Yapı birbiriyle organik bağı olan ve farklı dönemlerde yapılmış değişiklikler ve ihtiyaçtan kaynaklı ek yapılar ile kompleks bir yapı grubu oluşturmaktadır. İbadete açık olan kilise, aynı zamanda çok sayıda yerli ve yabancı turistin ziyaretine açıktır. Kompleksin içinde; Meryem Ana Kilisesi, Mor Yakup kutsal alanı, dört avlu, derslik ve lojman mevcuttur. Yapı kompleksinde toplam 9 yazıt bulunmakla beraber bunlar yapıların onarım ve eklemelerine ait kitabelerdir. Diyarbakır'da Ortodoks Süryanilere ait faal durumda olan bu kilisenin Geç Roma Dönemi'ne tarihlenen bir kapısı ve mihrap üzerine kalıntıları,

mimari bezekleri bulunmaktadır. Kilise plan itibariyle dört avlu, divanhane ve din adamlarının yaşıdıkları bölümlerden meydana gelmiştir. Ahşap işçiliği, sütunları, sütun başlıkları parmaklıkları, kürsüleri ve ikonaları ile ün yapmış ve yerli ve yabancı turistin ilgi odağıdır. Hz. İsa'nın çarmıha gerildiği haçın bir parçası Meryem Ana Kilisesinde bulunmakta ve gelen ziyaretçilerin ilgisini çekmektedir. Meryem Ana Kilisesi 100 yıl Patriklik merkezliği yapmıştır. Kilisede Ortodoksların en büyük şairi, Suruçlu Mor Yakub gömülüdür. Ortodoks Süryanileri, ibadette Mor Yakub'un yazdığı ilahileri okurlar ve ibadette onun makamlarını söylemektedirler. Mor Yakub'un yanı sıra Hindistan'da vefat eden ünlü din adamı Mar Toma ve Diyarbakırlı Episkopos Bar Salibi'nin kemikleri burada gömülüdür.

42 | Urfa Kapı (Rum Kapısı)

Kalenin batısında bulunan Urfa Kapısı, kitabesine göre Artuklu Hükümdarı Karaslanoglu Artukoğlu Muhammed tarafından 1183-1184 yılında yaptırılmıştır. Kapı üç girişlidir. Kuzey tarafta yer alan girişin kentle, güneydekinin ise Meryem Ana Süryani Kadim Kilisesi ile bağlantılı olduğu söylenir. Kuzey girişi 5.yüzyıla tarihlenmektedir. Kapı üzerinde yer alan bir kitabeye göre, Artuklu döneminde hükümdar Sultan Mehmet tarafından onarılmış ve üzerinde stilize edilmiş insan ve hayvan figürleri bulunan demir kapı kanatları eklenmiştir. Diğerlerinden daha farklı ve büyük olan ortadaki kapının ise Osmanlı döneminde "Saltanat" ya da "Humayun" kapısı olarak işlev gördüğü, padişahın sefer zamanlarında açıldığı sonrasında örtüldüğü söylenmektedir. İki dairesel beden arasında yer alan kapı çeşitli değişikliklerle günümüze ulaşmıştır. İki katlı olarak düzenlenen bu kapının üst kısmında seyirdim yeri devam etmektedir. Katlardaki giriş merdivenleri ile top yuvalarının eski hali günümüzde sağlam durumdadır. Üç girişten ortadaki kapatılmış olup yanlardaki girişler günümüzde sağlamdır. Güney girişin üst kesimlerine karşılıklı birer boğa başı kabartması yer almaktadır. Yine buradaki kitabenin üstünde stilize bir boğa başına yer verilmiştir. Bu figürün üstünde boğa başına basar şekilde bir kartal kabartması bulunmaktadır. Urfa Kapı'da bulunan çift başlı kartal ambleminin, ne yazık ki baş kısmı tahrip edilmiş durumdadır. Kapıda çok sayıda kitabe yer almaktadır. Kitabedeki yazılar arasında yer alan bitkisel süslemeler yazıların okunuşlarını zorlaştırmaktadır. Ejder kabartmaları, boğa başları, kartal motifleri kapıya abidevi bir görüntü vererek gücü sembolize etmiştir.

43 | Sarı Saltuk Türbesi

Urfa Kapı'nın karşısında yer almaktadır. Türbenin ne zaman yapıldığı bilinmemektedir. Burada yatan kişinin Sarı Sadık lakaplı Gülşeniyye Tarikatı mensubu Şeyh Sadık Ali olduğu belirtilmektedir. Türbenin halk inanışlarında önemli bir yeri vardır. Türbenin kapısı batı tarafında olup doğusunda küçük bir mescidi vardır. Kesme taştan yapılan sekiz köşeli bu yapı, içeriden bir kubbe, dışardan da yüksek bir kasnak üstünde piramit biçimi çatıyla örtülüdür. Külliye halen ibadete açık bir mescit vardır. Mescidin yanında ayrıca iki mezar bulunmaktadır.

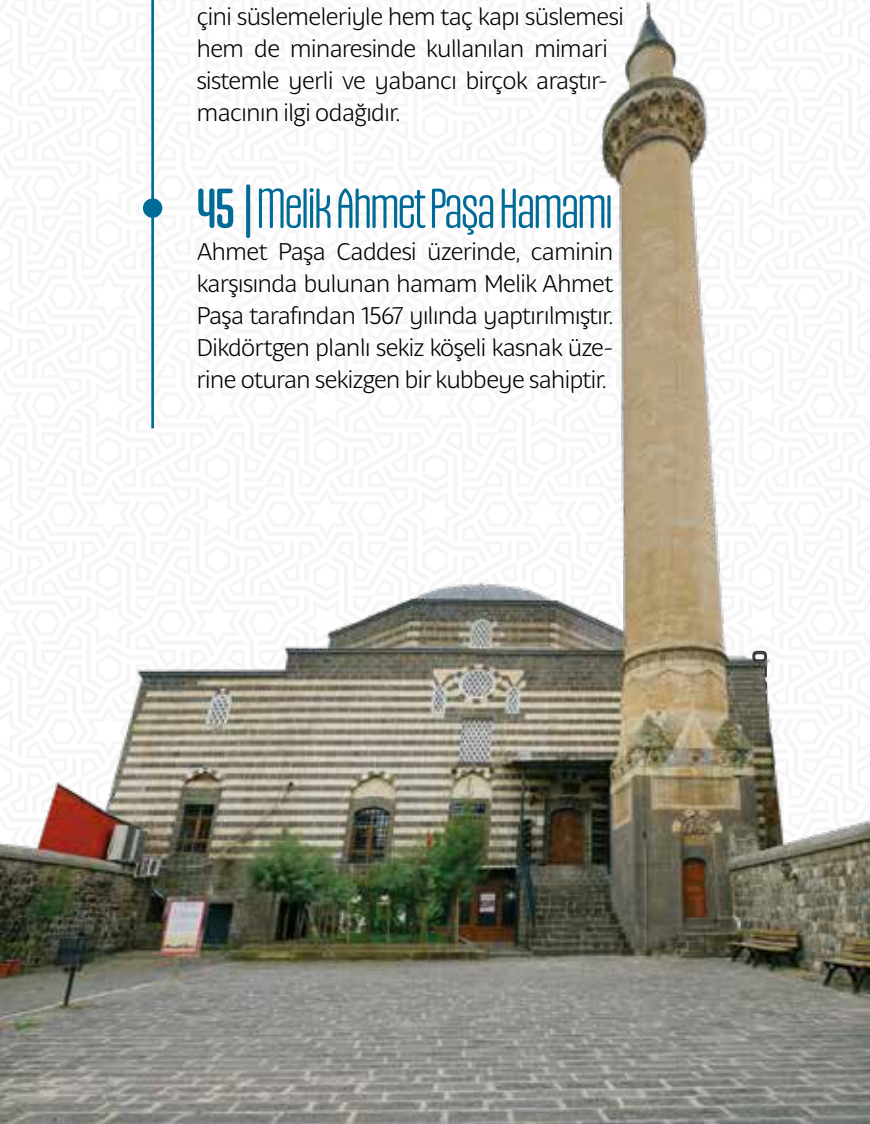
44 | Melik Ahmet Paşa Camii

Cami 1587-1591 yılları arasında dönemin Diyarbakır Valisi Melik Ahmet Paşa tarafından kendi adıyla anılan cadde üzerinde yaptırılmıştır. Mimar Sinan'ın eserlerinin derlendiği Tuhfetül Mi'marin'de Melik Ahmet Paşa Caminin ismi de geçmektedir. Altta depo ve eskiden dükkân olarak kullanılan mekânları bulunan yapı yükseltilmiş ve merdivenle çıkılan bir cami haline getirilmiştir. Osmanlı Döneminde önemli bir plan şeması olan 'Fevkani Camiler' grubuna girmektedir.

Caminin harim duvarları belirli bir yüksekliğe kadar XVI. yüzyıl çinileriyle süslenmiştir. Yapının girişi oldukça dikkat çekicidir. Duvardan dışarıya taşırılarak mukarnaslarla vurgulanan gösterişli ana giriş kapısı caddeye bakar. Bu yönüyle Diyarbakır'daki diğer Osmanlı Dönemi Camilerinden ayrılmaktadır. Bir diğer farklı özelliği ise; silindirik gövdeli minaresi, yarıya kadar iki merdivenli, yarıdan sonra birleşip tek merdivenli olarak devam eder. Melik Ahmet Paşa Cami hem mimarisiyle hem iç mekandaki çini mihrabı ve çini süslemeleriyle hem taç kapı süslemesi hem de minaresinde kullanılan mimari sistemle yerli ve yabancı birçok araştırmacının ilgi odağıdır.

45 | Melik Ahmet Paşa Hamamı

Ahmet Paşa Caddesi üzerinde, caminin karşısında bulunan hamam Melik Ahmet Paşa tarafından 1567 yılında yaptırılmıştır. Dikdörtgen planlı sekiz köşeli kasnak üzerine oturan sekizgen bir kubbeye sahiptir.

46 | Parlı Safa Cami ve Minaresi

XV. yüzyılda inşa edilen Parlı Safa Camisi kendisinden çok minaresiyle ün yapmıştır. Caminin hemen yanında yer alan bol bezemeli minare gösterişiyle camiyi geri planda bırakmıştır. Baştanbaşa bezenmiş olan minare, eşsiz gösterişiyle yerli ve yabancı birçok turistin ilgi odağıdır. Kaideden başlamak üzere külahına kadar kufi ve nesih yazılar, değişik biçim ve desenlerle bezenmiş, adeta bir dantel gibi işlenmiş minaresi zarif bir edayla göğe yükselir. Yakın döneme kadar üzeri bir kılıfla örtülür cuma günleri açılırdı. Kare planlı caminin üzeri tek kubbeyle örtülmüş ve cephesi beş gözlü son cemaat yeriyile hareketlendirilmiştir. Caminin ibadet mekânının duvarları çinilerle kaplıdır. Bu çiniler sekizgen ve üçgen şekillerde olup, değişik renklerle daha da zengin bir görünüm göstermektedir. Özellikle mavi tonlardaki bu çiniler çin bulutları ile çevrelenmiştir. Caminin ve minaresinin inşasında kullanılan malzemeler içerisine karıştırılan bir bitkiden çıkan mistik kokudan dolayı camiye “Parlı” yani “Kokulu” cami de denilmektedir. Günümüzde Caminin minaresine her cuma gününden önce koku sürülerek minare bir kumaşla kapatılıyor ve cuma günleri bu kumaş kaldırılıyor. Böylece kokunun cuma günü çevreye yayılması sağlanarak nezih bir ortam oluşmasına katkı sunuluyor.

47 | Muslihüddin Larî Medresesi

Akkoyunlu hükümdarı Uzun Haşan tarafından yaptırıldığı tahmin edilen medrese Parlı Safa Camisi'nin külliyesi içinde yer almaktadır. Medresenin adını aldığı ünlü alim Muslihüddin Larî, 1561 yılında Diyarbakır Valiliği yapan İskender Paşa'nın daveti üzerine Diyarbakır'a gelmiş, Hüsrev Paşa Medresesi'nde müderrislik yapmıştır. Harap bir şekilde günümüze ulaşan medrese, 2007 yılında orijinaline uygun bir şekilde onarılmıştır.

Parlı Safa Camii'nden Genel Görünüm

Camiinin işlemeli mimberi ve mihrabı, ibadet mekanının duvarlarını kaplayan çiniler dönemin estetik anlayışını yansıtmaktadır.

Parlı Safa Camisi'nin kuzeydoğu cephesinde yer alan, taş işçiliği ve süslemeleriyle göz kamaştıran minaresi görselde yer almaktadır.

1 TAŞ İŞÇİLİĞİ

Parlı Safa Camisi'nin kuzeydoğu cephesinde yer alan, taş işçiliği ve süslemeleriyle göz kamaştıran minaresi

48 | Behram Paşa Camii

1564-1572 yılında Diyarbakır'ın 13. Osmanlı Valisi Behram Paşa tarafından yaptırılmıştır. Yapı Mimar Sinan'ın eserlerinin derlendiği Tuhfetül Mi'marin'de Mimar Sinan eseri olarak geçmektedir. Mimar Sinan'ın en güzide eserlerinden olan cami, sekiz destekli, tek kubbeli, kare planlı bir yapı olup iç ve dış süslemesiyle Diyarbakır'ın taş işçiliği yönünden zengin yapıları içinde başlı başına bir yer tutar. Diyarbakır camileri içerisinde hem bir son cemaat yerine hem de ikinci bir revaka sahip tek örnektir. Geniş çaplı kubbesinin kasnağı payandalarla desteklenmiş ve böylelikle kubbeye vurgu yapılmıştır. Caminin taç kapısı mukarnaslarla hareketlendirilmiş, şadırvan ve son cemaat mahfilindeki sütunlarda kullanılan süslemesiyle ve künde-kari tekniğinde yapılan ahşap kapı kanatlarıyla ve Diyarbakırlı Hattat Hamit AYTAÇ'ın talebesi Mustafa Halim ÖZYAZICI tarafından yazılan hat örnekleriyle gelenlerde hayranlık uyandırmaktadır. İçerde ise duvarlar alttan belli bir yüksekliğe kadar karakteristik XVI. Yüzyıl İznik çinileriyle süslenmiştir. Kubbe içindeki kalem işi süslemeler ise itinayla nakşedilmiştir.

50 | Cemil Paşa Konağı

Ali Paşa Mahallesi Köylü Sokak'tadır. Diyarbakır'ın en güzel sivil mimari örneklerinden biri olan konak Diyarbakır Valisi Cemil Paşa tarafından 1888 yılında yaptırılmıştır. Oldukça geniş bir alanı kaplayan konak, haremlik ve selamlık bölümlerinden oluşmaktadır. Selamlık bölümünün tamamı, haremlik bölümünün ise doğu bölümü iki katlı olarak inşa edilmiştir. Geniş havuzlu bahçesi, ahır, misafir ağırlama odaları ve diğer yapılarıyla küçük bir sarayı andıran konakta mekânlar, bütün Diyarbakır evlerinde olduğu gibi, avlu etrafında toplanmıştır. Haremlik kısmının kuzey tarafı kışlık, güney tarafı yazlık, doğu ve batı kısımları da mevsimlik olarak düzenlenmiştir. Selamlık kısmında ahırlar, hizmetli odaları, kabul odaları, kahve odaları, mabeyn odası ve havuz yer almaktadır. Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi tarafından restore edilen konak Kent Müzesi olarak işlevlendirilmiştir.

51 | Deva (Deve) Hamamı

Balıkçılarbaşı kavşağı ile Mardin kapı arasında yer alan yapının 16. yüzyılda inşa edildiği tahmin edilmektedir. Dikdörtgene yakın bir plana sahip olan hamamda yapı malzemesi olarak bazalt ve moloz taş kullanılmıştır. Soğukluk yan yana iki kubbe ve yarım kubbeyle örtülmüştür. Hamam günümüzde de aynı işlevini sürdürmektedir.

52 | Aşefçiler Çarşısı

1940'lı yıllarda Buğday Pazar'ı ile Bakırcılar Çarşısı arasındaki eski Saman Pazarı'nın bulunduğu meydana kurulan Aşefçiler Çarşısı, bugün Balıkçılarbaşı ile Deva (Deve) Hamamı arasında yer almaktadır. Sabahın erken saatlerinde kurulan pazarda, Dicle Vadisi'ndeki bağ ve bahçelerde yetişen çeşitli sebze ve meyveler satılmaktadır.

53 | Peynirciler Çarşısı

Peynirciler Çarşısı, Mardinkapı'da Balıkçılarbaşı'nda yer almaktadır. Bölgede üretilen peynir ve süt ürünleri bu çarşıda satılmaktadır. Bununla birlikte çarşıda bal çeşitlerini de bulmak mümkündür.

Sur Dışı Gezi Alanı

54 | Gazi Köşkü (Semanoloğlu Köşkü)

Asıl adı Semanoğlu Köşkü olan yapı 15. yüzyılda Akkoyunlular tarafından yaptırılmıştır. 1. Dünya Savaşı'nda karargâh olarak kullanıldığından 1935 yılında belediye tarafından satın alınıp Gazi Köşkü olarak adlandırılarak Atatürk'e armağan edilmiştir. Köşk, iki katlı olarak yapılmış, her iki katında birer eyvan ve eyvanların iki yanında mekânlar yer alır. Köşte şimdi Atatürk'e ait eşyalar, belgeler ve fotoğraflar sergilenmektedir. Müze olarak kullanılan köşk, Dicle nehri, Hevsel bahçeleri, Kırklar Dağı ve On Gözlü Köprü manzarasıyla görülmeye değer eşsiz güzellikte bir mekândır. Gezi ve piknik alanı olarak misafirlerini ağırlayan köşte insana huzur veren bir hava hâkimdir. İlimiz ve yöremiz mutfağının seçkin lezzetlerinin sunulduğu bir restoran ve eyvan gecelerinin düzenlendiği cafe bölümü de mevcuttur.

Gazi Köşkü

55 | Erdebil (Ber Der-İ Pır) Köşkü

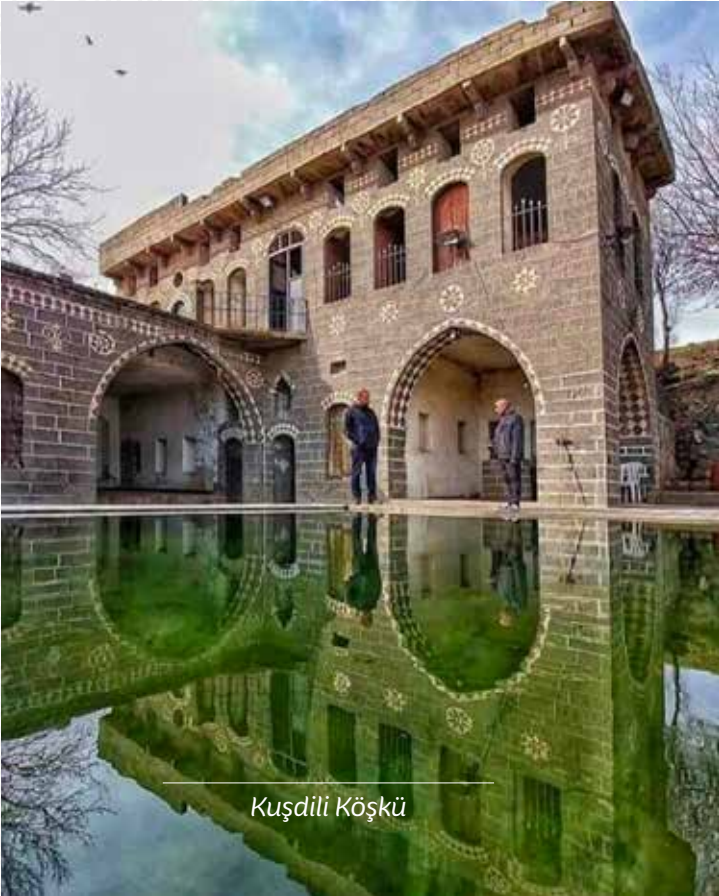
On gözlü köprü'nün batısında yer alan köşk, yazlık köşklerin güzel bir örneğidir. Halk arasında Ber Der-i Pır Köşkü olarak bilinmektedir. Etrafı çiçeklerle çevrili geniş bir alan içerisinde yer alır. Dikdörtgen planlı olan köşk; bodrum, zemin ve üst kattan oluşmaktadır. Yapı zaman zaman onarım görse de günümüze kadar bozulmadan gelen nadir örneklerdendir. Günümüzde restaurant olarak kullanılmaktadır.

56 | Ağuludere Köşkü

Yazlık köşkler arasında yer alan yapı Dicle Nehrinin batısına inşa edilmiştir. 19. yüzyılın son dönemlerine ait olduğu tahmin edilen yapı, geniş ve etrafı çiçeklerle çevrili bir alan içerisinde bulunmaktadır. Halk arasında "Arabin Köşkü" olarak bilinen yapı ters L planlıdır. Zemin kat, içinde selsebili bulunan bir eyvan, mutfak ve 3 odadan oluşur. Üst kat oda ve servis mekânlarına ayrılmıştır. Önünde geniş bir bahçe ve dikdörtgen bir havuzun yer aldığı bu yapı bazalt taştan yapılmıştır.

57| Kuşdili Köşkü

Hacı Bekir Paşa Köşkü olarak da bilinen yapı, 1904 yılında inşa edilmiştir. Yapı L plan tipinde iki katlı ve dikdörtgen planlıdır. Yapının zemin katında iki eyvan yer almaktadır. Bu eyvanda dikdörtgen bir havuz bulunmaktadır. Dikdörtgen havuzda bulunan su, bir kanallı izleyerek bahçedeki büyük havuza dökülmektedir. Diyarbakır'daki köşkler arasında süsleme öğelerine en fazla yer verilen yapıdır. Sahipleri tarafından yazlık ev olarak kullanılmaktadır.

Kuşdili Köşkü

58 | On Gözlü Köprü (Dicle Köprüsü)

Dicle Köprüsü veya Silvan Köprüsü olarak da bilinen köprü, üzerindeki kitabeden anlaşıldığı üzere 1065-1067 yıllarında Mervanoğulları zamanında Nizamüddin Nasr döneminde yaptırılmıştır. Bazı kaynaklarda köprünün çok eski olduğu ve 1065'te köprüyü onaran Nasr'dan önce de mevcut bulunduğu belirtilmektedir. Köprü zaman içerisinde şehri kuşatan kuvvetler tarafından yıktırılmış, daha sonradan yeniden onarılmıştır. Şehrin son defa Bizans İmparatoru Juanes Tzimisce tarafından 974 yılında kuşatılması sırasında yıktırıldığı bilinmektedir. Köprünün günümüze kadar gelen son yapım ve onarımı, Mervanoğlu Nizamüddeve Nasr'ın buyruğu üzerine, 1064 tarihinde yapılmıştır. Köprünün çokça yıkılmış ve onarılmış olduğu düşünülerek köprü zemininde antik döneme ait zemin kalıntılarının bulunması da muhtemeldir. Ayrıca yapının temel bölümünde kullanılan taşların, boyut olarak diğer bölümdeki taşlardan daha büyük olduğu gözlenebilmektedir. On gözlü olan köprü tamamen bazalt kesme taşından ve moloz taştan inşa

edilmiştir. Boyu 18 m. olan köprünün döşeme genişliği 7-8 metredir. Korkulukları kesme olarak hazırlanmış, yan yana dizilerek bağlanmış üçgen çatı şekilli taşlar ile örtülüdür. Yapının kitabesi, köprünün güney yüzünde ve ilk üç göz arasındadır. Beyaz taş üzerine çiçekli kufi ile satırlar arasına süslemeler işlenerek yazılmıştır. Köprünün kitabesinin sonunda aynı hizada bazalt taş üzerine işlenmiş, bir çerçeve içinde, sağa dönük bir arslan kabartması mevcuttur. Bu arslan figüründe ve köprü bedenindeki diğer taşlar üzerinde küçük bazı işaretlere de rastlanmaktadır. Köprü çok gözlü ve üstü düz köprüler grubunda değerlendirilmektedir. Nehir yatağının geniş olması sebebiyle köprü boyu uzun tutulmuş ve böylece düz bir döşeme oluşturulmuştur. Köprünün üstünde, yolun daraldığı köşede, bir namazgâh bulunmaktadır. Köprü restorasyon ve güçlendirme çalışması sonucu ulaşma kapatılmıştır. İlimiz ve yöremiz mutfağının seçkin lezzetlerinin sunulduğu bir restoran ve eyvan gecelerinin düzenlendiği cafe bölümü de mevcuttur.

59 | Hevsel Bahçeleri

Diyarbakır surları ile Dicle nehri arasında yer alan Hevsel Bahçeleri, Mardinkapı'dan başlayıp batıda On Gözlü Köprü'ye, doğuda da Yenikapı'ya kadar uzanır. Burası, Dicle Nehri'nin taşıdığı çok verimli alüvyial topraklara sahip birinci sınıf tarım arazisi niteliğinde bir bölgedir. UNESCO tarafından Dünya Kültür Mirası listesine alınan Hevsel Bahçeleri'nin toplam büyüklüğü yaklaşık 4 bin dekar'dır. Bunun 1.000-1.500 dekarlık bölümü kavaklık, 2.500 dekarlık bölümü ise sebze bahçeleridir. Son yıllarda bu sebze bahçelerinin yaklaşık % 50'si meyve bahçesine dönüştürülmüştür. Hevsel Bahçeleri'nde ıspanak, marul, yeşil soğan, maydanoz, tere, lahana, turp, pazı, roka, domates, biber, patlıcan, fasulye, kabak gibi sebzeler; ceviz, incir, kayısı, erik, vişne, kiraz, dut, şeftali gibi meyveler yetiştirilmektedir. Hevsel Bahçeleri'nin bir başka özelliği de irili ufaklı 100'e yakın kuş türüne ev sahipliği yapan saklı bir kuş cenneti olmasıdır. Bahar gelince sayıları artan söğüt bülbülü ile dört mevsim bulunan saka başta olmak üzere Hevsel Bahçeleri'nde, kızılgerdan, ak mukallit, kumru, ağaç incirkuşu, kızsırtlı örümcekkuşu, akgerdanlı ötlegen, ankuşu gibi 79 kuş türü gözlemlenmektedir.

Yakın Yerler

Topraklarında barındırdığı 33 medeniyetin ortak kültürüyle, uygarlık tarihinin en önemli basamaklarının oluşumu ve gelişiminin izlendiği Diyarbakir, isminin her bir hecesinde tarihin farklı dönemini barındıran kadim bir şehirdir. Uygarlıkların birbiri üzerine yükseldiği bu şehir, her gelen uygarlıktan bir kültür almış ve bu kültürü yüzyıllar boyunca kendisinden sonra gelen nesillere aktarmıştır. Diyarbakir geçmişinden bu yana Hurriiler, Mitaniler, Abbasiler, Mervaniler, Büyük Selçuklular, İnaloğulları, Nisanoğulları, Artuklular, Eyyübiler, Anadolu Selçuklular, Akkoyunlular ve Osmanlılar gibi pek çok medeniyete yurt olmuştur. Bu hoşgörü ve sevgi ikliminin yarattığı atmosferde yaşayan bütün uygarlıklar, kendilerine kucak açan kadim

kente ve bu kentin manevi sahiplerine duydukları muhabbeti ifade etmek için adeta şehrin her köşesinde ve her yapısında nakış nakış, ilmek ilmek, izler bırakmışlardır.

Devegeçidi Köprüsü

Diyarbakır - Ergani yolunda deve geçidi suyu üzerinde bulunan köprünün üzerindeki kitabeden anlaşıldığı üzere 1218 yılında Artuklu hükümdarı Melik Salih Mahmut döneminde Mimar Cafer İbn Mahmud tarafından yaptırılmıştır. Ana malzemesi tamamen bazalt taş olan köprü eşit büyüklükte olamayan yedi gözden oluşmaktadır. Köprü yedi kemerli gözü ile dik köprüler grubuna girmektedir. Kemer gözlerinden yarım daireli üç kemerden sonra köprü kırılma yaparak devam etmektedir. Köprünün uzunluğu 11,9 m. genişliği de 6,4 m.'dir. En büyük kemer açıklığı 13,7 m.'dir. Köprünün çevresi piknik alanı olarak düzenlendiğinden köprü ulaşımına açık bir şekilde kullanılmaktadır.

Deve Geçidi Barajı

Yakın Yerler Gezi Noktaları

- Deve Geçidi Köprüsü

Eğil'i Geziyoruz...

- Ziyaret Tepesi ve Peygamber Kabirleri
- Eğil Asur Kalesi
- Asur Kral Kaya Mezarları
- Eğil'de Doğa Sporları

Ergani'yi Geziyoruz...

- Zülkifl (Makam) Dağı
- Enüş Peygamber Mezarı
- Hılar Mağaraları
- Çayönü Höyüğü

Çermik'i Geziyoruz...

- Haburman Köprüsü
- Gelincik Dağı
- Sinek Çayı Mağara Kabartmaları
- Çermik Kaplıcaları
- Şeyhan Dede Şelalesi

Silvan'ı Geziyoruz...

- Selahattin Eyyubi Camisi
- Kara Behlül Camisi
- Kırk Minare
- Silvan Kalesi
- Hasuni Mağaraları
- Malabadi Köprüsü

Çermik
Şeyhan Dede Şelalesi

Eğili
geziyoruz

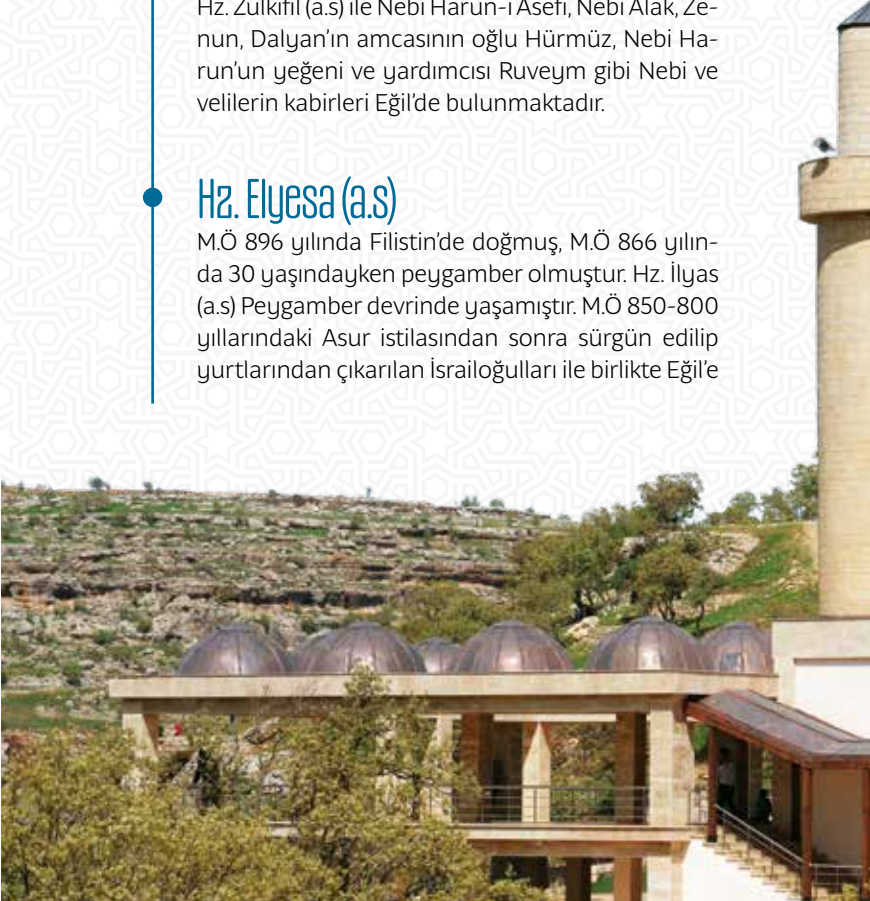

Ziyaret Tepesi ve Peygamber Kabirleri

Eğil'in çeşitli bölgelerinde yedi peygambere ait kabirler bulunmaktadır. Bölgede inşa edilen Dicle Barajı bazı peygamber kabirlerinin sular altında kalmasına neden olmuş, ancak Hz Elyesa (a.s) ve Hz Zülkifil (a.s) peygamberin kabirleri, 1995 yılında Ziyaret Tepesi'ne nakledilmiştir. Daha önce Nebi Harun Tepesi olarak bilinen bu mekanın adı Ziyaret Tepesi olarak değiştirilmiştir. İlçeye ve Dicle Barajı'na hakim bir noktada bulunan Ziyaret Tepesi, önemli bir inanç turizmi merkezidir. Hz. Elyasa (a.s), Hz. Zulkifil (a.s) ile Nebi Harun-i Asefi, Nebi Alak, Zennun, Dalyan'ın amcasının oğlu Hürmüz, Nebi Harun'un yeğeni ve yardımcısı Ruveym gibi Nebi ve velilerin kabirleri Eğil'de bulunmaktadır.

Hız. Elyesa (a.s)

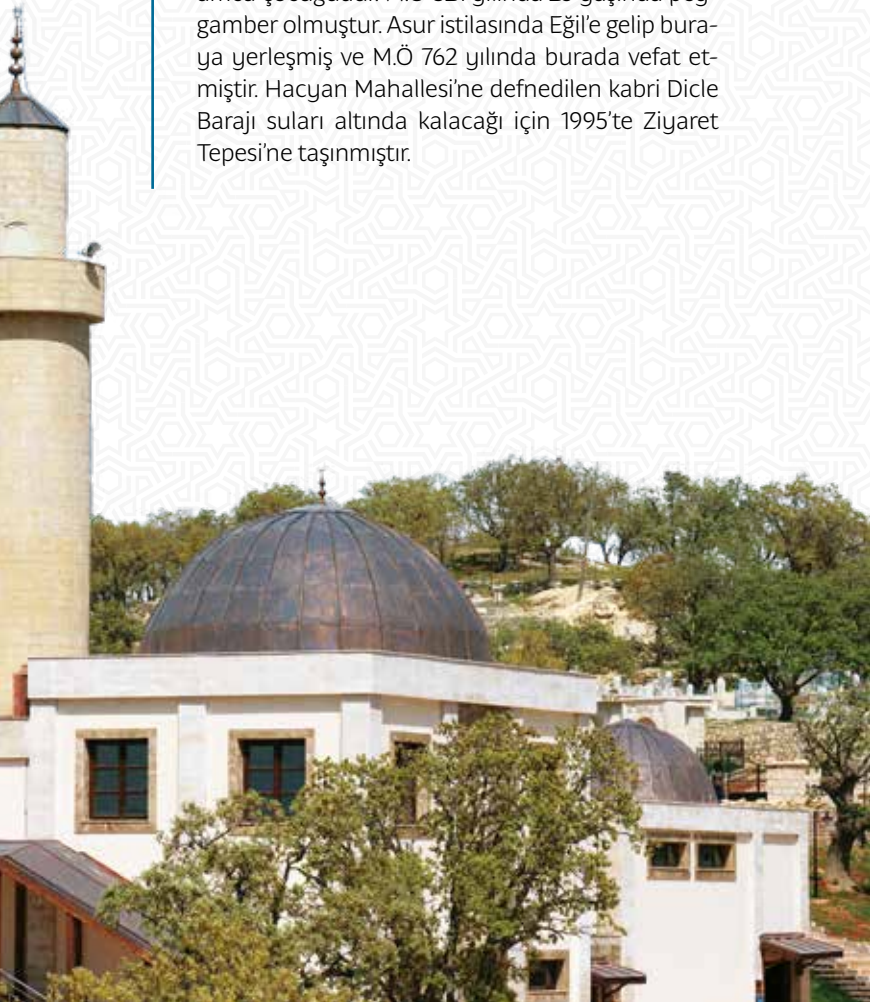
M.Ö 896 yılında Filistin'de doğmuş, M.Ö 866 yılında 30 yaşındayken peygamber olmuştur. Hz. İlyas (a.s) Peygamber devrinde yaşamıştır. M.Ö 850-800 yıllarındaki Asur istilasından sonra sürgün edilip yurtlarından çıkarılan İsrailoğulları ile birlikte Eğil'e

gelip buraya yerleşmiş ve burada vefat etmiştir. Teke Köyü'nde olan kabri, Dicle Barajı suları altında kalacağı için 1995 yılında Ziyaret Tepesi'ne nakledilmiştir.

Hız. Zülkifl (a.s)

M.Ö 846 yılında doğmuştur. Hz. Elyesa(a.s)'nın amca çocuğudur. M.Ö 821 yılında 25 yaşında peygamber olmuştur. Asur istilasında Eğil'e gelip buraya yerleşmiş ve M.Ö 762 yılında burada vefat etmiştir. Hacıyan Mahallesi'ne defnedilen kabri Dicle Barajı suları altında kalacağı için 1995'te Ziyaret Tepesi'ne taşınmıştır.

Nebi Ömer (İbni Pir-i Can)

1.000-900 yılları arasında yaşamıştır. Hz. Süleyman'ın (a.s) ordu komutanı olarak fetih ve dinin tebliği için Eğil'e gelmiş ve burada vefat etmiştir. Kabri Ziyaret Tepesi'nde bulunmaktadır.

Nebi Harun-i Asefi (İbni Pir-i Can)

M.Ö 1.000-900 yılları arasında yaşamıştır. Hz. Süleyman'ın (a.s) kâtibi ve ordu komutanı olarak Eğil bölgesini fethetmeye gelmiş ve burada vefat etmiştir. Kabri Ziyaret Tepesi'nde yer almaktadır.

Nebi Hürmüz

Hz. Elyesa (a.s)'ın kardeşinin oğludur. M.Ö 800-700 yılları arasında Eğil'de yaşamış ve burada vefat etmiştir. Kabri Dicle Barajı suları altında kalmıştır.

Nebi Hallak (Melik)

M.Ö 900 - 800 yılları arasında yaşamıştır. Kabri, Eğil Çapan Mahallesi yakınında bulunan iki mağaranın alt kenarındadır. Nebi Hallak (Melik) M.Ö 100 yıllarında yaşadığı tahmin edilmektedir. Kabri Eğil'in güneyinde bulunan Melekler Vadisi'nin içinde, iki meşe ağacının arasındadır.

Nebi Harut

M.Ö. 1100 ile 1300 yılları arasında, sihir ve büyü'nün yaygın olduğu dönemlerde yaşadığı tahmin edilmektedir. Kuran-ı Kerim'de büyü ile ilgili söz eden ayetlerde adı geçmektedir. Kabri, Dicle Barajı suları altında kalmıştır.

Eğil Asur Kalesi

Üç tarafı derin vadilerle çevrili öteki tarafı da oyularak yekpare bir kaya üzerine oturtulmuş kalenin, M.Ö 3500-1260 tarihlerinde Asurlular zamanında yapıldığı tahmin edilmektedir. Oldukça büyük bir alana inşa edilen kalenin iç kısmının o dönemde sığınak ve depo olarak kullanıldığı bilinmektedir. Eğilli Yuhanna'nın "Kilise Tarihi" adlı eserinin II. Cildinde; Hunlar ile Doğu Roma (Bizans) arasında geçen savaşlarda gerek halkın, gerekse askerlerin Eğil Kalesi'ne sığınmış oldukları ifade edilmektedir. Eğil Kalesi'nin batı-ön kısmında, uzun çivi yazısı ile birlikte bir Asur Kralı'nın figürü bulunur. Yazı tamamen okunmuyor olsa da kolay ca takip edilebilir. Eğil Kalesi'nde bulunan çivi yazısının bir kral figürü ile birlikte bulunmuş olması, kral figürü ve çivi yazısının Asurlulara ait olduğu görüşünü güçlü kılmaktadır.

Asur Kral Kaya Mezarları

Zamana karşı koyarak asırlardır dimdik ayakta duran Asur Kral Kaya Mezarları Dicle Barajı'nın kıyısında bulunur. Arsak Krallığı döneminde I. II. yüzyılda inşa edildikleri tahmin edilmektedir. Bu mezarlardan güneydoğu tarafındakinin Kral Sannatruk'a ait olduğu bilinir. Kayalar oyularak Mısır

Ehramları şeklinde inşa edilmiştir. Asur Kral kaya mezarlarının doğu tabanında bir tünel bulunmaktadır. Tünel, kısmen dolması nedeniyle kapalı durumdadır. Tünelin, sığınak veya yer altı barınma yerlerine gittiği düşünülmektedir.

Kayalardan Yapay Mağaralar

Yapay mağaraların çoğu, baraj gölü altında kalan “Deran” bölgesinde bulunur. Baraj su seviyesinin azaldığı yerlerde görülen mağaralar, kayalara yollar açılarak, yolların sağ ve soluna yüzlerce mağara kazılarak meydana getirilmiş şaheserlerdir.

Tarihi Hamamlar

Eğil’de, “Deran” bölgesinde, “Tekke” mahallesinde ve “Eski Kale” mahallesinde olmak üzere üç tarihi hamam bulunmaktadır. Kaleden Deran Bölgesi’ndeki hamama gizli yer altı tüneli kazılmış, bu tünelin ağız kısmı erozyon nedeniyle dolmuştur. Tekke ve Deran hamamları, baraj gölü altında kalmıştır.

Su Sarnıçları

Kalenin içinde kaya oyma sarnıçlar, muhtelif boyutlarda mekanlar yer almaktadır. Eğil'in su ihtiyacı, Eğil'den çok uzaklardaki su kaynaklarından çanak – çömlek toprağından yapılan borularla getirilerek sarnıçta depolanmıştır. İç Kalenin içinde, 40'tan fazla muhtelif ebat ve derinliklerde kaya oyma sarnıçlar bulunmaktadır.

Mağara Kilise

Manastırın bir bölümü olan kilisenin kesin yapım tarihi bilinmemektedir. Özellikle IV. ve V. Yüzyılda Eğil'in önemli bir Hristiyanlık merkezi olduğı kaynaklarda belirtilmektedir. Ana kayanın yontulmasıyla inşa edilen kiliseye, batı tarafta bulunan basamaklarla çıkılmaktadır. Yapının iç mekânı, 4.55 x 11.02 m. ölçülerindedir. Kuzey – güney yönünde düzgün olmayan dikdörtgen plana sahiptir. Eserin doğu, kuzey ve güney duvarında kayanın yontulmasıyla yapılan nişler bulunmaktadır.

Taciyan Camii

Taciyan Camisi, Eğil Asur Kalesi'nin güneyinde, kaleyi çevreleyen surlar üzerine oturtulmuştur. Kalenin güney eteklerindeki sur duvarına bitişik olarak inşa edilmiş olan yapının üzerinde, kitabesi mevcut değildir. Bu nedenle eser hakkında çalışma yapan araştırmacılar çeşitli tarihlendirmeler yapmışlardır. Farklı görüşlerin olduğu yapıyı Eğil Beylerinden Pir Bedir'in, Eğil Beyliği'ni kurduktan sonra 1040 yılında yaptırmış olduğu bilinmektedir. Diğer bir görüş ise; yapıyı XII. Yüzyıla tarihlemektedir. Caminin kuzey ve güney duvarları kısmen yıkılmış olup mihrap ise sağlam durmaktadır.

Eğil'de Doğa Sporları

Diyarbakır'ın turistik ilçesi Eğil'de yer alan Dicle Barajı; kano, yüzme ve diğer su sporları için yeni merkezlerden biri olmaya adaydır. İlçede yamaç paraşütü başta olmak üzere dağ yürüyüşü ve su sporları yapılabilmektedir. Ayrıca, Dicle Barajı ile Diyarbakır arasında, Eğil'in Selman köyünden itibaren bir rafting parkuru bulunmaktadır. Yamaç paraşütü, yaklaşık 180 metre yükseklikteki Ziyaret Tepesi'nden Dicle Vadisi, Dicle Barajı ve Asur Kalesi'ne doğru yapılmaktadır. Birçok spor kulübü tarafından ilçede yamaç paraşütü yapılmaktadır.

Erganiyi geziyoruz

Ergani, Dicle'ye 13 kilometre uzaklıkta ve 1.526 metre yüksekliğindeki Zülkifil Dağı'nın güney eteğinde yer alan, Diyarbakır'ın en büyük ilçesidir. İlçedeki ilk yerleşimin Yunus Peygamber tarafından kurulduğu belirtilmektedir.

Makam (Zülkifl) Dağı

Ergani'ye yaklaşık 5 km uzaklıktaki Zülkifil Dağı'nın üst yamacında Zülkifil Peygamber'e ait bir makam bulunmaktadır. Makam ile birlikte inşa edilen mes-cit ise 1936 yılında I. Genel Müfettiş'in emriyle yık-tırılmıştır. Yıkımla birlikte burada bulunan altın ve gümüş gibi kıymetli eşyalar, çok değerli halı ve sec-cadeler, gümüş çerçeve ve Uzun Hasan'ın hediye et-tiği şamdan Diyarbakır Vakıflar İdaresince İstanbul'a gönderilmiştir. 1958 yılından sonra türbe ve mescitte çeşitli onarımlar yapılmış, yeni bölümler eklenerek şimdiki durumuna getirilmiştir. Artukoğullarından Cumhuriyet'e kadar her dönemde ödenek bağla-nan Zülkifil Peygamber Makamı, özellikle bahar ay-larında ziyaretçilerin akınına uğramaktadır.

Enüş Peygamber'in Türbesi

Âdem'in altıncı göbek torunu ve Hz. Şit'in oğlu Hz. Enüş Peygamber'in türbesi, Ergani'den yaklaşık 12 km uzaklıkta Otluca Köyü'ndedir. Enüş Peygamber gök bilimi alanında derin bilgi sahibidir. 960 yıllık ömründe Hilar, Kızılca ve Kikan üçgeninde yaşamıştır. Türbenin içinde Enüş Peygamberin şeceresini tanıtan bir yazıt bulunmaktadır. Türbesi halk tarafından ziyaretgâh olarak kullanılmakta ve mekânı her yıl çok sayıda ziyaretçi tarafından ziyaret edilmektedir.

Hilar Mağaraları

Ergani ilçe merkezinin 7 km güneybatısında, Sesverenpınar (Hilar) köyü sınırları içerisinde bulunur. İlk yerleşimlerin Üst Paleolitik Çağ'da gerçekleştiği tespit edilen Hilar Kayalıklarında mağaralar, zindanlar, kayalara oyulmuş mezarlar, kale, kervansaray ve imalathaneler yer almaktadır.

Neolitik ve İlk Tunç Çağı'na ait izlerin de tespit edildiği kayalıklar da Demir Çağından itibaren yerleşim izlerine rastlanmaktadır. Kayalığın en yüksek bölümünde, içinde eski Yunan'a ait saray ve tapınakların bulunduğu bir İç Kale (akropol) yer almaktadır. Köyün güneyindeki dik kayalıkta bir kale, kayalığın doğu cephesinde ise 7 sütunlu bir kervansaray bulunmaktadır. 30x20 metre boyutlarında geniş bir mekân ile iki yan odadan oluşan kervansaray, kaya yontularak oluşturulmuştur. Kayalığın çevresinde, özellikle doğu ve batı yüzünde çok sayıda mezar odası dikkat çekmektedir. Kayalığın çeşitli yerlerinde farklı yapılara ait duvar kalıntıları görülmektedir. Hilar Köyü'nde bulunan kayalarda sıra dışı yapılarıyla dikkat çeker. Hilar Kayalıkları, Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından "Arkeolojik ve Doğal Sit Alanı" olarak tescillenmiştir.

Çayönü

Anadolu'nun en eski tarımcı köy topluluklarının en güzel örneğini veren Ergani yakınlarındaki Çayönü Tepesi, günümüzden 10.000 yıl öncesine dayanan tarihiyle sadece bölge tarihimize değil uygarlık tarihine de ışık tutmaktadır. Çayönü, insanın yerleşik düzene geçiş sürecini en iyi yansıtan bir arkeoloji merkezidir. İlçenin 7 km güneybatısındaki Sesverenpınar (Hılar) Köyünde yer alır. Çayönü tahıl ve evcilleştirmeye dayalı köy hayatının en eski örneklerinden biridir ve günümüz uygarlığında önemli bir basamak oluşturur. İlk üreticiliğe geçiş evresi olan Neolitik Çağ'ın Türkiye'deki önemli örneklerinden biri olan Çayönü, mimarisi ile dikkat çektiği gibi ilk olarak buğdayın tarıma alındığı yer olarak da önem taşır. Çayönü'nde 19. Yüzyılda yapılan sistemli araştırmalar yöredeki yerleşimin M.Ö 7250 – 6750 yılları arasında başladığını göstermiştir. Kazılar sonucunda Neolitik Çağa ait örme yuvarlak evler, basit kulübeler ortaya çıkarılmıştır. Çayönü kazılarında bulunan en görkemli yapı "Saltaşlı Yapı" olarak bilinen yaklaşık 10 metre genişliğinde, yüzeyleri düzelterek parlatılmış, iri kalker bloklarından olan anıtsal yapıdır. Çayönü gerek mimarisi gerekse değişik nitelikteki zengin buluntuları ile bütün kültür basamaklarının izlenebildiği ve Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem içinde ilişki kurmuş olduğu, etkilediği ve etkilendiği bölgeleri en iyi yansıtan yerleşme olması açısından "anahtar yerleşme" olarak adlandırılan bir ören yeridir.

Çermik'i geziyoruz

Yeşil doğası, bağ ve bahçeleriyle dikkat çeken Çermik, aynı zamanda bölgenin termal turizm merkezidir. İlçede görülmesi gereken Artukoğulları döneminden kalma birçok tarihi eser bulunmaktadır.

Haburman Köprüsü

Köprü, Çermik ilçesi Haburman köyünde Sinek Çayı üzerine kurulmuştur. Artuklu Hükümdarı Necmüddin Alpi'nin (1152-1176) kızı Zübeyde Hatun tarafından 1179 yılında yaptırılmıştır. Kalker taşından yapılan köprünün ortada büyük ve sivri, yanlarda daha küçük ve yuvarlak 3 gözü bulunmaktadır. Köprünün uzunluğu 108 metre, genişliği 5,5 metre, yüksekliği ise 11,2 metredir. 2011 yılında onarım gören köprü, Tebriz -Ahlat yolunu, Çermik-Karacadağ üzerinden Urfa-Halep yoluna bağlamaktadır.

Gelincik Dağı

Çermik'in 4 km kuzeybatısında yer alan Gelincik Dağı, Haburman Köprüsünden de görülebilmektedir. Güneydoğu Toroslarının bir kolu olan Gelincik Dağı, uzaktan insan dizisini andıran doğal oluşumlarıyla dikkat çekmektedir. Gelincik Dağı'nda trekking turları düzenlenmektedir.

Sinek Çayı Kaya Mağaraları Kabartmaları

Çermik'in yaklaşık 7 km. kuzeybatısındadır. Doğal bir kanyon içinde yer alan bu kabartmalara zorlu bir yürüyüşten sonra ulaşılabilir. Doğal bir kayanın yüzeyi düzeltilmiş ve üzerine Paleolitik döneme ait bir av sahnesi yerleştirilmiştir.

Çermik Kaplıcaları

Çermik ilçesine 3 km. uzaklıktadır. Melike Belkis adıyla da anılan bu kaplıcalar, Orta Çağ'dan beri kullanılmaktadır. İlçede "Büyük Paşa" ve "Küçük Paşa" adlı iki tarihi hamam vardır. Kaplıcaların çevresinde birçok turistik otel ve pansiyon yer almaktadır. Zengin

elementleriyle Çermik kaplıcaları, adeta bir şifa kaynağıdır. Kaplıcadan, iltihaplı romatizmalar, nevrir, polinevrit, çocuk felci, kadın hastalıklarının kronik sendromları, koklama ve serpintileri, üst solunum yolları enfeksiyonu tedavilerinde çok iyi sonuçlar alınmaktadır. 48 derece olan kaplıca suyu sodyum bikarbonat, klor, sülfat, iyot, bromür, iyodür ve kükürtlüdür. Kaplıca suyunun PH değeri 7,6'dır. Kaplıca alanında, Dicle Üniversitesi'ne ait, bünyesinde fizik tedavi uzmanı ve fizyoterapistlerin hizmet verdiği "Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Ünitesi" bulunmaktadır. Kaplıca, dört mevsim hizmet vermektedir. Ayrıca Belediye İşletme Tesisinin yanısıra Giran Park Termal Otel'i gibi bir çok otal bulunmaktadır.

Çermik
Şeyhan Dede Şelalesi

Silvan'ı geziyoruz

Diyarbakır ile ortak bir geçmişe sahip olan Silvan ilçesinin Asurlar zamanında kurulmuş olduğu bilinmektedir. Kent Helenistik dönemin en ünlü ve önemli kentleri arasında yer almaktadır.

Antik dönemde Sophanane olarak anıldığı ve İ.Ö 77 yılında kurulduğu kabul edilen Tigran Krallığı'nın başkenti Tigranokerta şehri olduğu bilinen Silvan, çok sayıda medeniyete beşiklik etmiştir. Bizanslılar döneminde Azizler Kenti anlamına gelen Martirapolis adını aldığı, daha sonra Süryaniler tarafından Miferket, Ermenice Nphrkert, Muhargin, İslam kaynaklarında ise Meyyafarikin, Mafarkin, Farkini olarak anılmıştır. Yine Bizans İmparatoru Justinianos döneminde Silvan, Perslere karşı önemli bir garnizon olarak kullanıldığı için şehri Jusinianopolis olarak da adlandırıldığı bilinir. İlçenin Neolitik ve Kalkolitik dönemde de yerleşim gördüğü, İ.Ö 3. binden itibaren Huri-Mitanniler, Asurlular, Urartular, Bit Zamanı Krallığı, Medler, Persler, Selevkoslar ve Partların egemenliğine sahne olduğu, İ.Ö.69-İ.S.53 tarihleri arasında Romalıların hüküm sürdüğü bilinmektedir. Silvan, 639 senesinde, Hz. Ömer döneminde, İyaz Bin Ganm tarafından fethedilmiştir. Sonraki dönemlerde Hamdaniler, Mervaniler, Büyük Selçuklu İmparatorluğu, Artuklu Beyliği, Eyyubiler, Anadolu Selçuklular, İlhanlılar, Akkoyunlular, Karakoyunlular, Safeviler ve 1524 senesinde Osmanlı Devleti'nin idaresine geçmiştir.

Silvan Ulu Camii (Selahaddin Eyyubi Cami)

Silvan ilçe merkezinde yer almaktadır. Artukoğlu Necmeddin Alpi döneminde, 1157 yılında inşa edilmiştir. 1227 yılında Eyyubiler döneminde onarılan camiye bazı eklemeler yapılmış ve Selahaddin Eyyubi ismini almıştır. Silvan Ulu Cami, bezemesi ve mimarisıyla adeta bir abidedir. Dikdörtgen plan şemasındaki yapının üzeri basık piramit bir külahla örtülüdür. Caminin ibadet mekânı mihraba paralel 18 paye ile dört sahna ayrılmıştır. Mihrap önüne rastlayan bölüm altı büyük, iki küçük payenin yardımı ile tromplu olarak 13,5 metre çapında bir kubbe ile örtülmüştür. Kubbenin bir bölümü de mihrap önündeki duvara dayanmaktadır. Caminin kubbe kasnağında Necmeddin Alpi'nin (1152-1176) kitabesi yer almaktadır. Caminin çeşitli yerlerinde Abbasilere ait yazıtlara da rastlanır.

Kara Behlül Camii

Camii, Silvan ilçe merkezinde yer almaktadır. Silvanlı Şeyh Ahmetzade Elvend Bey'in oğlu Sancak Beyi Kara Behlül Bey tarafından 16. yüzyılda yaptırılmıştır. Kesme taştan inşa edilen kare planlı yapı, üzeri sekizgen bir kasnağa oturan tek kubbe ile örtülmüştür. Kubbenin üzeri dıştan piramidal şekle sokulmuştur. Yapı önünde beş gözlü son cemaat yeri bulunmaktadır. Son cemaat yerinin altı ahşap sütuna dayanan altı bölüme ayrılmış ve üzeri de ahşap bir çatı ile kapatılmıştır.

Eyyubiler Camii Minaresi (Kırık Minare)

Silvan ilçe merkezinde, Yatılı İlköğretim Bölge Okulu'nun yanındadır. Burada daha önce yer alan Eyyubiler Camisi yıkılmış, ancak minaresi günümüze ulaşabilmiştir. Eyyubiler döneminde 1199-1244 tarihleri arasında inşa edildiği, üzerindeki kitabelerden anlaşılmaktadır. Kare planlı minarenin dört cephesinde süslü yazıtlar yer almaktadır. 35 metre yükseklikte, beş katlı minarenin şerefesi yoktur. En üst katta şerefe görevi gören dört yöne açılan pencereleri bulunmaktadır. Minarenin 5 kattan daha yüksek olduğu ancak sonradan yıkıldığı bu nedenle "Kırık Minare" adı verildiği bilinmektedir.

Silvan Kalesi

Kale'nin ilk olarak ne zaman yapıldığı bilinmemekle birlikte Silvan, İ.Ö. 77 yılında Büyük Tigran Krallığının başkenti olarak kurulduğunda, kale surlarının inşa edildiği tahmin edilmektedir. Kale, Bizans İmparatoru Justinian Dönemi'nde (527-565) onarım görmüş ve günümüzdeki şeklini almıştır. Hamdaniler ve Mervaniler de kendi dönemlerinde kaleye yeni burçlar ve surlar ekletmiştir. Kalker taşından inşa edilen kale, kareye yakın planlıdır. İki katlı yapı, iç kale, dış sur ve dış

suru çevreleyen ikinci bir sur şeklinde inşa edilmiştir. Kale, kuzey-güney yönünde 500 metre, doğu-batı yönünde 600 metre uzunluğundadır. Surların kalınlığı 4-5 metre, yüksekliği 25 metredir. 50 burcu ve 9 kapısı bulunan kalenin kuzeydoğuda “Boşat Kapı”, güneyde “Aşağı Mahalle Kapı” ve doğuda “Süslü Kulfa Kapı” günümüze kadar gelebilmiştir. Kalenin burç ve kapıları üzerinde Eyyubiler’e, Artuklular’a ve Mervaniler’e ait çeşitli yazıtlar bulunmaktadır. Kale burçlarından günümüze gelebilen Aslanlı Burç (Eyyubi Burcu), Gazi Caddesi üzerinde yer almaktadır. Kare planlı burcun ön yüzünde, 2 aslan ve bu kabartmaların arasında güneş figürü dikkat çekicidir. Burç, Eyyubi sultanlarından Melik Evhad Eyyub tarafından yaptırılmıştır.

Silvan Atatürk Evi

Silvan ilçe merkezinde, surların dış bölümünde, ırmak kenarında yer almaktadır. Yapı, Hatip Bey'e aittir. 1916 yılında kolordu komutanı olarak Silvan'a atanan Atatürk, 6 ay boyunca bu konakta ikamet etmiştir. Atatürk, burada konakladığı süre içerisinde Ruslar'ın Diyarbakır'a ilerlemesini durdurmuş, Bitlis ve Muş'u düşman işgalinden kurtarmıştır. Bu başarılarından dolayı kendisine "Altın Kılıçlı İmtiyaz Madalyası" verilmiştir. Atatürk'ün karargâh merkezi olarak kullandığı konak, bugün müze olarak hizmet vermektedir.

Hasuni Mağaraları

Silvan'ın 7 km. doğusunda ve tarihi Malabadi Köprüsü ile Hasankeyf yol güzergâhında yer almaktadır. Mezolitik dönemde yerleşim yeri olarak kullanılan Hasuni Mağaraları, aynı zamanda Anadolu'nun en eski mağara yerleşim yerlerinden biridir. Antik dönemde, özellikle Hristiyanlığın ilk yayıldığı dönemlerde ve Orta Çağ'da önemli yerleşim alanlarından biri olmuştur. Mağaralar arasında su akışını sağlayan kanallar, sarnıçlar, kayaların düzleştirilmesi ile yapılmış

merdivenler, kayalara oyulmuş kiliseler, evler ve dokuma atölyelerinin yer aldığı bu kompleks yaklaşık 300 mağaradan oluşmaktadır. Mağaraların yanı sıra bölgedeki ilginç yeryüzü şekilleri görülmeye değerdir. Mağaralara yakın bir yerde ziyaretçilere hizmet veren kafe, otopark ve lokanta mevcuttur.

Malabadi Köprüsü

Köprü, Silvan'ın 22 km. doğusunda Batman Çayı üzerinde yer almaktadır. Artuklular döneminde 1147-1148 yıllarında Artukoğlu Timurtaş tarafından yaptırılmıştır. Plan itibarıyla farklı uzunluklarda, kırk hatlar halinde doğu-batı doğrultusunda uzanan köprü üç farklı bölümden oluşmuştur.

Kayalıklar üzerine oturtulan orta bölüm 38,6 metre açıklığıyla dikkat çekmektedir. Yapı dünyanın en geniş kemerli köprüsü ünvanını taşımaktadır. Ayasofya'nın kubbesi bile bu büyük kemer açıklığından daha küçüktür. Diğer iki kemeri ise yaklaşık 3 metre açıklığındadır. Sarı kalker taşından inşa edilen köprünün uzunluğu 150 metre, genişliği 7 metre, yüksekliği ise su seviyesinden kilit taşına kadar 20 metreyi bulmaktadır.

Köprü, sadece geçiş amaçlı değil konaklama amaçlı olarak da inşa edilmiştir. Ana kemerin her iki yanında, kervan ve yolcuların özellikle zorlu kış günlerinde konakladığı iki odası bulunmaktadır. Köprünün güney kısmında çeşitli figür ve süslemeler yer almaktadır. Malabadi UNESCO Kültürel Miras geçici listesinde yer almaktadır.

Zerzevan Kalesi ve Gizemli Mithras Tapınağı

Roman'ın Sınır Garnizonu

Roma İmparatorluğu'nun doğudaki en uç sınırını oluşturan Anadolu'nun güneydoğusu ekonomik, siyasi ve stratejik açıdan her zaman önemini korumuş, bu coğrafyada hakimiyet kurmak için dönemin iki büyük gücü Roma ve Parth/Sasaniler büyük mücadele vermiştir. Bu nedenle kilit noktada yer alan ve Roma'nın askeri yerleşimi olan Zerzevan Kalesi'nde yeni başlayan çalışmalar, bölgenin Roma Dönemi'nin aydınlanması açısından oldukça önemli bir rol üstlenmektedir. Yerleşim konumu itibarıyla bütün vadiye hakim, antik ticaret yolu üzerinde, geniş bir alanı kontrol altında tutan, stratejik bir Roma sınır garnizonudur. Bununla birlikte Zerzevan'da sadece askerler kalmamış, aynı zamanda sivillerin yaşadığı da söylenebilir. Antik yol güzergahında bulunan Zerzevan'da, Asur Dönemi'nde (M.Ö. 882-611) Kinabu olarak adlandırılan bir kalenin varlığı bilinmektedir. Pers Dönemi'nde de (M.Ö. 550-331) Kral Yolu üzerinde bulunan yerleşim alanının yol güvenliğinin sağlanması amacıyla kullanılmış olmalıdır. Mevcut mimari kalıntılar ve kazı çalışmalarında ele geçen buluntular incelediğinde M.S. 3 yy.'da Roma Dönemi'nde alanın

kullanıldığı söylenebilir, fakat bu dönemdeki boyutları hakkında bilgi vermek şu an için çok zordur. Büyük bir olasılıkla yerleşimin surları ve yapıları Anastasios I (M.S. 491-518) ve Justinianos I (M.S. 527-565) dönemlerinde onarılarak, bazı yapılar ise yeniden inşa edilerek mevcut son haline getirildiği söylenebilir. 639 yılında İslam orduları tarafından bölgenin fethine kadar yerleşim kullanılmış olmalıdır.

Surlarla çevrelenmiş yerleşimde kamu yapılarının bulunduğu güney alanda, gözetleme ve savunma kulesi (güney kule), kilise, yönetim binası, arsenal, kaya sunağı gibi mimari kalıntılar yer almaktadır. Kuzeyinde ise cadde-sokaklar ve konutlar takip edilebilmektedir. Konutların bulunduğu alanda aynı zamanda su sarnıçları, yeraltı kilisesi, yeraltı sığınağı, dünyada bulunmuş son Mithras Tapınağı, henüz işlevi belirlenemeyen birçok yapı da tespit edilmiştir. Surların dışında ise yerleşime su sağlayan kanallar, sunu çanakları ve taş ocakları; nekropol alanında ise kaya mezarları ve tonozlu mezarlar bulunmaktadır.

Diyarbakır'da Nerede Kalınır ?

Tarih ve kültür şehri Diyarbakır'da oteller il merkezinde yoğunlaşmıştır. Şehir merkezinde Butik Oteller, 2, 3, 4 ve 5 yıldızlı oteller ve çeşitli kurumlara ait misafirhane seçenekleri ile belediye belgeli oteller yer almaktadır. İlçelerde de çeşitli konaklama seçenekleri mevcuttur. Kaplıca otelleri Çermik ilçesinde bulunmaktadır.

ULAŞIM

Şehir merkezindeki otellere ulaşım toplu taşıma araçları ,taksi ve ve özel servis araçlarıyla yapılabilir. Şehir merkezi ile ilçeler arasında gündüz saatlerinde otobüs seferleri mevcuttur. Oteller transfer hizmeti verebilmekte olup bu konuda daha geniş bilgi için oteller ile iletişime geçilmesi gerekmektedir.

REZERVASYON

Tesisler ilkbahar, yaz ve sonbahar döneminde kış dönemine göre daha yoğun olmaktadır. Bütün otellerde, grup indirimi veya erken rezervasyon indirimi söz konusudur.

Şehir Merkezinde Konaklama

B. Kervansaray Otel

★★★★★

A : Gazi Cad. Deliller Hanı Mardin Kapı Diyarbakır / Sur

T : +90 412 228 96 06 | F : +90 412 228 96 06

Radisson Blu Otel

★★★★★

A : Fırat Mahallesi, Şanlıurfa Blv. No:170, 21070 Kayapınar/Diyarbakır

T : +90 412 502 33 33

Green Park Otel

★★★★★

A : Merkez Gazi Caddesi No: 101 Sur /Diyarbakır

T : +90 412 229 50 00 | F : +90 0412 229 25 99

Divan Diyarbakır Otel

★★★★★

A : Fırat Mah. Şanlıurfa Bulv. No:146 Kayapınar/D.BAKIR

T : +90 412 252 06 06 | F : +90 412 219 17 00

Prestij Otel

★★★★☆

A : Ofis Gevran cad no 2 ofis Yenişehir/ Diyarbakır, 21100

T : +90 412 229 50 50 | F : +90 412 229 50 55

Malabadi Otel

A : Selahattin Eyyubi Mahallesi, Şanlıurfa Blv. Yanyolu, 21080 Bağlar/Diyarbakır
T : +90 412 237 40 40 | F : +90 412 237 3111

Sv Business Otel

A : Cami Nebi Mahallesi, İnönü Blv.No:4, 21300 Sur/Diyarbakır
T : +90 412 228 12 95 | F : +90 412 224 48 59

Demir Otel

A : Cami Nebi Mahallesi, Hz. Süleyman Cd.No:9, 21300 Sur/Diyarbakır
T : +90 412 224 34 34 | F : +90 412 224 35 35

Turistik Otel

★★★★☆

A : Yenişehir Mahallesi, 21100 Yenişehir/Diyarbakır

T : +90 412 224 75 50 | F : +90 412 224 42 74

Hilton Garden INN Diyarbakır

★★★★☆

A : Yenişehir Mah., Dr.Şeref İnalöz Cad.No:28, 21000 Yenişehir/Diyarbakır

T : +90 412 241 15 50 | F : +90 412 241 15 51

Dies Otel

★★★★☆

A : Aliemiri 6. Sokak No:11/A Yenişehir/D.BAKIR

T : +90 412 229 67 67 | F : +90 412 229 67 66

Liv Suit Otel

A : Huzurevleri Mah, Şanlıurfa Blv. No:38/1, 21070 Kayapınar/Diyarbakır

T : +90 412 502 12 00 | F : +90 412 502 12 02

Mitannia Regency

A : Prof. Dr. Selahattin Yazıcıoğlu Cd. No: 2/A, 21010 Yenişehir/Diyarbakır

T : +90 412 229 00 21

Plaza Otel

A : Yenişehir Mahallesi, Elazığ Cad büyükşehir Belediye yanı, 21400 Diyarbakır

T : +90 0412 228 22 22

Nov Otel

★★★★☆

A : Elazig Bulvari 1.Cadde Mah., No:153/1 Yenisehir, 21120 DIYARBAKIR

T : +90 412 241 00 00

Giran Park Termal Otel

★★★★☆

A : Tepe Mahallesi, Kaplica Caddesi Tepe Mahallesi No:24, 21600 Çermik/Diyarbakır

T : +90 412 461 21 01

Ramada Otel

★★★★☆

A : Fırat Mah. Urfa Bulv. Ceylan Karavil Avm No:130

T : +90 0412 503 21 00

New Garden Otel

★★★★☆

A : Yenişehir Mah. Lise 1.Sokak No:6

T : +90 412 229 04 04

Anenom Diyarbakır Otel

★★★★☆

A : Barış Mah. 1004 Sokak No:1 Kayapınar/D.BAKIR

T : +90 412 237 82 37

Grand Güler Otel

★★★★☆

A : Cami Nebi Mahallesi, 21300 Sur/Diyarbakır

T : +90 0412 229 22 21

New Tigris Otel

★★★★☆

A : Cami Nebi Mahallesi, Gazi Cd., 21300 Sur/Diyarbakır

T : +90 412 224 68 68 | F : +90 412 224 36 36

Kaplan Otel

★★★★☆

A : Cami Nebi Mahallesi, Kıbrıs Cd. No:25, 21300 Sur/Diyarbakır

T : +90 412 229 33 00 | F : +90 412 224 01 87

Park Vadi Otel

★★★★☆

A : İnönü Caddesi Nebi Cami Mahallesi No: 1 / Dağkapı, 21300 Sur/Diyarbakır

T : +90 412 229 01 11 | F : +90 412 229 01 13

Miroğlu Otel

★★★★☆

A : Yenişehir Mahallesi, 13, Elazığ Cd., 21100 Yenişehir/Diyarbakır

T : +90 412 229 60 00 | F : +90 412 223 37 80

Serkan Otel / Ergani

★★★★☆

A : Şirinevler Mh. Otogar Küme Evleri No:35/A, Elazığ Yolu Üzeri, 21950 Ergani/Diyarbakır

T : +90 412 611 00 81

Balkar otel

★★★★☆

A : Cami Nebi Mahallesi, Kıbrıs Cd.No:35, 21300 Sur/Diyarbakır

T : +90 412 228 03 24 | F : +90 412 224 69 36

Kristal Otel

★ ★ ☆ ☆ ☆

A : Cami Nebi Mah., Kıbrıs Cad./yoğurtçu Sok. No:10, 21300 Merkez/Diyarbakır
T : +90 412 229 38 01 | F : +90 412 224 0187

Azizoğlu Malkoç Otel

★ ★ ☆ ☆ ☆

A : İnönü Cd. No:41 Tekkapı, 21300 Sur/Diyarbakır
T : +90 412 224 81 81 | F : +90 412 224 24 03

Birkent Otel

★ ★ ☆ ☆ ☆

A : Cami Nebi Mahallesi, 21300 Sur/Diyarbakır
T : +90 412 228 71 31 | F : +90 412 228 71 45

Aslan Otel

★ ★ ☆ ☆ ☆

A : Cami Nebi Mah. Kıbrıs Cad. 23 Sur/ Diyarbakır

T : +90 412 224 70 96 | F : +90 412 224 11 79

Dicle Kral Kızı

★ ★ ☆ ☆ ☆

A : Dicle/Diyarbakır

T : +90 412 224 70 96 | F : +90 412 225 11 79

Diyarbakır Mutfağı

Tarihi boyunca 33 medeniyete ev sahipliği yapan Diyarbakır, köklü geçmişine paralel olarak zengin bir mutfak kültürüne sahiptir. İklim ve doğa koşullarının da etkili olduğu yöresel mutfak kültüründe etin özel bir yeri vardır. Diyarbakır, Doğu ve Güneydoğu Anadolu mutfağının tipik özelliklerini taşır. Ciğer kebabı, içli köfte, çiğ köfte, bulgur pilavı, kaburga, keşkek, lebeni, burma gibi yemekleri ile kadayıf ve nuriye gibi tatlıları ünlüdür. Üzümden yapılan pestil ve sucuk, otlu ve örgü peynir, sumak diğer mutfak lezzetleri arasındadır.

Kahvaltılıklar

Diyarbakır, kahvaltı çeşitliliği ve lezzetiyle sınırları aşan bir üne sahiptir. Diyarbakır kahvaltısı, sac kavurmalı yumurtadan soğuk güvece, çeşit çeşit peynirlerden meyve tabağına kadar yirmiye aşkın üründen oluşur. Kahvaltı sofrasında; yakın yörelerin 14 çeşit peyniri, un ve yumurta ile yapılan murtugası, petek bal ve süzme balı, özel soslu süt kaymağı, 3 çeşit reçeli, siyah-yeşil zeytin çeşitleri, yöre ürünü koyun yoğurdu, özel salatası, közlenmiş biber ve patlıcanı, patates kızartması, domates ezmesi, sucuklu ve kavurmalı yumurtası yer alır. Şurubi Halil sosuna bulanmış "Cennet Tabağı" ise kahvaltıdan sonra yenen bir meyve salatasıdır ve Diyarbakır'a has bir lezzettir.

Yemekler

Geleneksel yemek türleri içinde et çok önemlidir. Et, çoğu kez patlıcan ve domatesle birlikte kullanılır. Diyarbakır'ın yemekleri bol yağlı, acılı ve ekşilidir. Patlıcan ve kabak meftunesi, etli ekşili dolma, kibe mumbar ve kelle paça ana yemekler arasındadır. İçli köfte, bulgur pilavı, belluh, lapa, hillorik, pıçık, sığma, lebeni (yoğurt çorbası), duvaklı pilav, kibe kudur, keşkek ve habenisk ise tahılın kullanıldığı yöresel yemeklerdir. Diyarbakır mutfağının en ünlü ızgarası ciğer kebapıdır. Sac tava da yöre mutfağı ile özdeşleşmiştir. Et suyu veya kavurmaya simindirik ilave edilerek pişirilen çorbası da önemlidir. Anadolu'nun çoğu yerinde olduğu gibi yiyecekler kurutularak kış için saklanır. Peynir çeşitleri kış için saklanan bu ürünlerin başında gelir. Üzümden yapılan pestil ile pekmez ve etten yapılan kavurma ve sucuk gibi yemekler önemli kışlık ürünlerdir.

Tatlılar

Diyarbakır mutfağı, tatlı bakımından da çok zengindir. Bunların başında kadayıf gelmektedir. Kadayıfın kaymaklı, kaymaksız ve peynirli olmak üzere üç farklı türü vardır. Revani, zingil, üstüne pekmez ve yağ dö-külen taş ekmeği, sütlü nuriye, soğuk baklava, künefe ve halbur hurma yöre mutfağının diğer tatlı çeşitle-ridir.

Nerede Yenir?

Her köşe başında bir kebabçı bulabileceğiniz Diyar-bakır'da yemek mekânları tarihi şehir olan Suriçi'nde yoğunlaşmıştır. Şehrin pek çok noktasında güzel bir yemek yiyebileceğiniz lüks restoranlar ve büyük otel-ler yer alır. Kahvaltı için popüler mekânların başında Hasan Paşa Hanı gelir. Burada birçok dükkan, hazır-ladıkları birbirinden renkli kahvaltılık lala müşterileri-ni beklemektedir. Şehrin yöresel yemeklerini yapan ve Diyarbakır'da bulunan hemen her lokantanın bir özel yemeği vardır. Müşteriye sunulan mönü broşü-ründe de yer alan bu spesiyaller, genelde o mekânın en iyi yemeğidir. Lokanta, ocak başı, kafe gibi küçük mekânlar genellikle rezervasyon sistemiyle çalışmaz. Ancak, günün saatine ve yoğunluğa bağlı olarak yer bulamama ihtimaline karşılık, özellikle büyük resto-ranlarda rezervasyon yaptırmanız gerekebilir.

Açılış-Kapanış Saati

Şehirde hayat erken başlar ve geç saate kadar canlılığını korur. Şehirde kahvaltı mekânları sabah 06.00'dan itibaren açılmaya başlar ve akşam saat 20.00'e kadar çalışır. Lokantalar ve kebabçılar çoğunlukla sabah 08.00 ile akşam 24.00 saatleri arasında açıktır. Farklı saatlerde kapanan veya 7/24 çalışan yerlerde mevcuttur.

İlçelerde Yemek

İlçelerde ve gezi güzergâhlarında, Diyarbakır'ın zengin menüsünü bulabileceğiniz çok sayıda mekân yer alır. İlçelerde çoğunlukla kredi kartı geçerli değildir.

Fiyatlar

Şehirde yemek ücretleri, özellikle küçük lokanta ve kebabçılarda oldukça makul seviyededir. Fiyatlar, restoran ve lokantalarda pazarlık konusu edilemez. Şehir merkezindeki yeme-içme mekanlarının büyük çoğunluğu da kredi kartı geçerlidir. Lokantalarda kuver, garsoniyer gibi ek ücretler bulunmazken, sürahi ile ikram edilen su için de ücret alınmaz. Kebablarla birlikte servis edilen meze ve garnitürler de genellikle fiyata dahil değildir. Bir gelenek olan bahşiş ise müşterinin inisiyatifine bağlıdır.

Diyarbakır'da Gastronomi

Bilinir ki şehirlerin mutfağından çok coğrafyaların mutfağı vardır. Çünkü mutfağı zengin ve özgün yapan o coğrafyanın bereketinde yetişen ürünleridir. Bereketli Hilalin tacı olan Diyarbakır bundan fazlasıyla nasibini almıştır. Ayrıca yörelerin mutfak zenginliğini belirleyen bir diğer olgu ise kültürlerin ve inançların zenginliğidir. Diyarbakır'ın gerek coğrafi olarak geniş bir hinterlandın merkezinde olması gerekse de tarih boyunca bir çok medeniyete ev sahipliği yapmış olmasından kaynaklı zengin bir mutfak kültürüne sahiptir. Ayrıca günümüze kadar sürekli kozmopolit bir yaşamın canlı olması sayesinde her kültürden damıtılarak gelen lezzetler Diyarbakır mutfağını zenginleştirmiş ve günümüze taşımıştır. Diyarbakır mutfağı salt fizyolojik ihtiyaçları gidermek için değil aynı zamanda farklı ve özgün lezzetler arayanlar için çok önemli bir destinasyondur. Diyarbakır, gastronomiyi iliklerine kadar işlemiş bir kenttir. Çünkü kentte geçmişte tüketilen ve bu ürünlerin satıldığı muhitler bugün bile o semtin isimi olarak kullanılmaktadır. Örneğin geçmişte Dicle Nehri'nde avlanan balıkların satıldığı nokta bugün 'Balıkçılarbaşı' semti olarak kayıtlara geçmiştir. Ayrıca Yoğurt Pazarı, Peynir Pazarı, Aşefçiler Pazarı, Sebzeciler Pazarı, Kasaplar gibi semt isimleri bunun en güzel örnekleri olsa gerek.

Diyarbakır Gastronomi unsurlarının başında; Diyarbakır örgü peyniri, Diyarbakır Burma Kadayıfı, Diyarbakır Karacadağ Pirinci, Diyarbakır Karpuzu, Diyarbakır Ciğeri ve aynı zamanda UNESCO Dünya Kültür Mirası olan binlerce yıldır Diyarbakır Mutfakını besleyen Hevsel Bahçelerinden yetişen sebze

ve meyveler ile halen meralarda beslenen hayvanlardan elde edilen etler, Üzüm, Sumak, Kışniş, diğer baharat çeşitleri, geniş ve bereketli ovalarından elde edilen tahıllardan üretilen ürünler yer almaktadır. Bunca bereket ve zenginlik içerisinde oldukça geniş yelpazede günün her anına ve her öğüne hitap edecek yiyecek ve içecekler bin yıllardan ve kozmopolit yapısından damıtılarak sofralara serilmektedir.

Şehir Merkezinde Yemek

LOKANTA VE RESTAURANTLAR

BUKET LAHMACUN	KAYAPINAR	+90 412 257 20 17
CİĞERCİ İBO	SURİÇİ	+90 555 102 21 21
CİĞERCİ REMZİ USTA	SUR	+90 412 224 63 03
CİĞERCİ XALE MEHEME	SUR	+90 536 396 52 21
CİĞERİM	SURİÇİ	+90 533 231 78 79
DAĞKAPI CİĞERCİSİ	SUR	+90 412 224 10 15
DARA MEZOPOTAMYA MUTFAĞI	SUR	+90 412 228 37 37
DOĞAN SOFRA SALONU	BAĞLAR	+90 412 251 53 91
ETİŞ LAHMACUN	KAYAPINAR	+90 412 502 53 53
FIRIN-Cİ	KAYAPINAR	+90 530 390 65 93
FİDAN LAHMACUN	YENİŞEHİR	+90 412 224 87 62
HACEGAN SOFRASI	SURİÇİ	+90 412 229 31 86
HANCI ET	KAYAPINAR	+90 412 503 03 82
İSTANBUL ET VE BALIK	KAYAPINAR	+90 412 503 36 10
KARADENİZ BALIK EVİ	BAĞLAR	+90 412 236 54 54
KEMİKLİ EVİ	SURİÇİ	+90 412 223 26 90
LOQUM ET	KAYAPINAR	+90 412 503 04 05
MEST ET YAPRAK DÖNER	KAYAPINAR	+90 412 502 36 37
MEYZEN MEZZE	KAYAPINAR	+90 555 076 06 21

LOKANTA VE RESTAURANTLAR

MOM'S KITCHEN	KAYAPINAR	+90 412 999 18 33
MÜZE BİSTRO CAFE	SURİÇİ	+90 412 224 40 01
NASIR USTA ADANA KEBAPÇISI	YENİŞEHİR	+90 412 257 59 59
NEVİ LEYLA	KAYAPINAR	+90 412 290 15 81
NUR OCAKBAŞI	KAYAPINAR	+90 532 463 13 46
ONUR OCAKBAŞI	SURİÇİ	+90 412 224 14 05
ÖZLER ET LOKANTASI	KAYAPINAR	+90 412 233 82 82
PAÇACI FAZIL USTA	KAYAPINAR	+90 412 257 10 06
PAÇACI ŞABAN	KAYAPINAR	+90 412 502 43 41
S&F LOUNGE	SUR	+90 539 421 73 73
SARAY SAC TAVA	KAYAPINAR	+90 412 252 58 58
SELİM AMCA SOFRA SALONU	SUR	+90 412 224 44 47
SULTAN OCAKBAŞI	SUR	+90 412 228 45 42
TABİER LAHMACUN VE PİDE	YENİŞEHİR	+90 412 229 28 30
TAVACI CİĞERCİ MUHARREM USTA	KAYAPINAR	+90 412 229 09 96
TAVACI RECEP USTA	KAYAPINAR	+90 551 162 66 47
TEK KAPI CİĞERCİSİ	KAYAPINAR	+90 531 930 55 60
UMUT CİĞERCİSİ	YENİŞEHİR	+90 412 228 17 63

KAFELER

ALAÇATI CAFE	KAYAPINAR	+90 532 057 90 90
BEZGİN BEKİR	KAYAPINAR	+90 536 976 36 21
BİG YELLOW TAXI	KAYAPINAR	+90 530 082 64 21
CAFFEEMAKER'S	KAYAPINAR	+90 412 502 27 17
DAVID PEOPLE	KAYAPINAR	+90 412 502 25 26
GÖNÜL KAHVESİ	KAYAPINAR	+90 412 257 67 00
HAYAL KAHVESİ	KAYAPINAR	+90 412 502 29 29
KADİM CAFE	KAYAPINAR	+90 538 335 00 85
LEMAN KÜLTÜR	KAYAPINAR	+90 530 909 10 21
MADO 75	KAYAPINAR	+90 412 503 00 00
MÜZE BİSTRO CAFE	SURİÇİ	+90 532 735 11 14
PASKOFİ CAFE	KAYAPINAR	+90 543 646 48 84
PIYA MUTFAK VE CAFE	KAYAPINAR	+90 412 229 51 05
ROBERT'S COFFE	KAYAPINAR	+90 412 257 41 41
STARBUCKS CAFFEE	KAYAPINAR	+90 412 503 40 77
ZİNCİRİYE CAFE	SURİÇİ	+90 536 672 60 21
YADE CAFE	SURİÇİ	

TATLILICILAR

BEST FIRIN	KAYAPINAR	+90 412 257 0202
DAYIOĞLU KÜNEFE	KAYAPINAR	+90 412 257 13 05
FARUK GÜLLÜOĞLU	KAYAPINAR	+90 412 257 49 49
FISTIKZADE	KAYAPINAR	+90 412 503 51 17
GAZİOĞLU PASTANESİ	KAYAPINAR	+90 412 290 80 08
HACI BABA	KAYAPINAR	+90 412 257 09 09
HACI LEVENT	KAYAPINAR	+90 412 257 69 77
KADAYIFÇI SAİM	KAYAPINAR	+90 412 224 50 81
KADAYIFÇI SITKI USTA	KAYAPINAR	+90 412 257 50 51
KATMERCİ RECEP USTA	KAYAPINAR	+90 412 257 47 36
LEVENT USTA	KAYAPINAR	+90 412 290 80 66
MACAROON SPECIAL	KAYAPINAR	+90 544 354 53 30
MADO 75	KAYAPINAR	+90 412 503 00 00
PETEK PASTANESİ	KAYAPINAR	+90 412 257 50 32
SADIK KÜNEFE	KAYAPINAR	+90 412 257 56 56
ŞEYHMUS ALTO	KAYAPINAR	+90 0412 228 88 88

KAHVALTICILAR

ALAADDİN KAHVALTI SALONU	SURİÇİ	
DİYARBAKIR EVİ KAHVALTI	SURİÇİ	
HAN KAPISI KAHVALTI	SURİÇİ	
HARABE KONAK	SURİÇİ	+90 507 860 88 59
İÇKALE KAHVALTI & CAFE	SURİÇİ	
İSKENDERPAŞA KONAĞI	SURİÇİ	+90 412 228 48 49
KAHVALTICI RIZA GÜLTEKİN	KAYAPINAR	+90 533 334 26 34
MAHABAD KAHVALTI & CAFE	SURİÇİ	+90 412 223 60 78
MEŞHUR KAHVALTICI EDİP USTA	SURİÇİ	
MEŞHUR KAHVALTICI KADRİ	SURİÇİ	+90 532 203 19 79
MEZOPOTAMYA KONAĞI	SURİÇİ	+90 535 213 04 68
MUSTAFA'NIN KAHVALTI DÜNYASI	SURİÇİ	+90 412 228 93 45
SARAY KAPI KAHVALTI & CAFE	SURİÇİ	+90 412 229 07 04
SULTANLAR KONAĞI	SURİÇİ	+90 412 228 12 64
ZİNCİRİYE KONAĞI KAHVALTI & CAFE	SURİÇİ	+90 536 672 60 21

Diyarbakır'dan Ne Alınır ?

Diyarbakır'dan, hediyeelik eşya olarak puşı, ipek dokuma ürünler, el dokuması halı ve kilimler, altın-gümüş takılar, hasır bilezik, bakır el işi ürünler ve çini alabilir, gıda ürünü olarak yöreye özgü peynir çeşitleri, kadayıf, çerez, kışlık kurutmalıklar, baharatlar gibi ürünleri tercih edebilirsiniz.

Nereden Alınır ?

Mağaza ve marketlerde çoğunlukla kredi kartı geçerlidir. Bazı alışverişlerde pazarlık yapılabilir. Nakit para pazarlıkta her zaman avantajlıdır. Kuyumcular ve marketler genelde pazarlığa kapalıdır. Kredi kartı şehir merkezinde, başta alışveriş merkezleri olmak üzere pek çok noktada geçerlidir. Alışverişlerden sonra fiş veya fatura verilmektedir.

Şehir Merkezinde Alışveriş

Ceylan Karavil Alışveriş Merkezi

A : Peyas Mah. Urfa Yolu Üzeri No:130 Kayapınar / Diyarbakır

T : +90 412 290 24 00 | F : +90 412 290 24 14 | W : www.ceylan karavil park.com

Diyarbakır Forum

A : Fabrika Mahallesi, Elazığ Caddesi No:155, Yenişehir/Diyarbakır

T : +90 412 241 6000 | F : +90 412 502 24 34

W : www.forumdiyarbakiravm.com.tr

Ninova Alışveriş Merkezi

A : Selahattin Eyyübi Mah. Şanlıurfa Yolu 1.km.No.21 /Diyarbakır / Türkiye
T : +90 412 290 11 11 | F : +90 412 290 11 15 | W : www.ninovapark.com.tr

N City Outlet

A : Selahattin Eyyübi Mah. Turgut Özal Bulv.No:50 Bağlar/Diyarbakır
T : +90 0412 237 46 31 | F : +90 0412 237 46 32 | W : <http://www.ncitydiyarbakir.com>

Mega Center Alışveriş Merkezi

A : Mevlana Halit,Emek Cd.No:2, 21080 Bağlar/Diyarbakır
T : +90 412 252 50 34

Bilinmesi Gerekenler

Turizm Danışma

Diyarbakır'da turizm danışma hizmetleri İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü tarafından yürütülmektedir. Dağkapı'da bulunan Turist Danışma Bürosu'ndan şehirle ilgili en yeni bilgiler, broşür ve haritalar edinebilirsiniz. Rehberlik hizmeti için de bu kurumla temasa geçebilirsiniz. Rehber almadan grup gezisi yapılamamaktadır. Bireysel gezilerinizde bir sorunla karşılaştığınızda, çevredeki insanlardan yardım istemekten çekinmeyiniz. Diyarbakır insanı, misafirperver ve yardımseverdir. Ziyaret edilecek tarihi yer ve müzelerin tadilatı veya herhangi bir şekilde kapalı olup olmadığını öğrenmek için lütfen bu rehberde belirttiğimiz ilgili numaraları arayınız.

Genel Kurallar

Diyarbakır, dini inanış ve yaşam biçimi konusunda demokratik ve hoşgörülü bir şehirdir. Camilere girişte kıyafet kuralları vardır. Alışverişlerde, esnaf bazen ısrarlı olabilmektedir. Bunun karşılığında kibar ve kararlı olmak gerekir.

Eğlence Hayatı

Şehirde eğlence için çok sayıda alternatif bulunmaktadır. Vizyondaki filmleri gösteren çok sayıda sinema vardır. Sergi, gösteri, yarışma ve festival gibi etkinlikler sıklıkla yapılmaktadır. Tiyatro gösterimleri için Diyarbakır Devlet Tiyatrosu'ndan bilgi alabilirsiniz. Şehirde gece hayatı, 4-5 yıldızlı otellerin dışında

da geç saatlere kadar canlılığını korumaktadır. Kentin Genel Pazarı olan sur ilçesinin nüfusu 80 bin olmasına rağmen, gün içinde bu nüfus kimi zaman 300 binlere kadar çıkmaktadır. Akşam saatlerinden sonra yaşamın hareketli olarak devam ettiği Kayapınar ve Yenişehir ilçelerinde bulunan Eğlence Merkezleri sabah saatlerine kadar hizmet vermektedir.

Diyarbakır Eyvan Geceleri

Geleneksel olarak yapılan ziyafetli yemeklerde yapılan Eyvan Gecelerinde Diyarbakır ve komşu illerinin Türküleri seslendirilir. Eski Diyarbakır evlerinin Eyvanlarında yapılan bu etkinlikler zamanla bu ismi almıştır. Yer minderlerinde oturularak yapılan bu gecelerde yemek sonrasında çiğ köfte yoğrularak devam eder. Birçok tesiste Eyvan geceleri adı altında müzik ziyafeti yapılır.

Dil ve İletişim

Diyarbakır insanı, iletişim kurarken özenli davranır. İlde Türkçe'nin yanı sıra Kürtçe de konuşulmaktadır. Türkçe konuşma dilinde bazı ağız farklılıkları vardır. Yabancı ziyaretçilerin öğrenecekleri her bir Türkçe kelime, gezi süresince onların işine yarayacaktır. Şehirde yaşayanlar ve özellikle çocuklar, gördükleri turistin hangi ülkeden geldiğini merak eder ve bunu İngilizce olarak sormaktan çekinmez. Kısa cevaplarla bu soruları geçiştirebilirsiniz.

Açılış Saatleri

Türkiye'de genellikle batı ülkelerindeki mesai saatleri geçerlidir. Bankalar ve bürolar 09.00 ile 17.30 saatleri arasında açıktır. Resmi daireler 12.00-13.00 saatleri arasında, bankalar ise 12.30-13.30 saatleri arasında öğle tatili yapar. Resmi daireler ve bankalar hafta sonları kapalıdır. İlde 06.00'dan itibaren sokaklar hareketlenmeye başlar.

Yerel Saat

Türkiye, Greenwich saatinden iki saat ileridedir. Türkiye'nin en doğusu ile en batısı arasında 76 dakika zaman farkı vardır.

Elektrik

Türkiye'de elektrik akımı 220-240 voltur. Prizler, iki yuvarlak pimli olan fişlere uygundur. Cihazlarınız için başka voltajlar gerekirse adaptör getiriniz.

Genel Tuvaletler

Dişarbakır'da genel tuvaletler çoğunlukla camilerin yanında veya yakınında bulunmaktadır. Buradaki tuvaletlerin tamamı alaturka tuvalettir. Otel, kafe, lokanta ve restoranlarda bulunan tuvaletlerin büyük çoğunluğu alafrangadır. Tuvaletler bazı yerlerde ücretsiz bazı yerlerde ücrete tabidir. En yüksek tuvalet ücreti ise 1 TL'dir.

Sigara İçmek

Resmi dairelerde, dolmuş ve otobüslerde, şehirlerarası otobüslerde, havalimanında, uçaklarda ve kapalı kamusal alanlarda sigara içilmez. Bazı otellerde ve alışveriş merkezlerinde sigara içilmeyen katlar ve odalar belirlenmiştir.

Güvenlik

Çevre iller ve kırsal bölgelerden sürekli göç alan Dişarbakır'ın nüfusu hızlı bir şekilde artmaktadır. Şehrin nüfusu ve alan olarak büyüklüğü dikkate alındığında, suç oranlarının genel kanıların aksine yüksek olmadığı ortaya çıkmaktadır. Geç saatlerde bile şehir merkezindeki canlılık, güvenlik açısından önemli bir referans oluşturmaktadır. Ancak sürpriz tehlikele-

re karşı, her yerde olduğu gibi burada da tedbirinizi elden bırakmamanızı tavsiye ederiz. Türkiye'de suç oranı diğer ülkelere göre daha düşüktür.

Polis ve Jandarma

Diyarbakır şehir içindeki güvenliği polis, ilçe ve kırsal alandaki güvenliği ise jandarma sağlamaktadır. Polis ve jandarma, seyahat sırasında aracınızı durdurarak sürücü ve pasaport kontrolü yapabilir.

Fotoğraf Çekmek

Diyarbakır'ın çoğu yerinde fotoğraf için çok iyi manzaralar bulunur. Ancak askeri bölgelerde fotoğraf çekilmez. Fotoğraf makinesi veya malzemelerini almak gerekirse, şehir merkezinde bununla ilgili çok sayıda mağaza bulabilirsiniz.

Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi
+90 412 229 48 80

Diyarbakır Valiliği
+90 412 224 97 97

İl Kültür Turizm Müdürlüğü
+90 412 228 22 15

Turizm Danışma Bürosu
+90 412 228 17 06

www.diyarbakirkulturturizm.gov.tr

Diyarbakır'da Sağlık

Diyarbakır, sağlık hizmetleri konusunda bölgenin en önemli merkezi konumundadır. Devletçe sağlanan sağlık hizmetlerinin yanı sıra özel sağlık sektörü de Diyarbakır'da hizmet vermektedir. Sağlıklı ve sorunsuz bir tatil için, ziyaretçilerin bazı tedbirleri alması tavsiye edilmektedir.

Yemek ve Sağlık

Bazı ziyaretçiler Türk yemeklerinde kullanılan yağ miktarı nedeniyle sindirim bozuklukları yaşayabilmektedir. İlk günlerde hafif yiyecekler yemeye özen gösteriniz. Diyarbakır'da musluk suyunu rahatlıkla içebilirsiniz. Lokantalarda masalarda bulunan sürahilerdeki su da sağlıklıdır. Dilerseniz suyu pet şişede isteyebilirsiniz.

Hastaneler

İl merkezinde 850 yataklı Devlet Hastanesi bulunmaktadır. Bununla birlikte şehir merkezi ve ilçelerde Dicle Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi, Diyarbakır Ağız ve Diş Sağlığı Hastanesi, Diyarbakır Çocuk Hastalıkları Hastanesi, Diyarbakır Devlet Hastanesi,

Diyarbakır Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Diyarbakır Kadın Doğum ve Çocuk Hastalıkları Hastanesi, Ergani Devlet Hastanesi, Silvan Devlet Hastanesi, Özel Batı Hastanesi, Özel Memorial Dicle Hastanesi, Özel Memorial Diyarbakır Hastanesi, Özel Diyarlife Hastanesi, Özel Sultan Hastanesi, Özel Bağlar Hastanesi Diyarbakır Bower Hastanesi, Genesis Hastanesi, Fizyon Özel Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezi, Özel Akademi KBB Hastalıkları Cerrahi Dal Merkezi, Özel Çamlıca Kadın Hastalıkları ve Doğum Dal Merkezi, Özel Derman Tıp Merkezi, Özel Dermapol Cilt Hastalıkları Dal Merkezi, Özel Diyarbakır Batıgöz Göz Sağlığı Merkezi, Özel Diyarbakır Diyaliz Merkezi, Özel Diyarbakır Hastanesi, Özel Dünya Tıp Merkezi, Özel Gelişim Tıp Merkezi, Özel Güneydoğu Tıp Merkezi ve Özel Metropol Hastanesi yer almaktadır.

Eczaneler

Diyarbakır merkezde ve Devlet Hastanesi'nin bulunduğu bölgede yoğunlaşmış çok sayıda eczane bulunmaktadır. Şehir merkezi ve ilçe merkezlerinde mesai saatleri dışında açık olan en az bir nöbetçi eczane bulunur. Nöbetçi eczanenin adı herhangi bir eczanenin vitrininde yazılıdır.

Hayvanlar ve Haşerat

Şehir içinde zaman zaman sivrisinek olabilir. Sivrisineklerden koruyucu ürünler eczanelerden satın alınabilir. Kırsal arazilerde akrep ve yılan görülebilir. Başboş hayvanlara yaklaşmamanız önerilir. Doğa yürüyüşlerinde karşınıza çıkan çoban köpekleri, sürüye yaklaşmadığınız sürece size zarar vermez. Özellikle doğa yürüyüşlerinde mutlaka bir rehber edininiz ve yabani hayvanlara dikkat ediniz.

Para ve Bankalar

Türkiye'ye getirilecek para miktarı konusunda herhangi bir sınırlama yoktur. Bazı işyerlerinde Avro ve Amerikan Doları kabul edilse bile mutlaka yanınızda yeterli miktarda Türk Lirası bulundurun.

Para

Türkiye'de tedavülde 5, 10, 20, 50, 100 ve 200 TL banknotlar; 1, 5, 10, 50 Kr ve 1 TL madeni paralar bulunmaktadır.

Bankalar

Di arbak r'da Türkiye'de hizmet veren bütün bankaların  ubeleri bulunmaktadır. Bu bankalar, hafta içi 09.00-12.30 ve 13.30-17.30 saatleri arasında açıktır. Bankaların otomatik para çekme makineleri (ATM) ise daha fazla yaygındır. Buralardan 24 saat hizmet alabilirsiniz. Bankalar arası işlemlerde, Cirrus veya Plus logolu para çekme makinelerinde pek çok kart kullanılabilir. Pek çok yerde kredi kartı ile alışveriş imkanı mümkündür. Alı veri  yerlerinde fiyatlar, KDV dahil edilerek belirtilir. Havaalanlarında faturanız ile birlikte giderek KDV iadesini alabilirsiniz.

Diyarbakır'da Ulaşım

Diyarbakır gerek şehirlerarası ulaşım gerekse şehir içi ve ilçeler arası ulaşım konusunda çeşitli olanaklar sunmaktadır. Diyarbakır'a havayolu, karayolu ve demiryolu ile ulaşılabilir. İlçelere ulaşımında otobüs firmaları önemli bir seçenek oluşturmaktadır. Dicle'nin bir kıyısından diğer kıyısına yolcu, eşyâ ve odunlar sallarla taşınmaktadır.

Hava Yolu

Diyarbakırdan Almaya'nın Düsseldorf, Hanover, Stuttgart ve Frankfurt şehirlerine haftada 6 sefer düzenlenmektedir. Diyarbakır Erbil Seferleri haftada 3 gündür. Ayrıca Yurtdışından İstanbul bağlantılı uçuşlar ile Diyarbakır'a varılabilmektedir. Diyarbakır'a her gün Ankara, İstanbul ve İzmir'den düzenli olarak; Antalya ve Adana'dan ise haftanın belirli günlerinde seferler düzenlenmektedir. Diyarbakır'a Türk Hava Yolları, Anadolujet, Pegasus Havayolları, Onurair Havayolları, Sun Express sefer düzenlemektedir. Sivil-askeri havalimanı olan Diyarbakır Havaalanı şehir merkezine 6 km. uzaklıktadır.

Karayolu

Diyarbakır'ın bütün komşu illere asfalt yol bağlantısı bulunmaktadır. Elazığ-Mardin karayolu ile Urfa-Siirt-Bitlis karayolu Diyarbakır'da kesişir. Diyarbakır'dan Türkiye'nin her yerine otobüs ile yolculuk mümkündür. Otogar şehir merkezine 4 km uzaklıktadır. Diyarbakır; Adana'ya 536, Adıyaman'a 207, Ankara'ya 940, Gaziantep'e 329, İstanbul'a 1.381, İzmir'e 1.436, Elazığ'a 162, Malatya'ya 263, Mardin'e 86 ve Konya'ya 950 km. mesafede bulunmaktadır. Biletinizi, gideceğiniz şehre göre bir otobüs firmasından telefonla veya internetten alabilirsiniz. Otobüs firmalarının şehir merkezinde acenteleri vardır. Bilet almak ve otogar servisi için bu acentelere uğrayınız.

Demiryolu

Türkiye'de demiryolu hizmetleri TCDD tarafından yürütülmektedir. Adana'dan Elazığ'a giden Fırat Ekspres, Diyarbakır'dan geçmektedir. Güney Eks-

presi en bilinen seferdir. Ankara-Diyarbakır arasında sefer yapmakta olan Güney Ekspresi özellikle ilkbahar ve sonbahar aylarında nefes kesici güzelliklerin barındıran bir rota oluşturmaktadır. Diyarbakır-Batman, Diyarbakır-Kurtalan ve Diyarbakır-Adana trenleri ile Diyarbakır'a ulaşılabilir. Bununla birlikte aktarmalı tren seferleriyle Türkiye'nin büyük bir bölümüne ulaşım mümkündür.

Şehir İçi Ulaşım

Diyarbakır'da şehir içi ulaşım belediye otobüsleri, dolmuşlar ve taksiler ile gerçekleştirilmektedir. Şehir içi ulaşım için araba kiralamak da önemli alternatifler arasındadır. En güncel belediye otobüs güzergahı ve saat bilgileri için Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi'nin internet sitesini ziyaret edebilir ve kurum ile irtibata geçebilirsiniz.

Şehir Merkezinin Dışında Ulaşım

İlçelere ulaşımında en önemli alternatif ilçe otobüs seferleridir. Şehrin bütün ilçelerine ve köylerine otobüs seferi bulunmaktadır. Hilar Kayalıkları, Makam Dağı ve Hasuni Mağaraları gibi noktalara ancak özel araç ile ulaşılabilir.

Çüngüş

Diyarbakır'da Haberleşme

Posta

Türkiye'de posta hizmeti PTT tarafından yürütülür. PTT bürolarında, mektup, kartpostal ve paket gibi gönderileriniz tartılır, ağırlığına göre ücretlendirilir. Eğer postanızı daha hızlı ulaştırmak istiyorsanız Acele Posta Servisi (APS) hizmetini tercih edebilirsiniz. Yurtiçi ve uluslararası gönderilerde alternatif kargo şirketleri de vardır.

Telefon

Telefon hizmeti için şehir merkezinde pek çok nokta bulunur. Telefon kulübelerinden telefon kartıyla veya kredi kartıyla yurtiçi ve uluslararası telefon görüşmeleri yapabilirsiniz. Bunun yanı sıra şehir merkezinde bazı noktalarda bulunan Türk Telekom bürolarından da telefon hizmeti alabilirsiniz.

Gsm Operatörleri

TÜRK TELEKOM, TURKCELL ve VODAFONE olmak üzere Türkiye'de 3 mobil iletişim operatörü bulunmaktadır. Üç operatörün de hemen hemen bütün ülkelerle uluslararası dolaşım anlaşmaları vardır. Bazı kırsal bölgelerde şebeke sorunu yaşanabilir. Kontrolü sim kart alarak konuşma sürenize göre kontör yükleyebilirsiniz. Daha detaylı bilgi için bu firmalarla irtibata geçebilirsiniz.

İnternet

İnternet erişimi içinde şehir merkezinde ve ilçelerde bulunan İnternet kafeler önemli bir alternatif oluşturur. İnternet kafelerde saat başına ücretlendirme yapılır. Büyük otellerde İnternet erişimi için İnternet odaları ve uzaktan bağlantı hizmeti sunulur.

Telefon Kodları

Türkiye'nin telefon kodu +90'dır. Diyarbakır'ın telefon kodu 412'dir ve yurtiçinden arama yaparken başına 0 konur. İstanbul'un Avrupa yakası 212, Anadolu yakası 216, Ankara 312, İzmir 232, Antalya 242'dir.

D İ Y A R B A K İ R

www.diyarbakir.ktb.gov.tr
iktm21@ktb.gov.tr

